

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

STUDIA RUTHENICA

STUDIA RUTHENICA

28

ЗБОРНИК РАДОВА
ЗБОРНІК РОБОТОХ

НОВИ САД, 2022

**ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ**

STUDIA RUTHENICA
STUDIA RUTHENICA

28

(41)

ЗБОРНИК РАДОВА
ЗБОРНІК РОБОТОХ

НОВИ САД, 2022

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

С А Д Р Ж А Ј

ЗБОРНИК РАДОВА „STUDIA RUTHENICA” БРОЈ 28 (41)
2022

52 ГОДИНЕ ОД ОСНИВАЊА ДРУШТВА (1970–2022)

Предговор	8
Уводне слово	9
Preface	10

I

50 година Терминолошког речника Миколе М. Кочиша
 (Округли сто)

Ђура Лађак, <i>Тако је настао Кочишев Речник</i> , Педесет година Речника Миколе М. Кочиша	13
Блажена Хома Цветковић, <i>Речник Миколе М. Кочиша основа за стварање нових речника 50 година од излажења приручног терминолошког речника</i>	21

II

Рецензије и прикази

Др Јулијан Рамач, <i>Вредни историјски и етнографски записи</i> (Јанко Барна <i>Тако су причали наши дедови</i> , 2022)	29
Мр Славомир Олејар, <i>Лепота и тешкоће салашарског живота</i> (Јанко Барна <i>Тако су причали наши дедови</i> , 2022).....	30
Љубомир Међеши, <i>Тражење светих апостола</i> (Јанко Барна <i>Тако су причали наши дедови</i> , 2022	31
Мр Хелена Међеши, <i>Нема салашских оаза, нити до њих стаза и богаза</i> (Јанко Барна <i>Тако су причали наши дедови</i> , 2022).....	33
Мр Хелена Међеши, <i>Учионица у књизи</i> (Блажена Хома Цветковић <i>Језички аларм, Pouke из језика</i> , 2021).....	36

III

Техничке иновације

Др Михајло Љикар, <i>Све боје математике у фотографији</i>	43
Иван Љикар, <i>Само упорност се исплати</i>	50

IV**Лексика и књижевност**

Јулијан Пап, Трагом стarih речи: фраклић и кондаш	55
Јулијан Пап, <i>Столњак</i> (приповетка)	57
Ирина Папуга, Зборник радова <i>Studia Ruthenica</i> 27, 2021	59

V

Мирон Жирош, <i>Живот без наде</i> , Хроника о Даљском риту (1919–1941)	62
---	----

VI**Сећања**

Др Душан Дрљача (1931–2022)	119
Леона Лабош Хајдук (1935–2022)	120
Владимир Влада Задрипко (1941–2021)	121
Наталија Рамач (1948–2022)	122
Ромко Папуга (1957–2022)	123
Др Радмила Шовљански (1930–2022)	124
Јулијан Пап (1943–2022)	125

VII**Хроника Друштва за русински, језик, књижевност и културу**

Активности Друштва за русински језик, књижевност и културу 2021/2022. године	129
Нови чланови Друштва	137
Издавање „ <i>Studia Ruthenica</i> “ 28 за 2022. годину су помогли	137

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗІК, ЛІТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
ЗМІСТ
ЗБОРНІК РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA” ЧИСЛО 28 (41)
2022
52 РОКИ ОД СНОВАНЯ ДРУЖТВА (1970–2022)

Предговор	8
Уводне слово	9
Preface	10

I
50 роки Термінологійного словника Миколи М. Кошиша
(Округли стол)

Дюра Латяк, Так настал Кошишов Словник, Пейдзешат роки Словника Миколи М. Кошиша	13
Блажена Хома Цветкович, Словник Миколи М. Кошиша основа за творене нових словниках, 50 роки од виходзеня термінологійного словника 1972. року	21

II
Рецензії и прикази

Др Юлиян Рамач, Вредни историйни и етнографски записи (Янко Барна Так притоведали нашо дідовое, 2022)	29
Мр Славомир Олеяр, Краса и чэжкосц салашскага жывота (Янко Барна Так притоведали нашо дідовое, 2022)	30
Любомир Медеши, Гледане святых апостолох (Янко Барна Так притоведали нашо дідовое, 2022)	31
Мр Гелена Медеши, Нет ані салаши, ані ту нім чапаши (Янко Барна Так притоведали нашо дідовое, 2022)	33
Мр Гелена Медеши, Учальня у книжки (Блажена Хома Цветкович Язичны аларм, Поуки з язика, 2021)	36

III
Технічні іновації

Др Михайло Лікар, Шицки фарби математики у фотографаії	43
Іван Лікар, Лем упартосц ше виплати	50

IV**Лексика и литература**

Юлиян Пап, <i>Шлідом старих словох: фитъовка и кондаи</i>	55
Юлиян Пап, <i>Парток</i> (приповедка)	57
Ирина Папуга, <i>Зборнїк роботох Studia Ruthenica 27, 2021</i>	59

V

Мирон Жирош, <i>Живот без надїї</i> , Хроніка о Дальским риту (1919–1941)	62
---	----

VI**Здогадованя**

Др Душан Дрляча (1931–2022)	119
Леона Лабош Гайдук (1935–2022)	120
Владимир Владо Задрипко (1941–2021)	121
Наталия Рамач (1948–2022)	122
Ромко Папуга (1957–2022)	123
Др Радмила Шовлянски (1930–2022)	124
Юлиян Пап (1943–2022)	125

VII**Хроніка Дружтва за руски, язык, литературу и культуру**

Активносци Дружтва за руски язык, литературу и культуру	
2021/2022. рок	129
Нови члени Дружтва	138
Видаванє „Studia Ruthenica“ 28 за 2022. рок помогли	138

ПРЕДГОВОР

Друштво за русински језик, књижевност и културу (основано 1970. године у Новом Саду) издаје свој гласник од 1975. године. Гласник је до 1987. године носио назив *Творчосц* (*Стваралаштво*), а од 1988. године излази под називом *Studia Ruthenica*. Објављено је 13 бројева часописа *Творчосц* и 27 бројева часописа *Studia Ruthenica* (укупно 40 гласника). Од трећег броја, *Studia Ruthenica* излази као зборник радова.

У првом делу 28. броја часописа *Studia Ruthenica* (41. гласнику) су прилози о обележавању 50-годишњице издавања Терминолошког речника Миколе М. Кочиша (1972–2022), у другом рецензије и прикази, у трећем техничке иновације, а у четвртом лексика и књижевност.

У петом се објављује Хроника о Даљском риту Мирона Жироша под називом „Живот без наде“ (1919–1941), у којој аутор даје приказ живота наших људи у меандру Дунава између Даља и Лабудњаче у близини Дунава у бачкој равници. У шестом делу су сећања, а у седмом Хроника Друштва са прегледом активности из 2021. и 2022. године.

Уредништво

УВОДНЕ СЛОВО

Дружтво за руски ўзыв, літературу і культуру (основане 1970. року у Новим Садзе) віддава свой глашнік од 1975. року. Глашнік по 1987. рок мал назыву *Творчосць*, а од 1988. року віддава як *Studia Ruthenica*. Обявлені 13 числа *Творчосць* і 27 *Studia Ruthenica* (всего 40 глашнікі). Од трецього числа *Studia Ruthenica* віддава як зборнік работ.

У першій часцы 28. числа *Studia Ruthenice* (41. глашніку) прилоги означаванню 50-рочніці віддання Термінологійного словніка Миколи М. Кошича (1972–2022), у другей рецензії і приказі, у трецей технічні іновації, у штвартах лексика і література.

У пятыяй часцы ше обявлюе Хроніка о Дальскім риту Мірана Жироша под назыву „Жывот без надзеї“ (1919–1941), у хторэй автор дава приказ жывота наших людзях у меандре Дунаю медзи Дальем і Лабуднячу недалёко ад Дунаю у бачкей ровніні. У шестай часцы здогадованя, а у седмей Хроніка Дружтва зоз препатрунком активносцю у 2021. і 2022. року.

Редакция

PREFACE

Society for Ruthenian Language, Literature and Culture (founded in 1970 in Novi Sad) has been publishing its newsletter since 1975. Until 1987, the messenger was called *Tvorčosc* (Creativity), and since 1988 it has been published under the name *Studio Ruthenica*. 13 issues of *Tvorčosc* magazine and 27 *Studio Ruthenica* (40 issues in total) were published. From the third issue, *Studio Ruthenica* is published as a collection of papers.

The second part contains articles on marking the 50th anniversary of the publication of the Terminological Dictionary by Mikola M. Kočiša (1972–2022).

The 28th issue of *Studio Ruthenica* (41st Gazette) publishes Miron Žiroš's *The Chronicle of Daljski Rit* (Marshland of Dalj) entitled "quot; Life without Hope" (1919–1941), in which the author gives an account of the lives of our people in the meander of the Danube river between Dalj and Labudnjača nearby the Danube river in Bačka plains.

The third part contains reviews, critiques, and overviews of newer editions. The fourth part contains memoirs and the fifth one *Chronicle of the Society* with an overview of activities from 2021 to 2022.

Editorial Board

I

**50 РОКИ ТЕРМИНОЛОГІЙНОГО СЛОВНІКА
МИКОЛИ М. КОЧИША**

Микола М. Кошиш
(1928–1973)

Дюра Латяк

ТАК НАСТАЛ КОЧИШОВ СЛОВНІК*

Пейдзешат роки Словніка Миколи М. Кошиша

Абстракт: Нашо предки ше 1919. року опредзелели за руски народни язык як основу за литературни. У чаше медзи двома войнами и у повойновим периодзе терминологийни проблеми ришовани з операньем на други языки (українски, росийски). Шейдзешатих роках Микола М. Кошиш у своеї богатей діяльносци написал вецей школски граматики и бул коавтор вецей школских терминологийних словнікох. Року 1972. вишол його „Приручни терминологийни словнік сербско-горватско-руско-українски“ (14.000 слова), хтори постал фундамент нових словнікох руского язика.

Ключни слова: Руски литературни язык. Творене новей лексики. Операне на други языки. Кошишова робота на руским языку. Словнік.

У кождодньовей медзисобней комуникації нєчувствуєме вельку потребу закуковац до Словніка, бо свой думки сообщуєме прейг фонду словох з котрим уж од скорей розполагаме. Та и у случаю же нам даєден термин хиби у мацеринским языку, неридко го „пожичиме“ зоз языка котри доминує у нашим окружению. У таким комуникованю нам важнейше же би нас собешеднік добре порозумел, без огляду на то чи то у складзе з нормами нашого литературного языка, або нє. Цо вецей, велі з нас ані нє свидоми же даяки термин пожичели з другого языка! Скоро шицки думаме же достаточно знаме бешедовац на своїм мацеринским языку. Аж кед ше найдземе у ситуациі прекладац змисти з даєдного другого (найчастейше зоз сербского) языка, теди обачиме вельку потребу послужиц ше зоз одвитуюцим словніком. А нашо предки нам таки словнік нє охабели до нашлідства!

Нашо предки двацетих роках прешлого вику мали вельку бригу опредзеліц ше же на яким языку буду розвивац свою культуру. Єдни ше закладали за карпато-руски, други за галицко-руски (українски), треци за росийски, а штварти за таки язик на яким медзи собу бешедую. У ришеню того проблема помогнул им др Гавриїл Костельник. Здогадуюци ше познейше того, вон написал: „*Кед ме 1919 нашо предняци панотцове питали, же на яким языку мame кнїжки*“

---

* Под тим насловом сообщене обявене у Зборніку роботах *Studio ruthenica*, число 17 Дружства за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2012. року, як прилог на сходу пошвцением 40-рочніці од виходзеня Приручного терминологийного словніка сербско-горватско-руско-українскаго Миколи М. Кошиша од 1972. року, отриманым 1. децембра 2012. року у Новим Садзе. Ту го обявяюєме у дакус дополненей форми, присподобеней нешкайшому часу, кед означаюєме 50-рочніцу того Словніка.

*видавац, я им имело одвітовал: тище так, як гуторище, бо інъшак сце анї не годни писац, але би сце створели якии нови славянски поламани язик, цо не мал би ніякей граматики и не вредзел бы ніч.*¹

Медzi тима преднякамі напевно бул и керестурски парох о. Михайло Мудри, бо исте становиско винесол у своім реферату на Сновательней схадзки Руского народного просвітнаго дружтва 2. юля 1919. року у Новім Садзе. Цо ше писма дотика, ту вообще не было дилеми. Ёдногласно прилапена украінска азбука и правописни правила, але ёх применньоване не было дошлідне. Кажды автор их применьовал так як знал. Замерковал то Костельник и радзел тедишишому редакторові Календара о. Дюрові Біндасові же як треба писац². Але, аж з виходом з друку Костельниковай „Граматики бачваньскорускай бешеди“ ше обачлівшє почало применьовац правописни норми які були приспособлені нашай бешеди.

Кед слово о лексики, ту у періодзе медзи двома шветовіма войнамі барз мало пошвецоване уваги. Кажды автор писал так як бешедовал, зависно од того же на яким языку здобул образоване, служаці ше зоз такіма правописніма нормами и лексику які му були тэди доступны. Гу тому, завишело и од того же у чией публікацыі написи друкавані. „Заряш“ у свой публікацыях, попри сербских, найчастейше приспособівалі русійску лексику и правописні нормы, док ше „просвіташ“ намагали применьовац украінску (та аж и горватску) и украінски правописні нормы, у чим преднячели богослове и другі студенты до ше школавали у Львове и Заграбе. Випатра же вони тэди не чувствовали потребу за виробком словніка и правопису нашаго літературнаго язіка. Ёдним бул „достаточны“ російски, а другім – украінски словнік и правопис!

Кед у юнію 1945. року у Керестуре почало виходзіц „Руске слово“, старац ше о чистоты языка бул задлужены Гаврій Г. Надь, професор руского языка и директор новостворенай гімназіі зоз руским наставным языком. Тэди ище писаціах машинкох не было, та ше писало тексти з руку и давало друкаром на складане. Даёдны рукописі сцигавали до Редакцыі у остатней хвилькі, та их професор не мал часу повіправяц. Прето велі статі були обявлені так як их автор написал, найчастейше з веліма сербскіма, або русійскіма терминамі.

У перших двух роках, окрем новінох „Руске слово“, виходзел лем Календар. Робело ше волонтерски. Дотациі од власцох закривали лем трошки коло друкаваня новінох. За другі виданя пенежы не было, а од предаваня Календара не мож було покриц до конца анї трошки за папер. Аж од 1947. року державна власц почала финансійно потримовац попри тижнёвых новінох и видаване по ўднога часопису за школски дзеци на язікох національных меншингох.

Пейдзешатих роках прешлого віку, кед видавательна діяльносьц постала обсяжнейша и рижнороднейша, указала ше насущна потреба за усоглашаваньем окреме новей дружтвеннополітичнай и правней термінології. Спочатку тата потреба задовольвана зоз организованьем консультативных сходох руских

¹ Гаврій Костельник: ПРОЗА на бачванскосрімским руским литературним языку, „Руске слово“ Нові Сад, 1975, бок 135

² Исте, боки 348-349

новинарох з Радио Нового Саду и „Руского слова“, на котрих ше догваряло же як ше буду прекладац спорни термини зоз сербскога на руски јазик. На подобни способ ше догваряли и просвітні роботніки на своїх семинарох, на котрих найактивнейши були тоди що прекладали школски учебніки зоз сербскога на руски јазик.

Паметам же якей зме бриги мали 1951. року у Рускай редакцыі Ради Нового Саду под час прекладання текстох од Агенціі Тан’юг зоз сербскога на руски јазик. Велі термини у нашым бешедним јазику не існовали, та их требало унесьц, и то – швидко, бо інформацию было потребне такой сообщиц... До помоци зме мали лем Сербкорусийски словнік, та зме з нього вибирали дзепоедни термини и „поруснавчали“ их. Так зме, на приклад, место сербскога термина *предузѣће* досц друго хасновали термин *предпрыаце* (по русийски *предприятие*), итд.

Под конец пейдзешатих роках прешлого вику потреба за виробком сербкорусского словніка постала барз велька. Тедышній директор „Руского слова“ Дюра Варга нагварел професора Гаврила Г. Надя, як единога припознатага эксперта за наш јазик, же би ше поднял направиц таки словнік. Гоч не з дзеку, вон пристал, але ше його робота одцагла на вецей роки. У медзичаше ше и похорел, але роботу у школи (тераз уж у Коцуру) не охабял. Кед сом го нащивел у його доме и питал ше же покля сцигнул у роботи на словніку, вон ми одвітовал:

– Мой сину, я перше мушим одробиц державну плацу, бо держава ма до мене вельке довирие кед ми плацу дава напредок. Я тото довирие не сцем страциц. Аж после чесно одробеней плаци можем дацо ище зробиц... кед здраве допущи.

– А дзе вам тото цо сце потераз зробели?

– Ша ту е, ния... Ище сом ані букву А не закончел...

Прешло ище рок-два кед зме го знова нащивели, наздаваюци ше же озда уж мог буц при законченю роботи. Кед зме го замодлели най нам укаже покля дошол з роботу на словніку, вон нам, очевидно змучени од хороти, одвітовал:

– Я то не годзен зробиц...

– А дзе вам тото цо сце потераз зробели?

– Спалел сом!

– Та, чом же?

– Од розпуки, сину!..³

Теды, у половки шейдзешатих роках прешлого вику, при Редакцыі „Руского слова“ у Руским Керестуре формована Комисія за Словнік на чоле з Міколом Коцишом. Новинаром и сотрудникіком подзелены аж и по штири-пейц букві котры мали обробиц, але робота не напредовала.

У 1965. року основани Покраїнски завод за видаване учебнікох зоз шедзиском у Новим Садзе. За редактора виданьох на рускім јазику меновани Дюра Варга, а пошвидко гу ньому на роботу прияти и Мікола Коциш. То бул барз добри вибор, бо Варгово редакторске іскуство и организаторски схопносцы и Коцишово лингвістичне образоване уж о даскелью роки почали приношиц давно жадані плоды. Пошвидко зме достали даскелью Коцишово граматики за основну школу з руским настаним јазиком, а од 1969. року просвітні роботніки

³ А не спалел! По його шмерци пренайдзене є у його архіви, котру одкупел нешкайше Оддзелене за русиністику Філозофскага факультета у Новим Садзе.

почали доставаць терминологийни словнікі за одредзены предметы. Спрам міс доступных жридлох, Покраїнски завод за видасане учебнікох у Новим Садзе у періодзе од 1969. по конец 1980. року видал тоти терминологийни словнікі:

1. Математика, 1969. (редактор Дюра Варга),
2. Физика, 1969 (редактор Дюра Варга)
3. Биология, 1970 (редактор Дюра Варга)
4. География, 1970 (редактор Дюра Варга)
5. История, 1970 (редактор Микола М. Кошиш)
6. Хемия, 1970 (редактор Дюра Варга)
7. Музичне виховане и подобово виховане, 1970 (редактор Дюра Варга)
8. Общетехнічне образоване, 1970 (редактор Дюра Варга)
9. Физичне воспитане, 1978
10. Древообразни фах, 1980
11. Хемийнотехнологийни фах, 1980
12. Здравствени фах, 1980
13. Поживови фах, 1980

Як видно зоз наведзеного прегляду, Покраїнски завод за видасане учебнікох по конец 1970. року видал осем терминологийни словнікі. Нет ніякого сумніву же у їх приихтованю вельку учасць брал и Микола М. Кошиш. Уж 1972. року Завод видал Кошишов Правопис руского язика (школске видане) зоз правописним словніком. При тим, вон барз значну помоць мал и од новинарох „Руского слова“, бо од 1968. року Редакция уж и официйно була преселена зоз Руского Керестура до Нового Саду. Скоро каждого тижня, после видрукованого числа новинох, Микола Кошиш приходзел до Редакций и ведно з новинарами и лектором анализовани язик у новинох и утвэрдзовані одредзены термини и правописны правила, котри були значни и за наставни процес. На тих сходох ше народзела идея о виробку сербскоруского словніка, за котри Микола Кошиш уж мал значни фонд позбераних терминох. Прето му, як уж афірмованому лингвистови, „Руске слово“ и зверело роботу на виробку словніка. Щешліва оконносць була и у тим же його супруга Мария була барз добра дактилографкиня, та му велью помогла коло приихтования рукопису до друку. То була барз значна оконносць, бо теди ище не было компьютери.

То бул час кед уж я бул главни и одвичательни редактор Редакції видавательней діялносци у Новинско-видавательным подприємстві „Руске слово“ и добре паметам же як пришло до того же место двоязичного до друку приихтани троязични словнік. Ту превагло становиско др Гавріїла Костельника же ше наш язик витворел „там дзе ше стикаю тоти три народы (Руснаци /Українци/, Поляци и Словаци – зам. Дюл Л.)“, та є „мишаніна руско-польских и словацких граматичных элементох“, але же „основа нашей бешеди руска: не лем нашо слова по векшай часци руски, але и деклинация и конюгация (т.е. одменка меновнікох и часовнікох) тримаю ше руских правилох, а не ческословацких, ані не польских“.⁴

⁴ Гавріїл Костельник: ПРОЗА на бачванскосримским руским литературним языку, позберал и до друку приготовел Дюра Папгаргай, Руске слово“, Нови Сад , 1975, бок 127.

Ту потребне наглашиц же Костельник под термином руска (бешеда) ма на розуме галицкоруску (українську), а кед слово о бачванкосримскей рускей бешеди, вон хаснус термин наш язик, або наша бешеда.

Та так, же би ше основа нашого літературного язика могла прировновац зоз ей коренями, препоручене же би гу сербскогорватским и паралелним руским одреднїцом були додати и українски. На тот способ би словнїк достал ище єдну практичну вредносц. Годни го хасновац прекладателе зоз сербскогорватского не лем на руски літературни, але и на українски літературни язик. Препоручене же би у нїм були облапени тельо одреднїци, кельо у добреи мири обезпечує фонд словох з котрим ше служиме не лем у кождодньовим живоце, але и у писаней форми.

За неполни два роки, Микола Кошиш зоз свою супругу пририхтал рукопис до друку и после поради у Редакцї видавательней дїялносци НВП „Руске слово“ дата му конечна троязична назва, котра глаши:

ПРИРУЧНИ ТЕРМИНОЛОШКИ РЕЧНИК
српскохорватскорусинскоукраїнски

ПРИРУЧНИ ТЕРМИНОЛОГИЙНИ СЛОВНІК
Сербскогорватскорускоукраїнски

ПДРУЧНИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК
Сербохорвательськоукраїнський

Рецензенти були Гавриїл Надь, Роман Миз и Юлиян Рамач. Українски термини з Миколом Кошишом усоглашел Олекса Мишанич, у тедишнї час кандидат филологийних наукох, старши научови сотрудник Института литератури Академї наук тедишней Українскай Советской Социалистической Республики. Редактор бул автор тих шорикох (Дюра Латяк), а технїчни редактор Микола Скубан. Друкovala го Друкарня „Руске слово“ у Руским Керестуре. Кнїжка вишла з друку у октобру 1972. року.

У уводним слове автор Микола М. Кошиш поящнєю, медзи иным, же словнїк ма коло 14 тисячи слова, а же як основа словнїка послужел лексични материял визначени з тижњовей новинки „Руске слово“ и авторов лексични материял зазначени при лекторованю часописа „Шветлосц“ и учебнїкох на руским языку, а тиж и материял зазначени у других нагодох, та же на тот способ облапена найчастейше хаснована и найпотребнейша лексика у писаней бешеди.

Триязичносц Словнїка Кошиш так потолковал:

„Гоч триязични словнїки не узвичаєни у сучасним видаваню словнїкох и гоч пре триязичносц таки виданя муша мац одредзени недостатки, тот словнїк триязични пре веций причини.

Перше, вше векше число людох котри, не познаюци добре свой мацерински язик, пишу и по руски и по українски, та им помоц потребна. З оглядом же нашо виданя у Югославиї друкуєме на руским и на українским літературним языку, потреба за таким приручним словнїком у обидвох языкох єднака.

Друге, руски літературни язик у писаней форми нє ма анї длугу анї квантитативно богату традицию, та українска часц словнїка часто служи як лексична або морфологийна норма и як потвердзене хаснованого або з хаснованих выбраного и препорученого слова и форми.

Треце, руска и українска часц словнїка даваю основу за початне виучоване диференціяльніх характеристиках у обласци лексики, твореня словох и у словнїку датей морфології, цо барз потребне же би ше яснейше обачело яка драга у розвитку руского язика найлепша и найлегчайша кед жадаме максималне прибліжоване диялектнай литературнай рускай бешеди гу литературному українскому языку. Дати лексични материял тиж оможлівюе и преучоване диференціяльніх характеристиках фонологійнай структури двох бешедох.⁵

Кочиш бул свидоми же його словнїк, як перше пробоване дац єдну невельку часц рускай лексики, нє без недостаткох, та же мож очековац у блізкай будучносци даєдни корекції терминох, або іх формох. Прето препоручел же би ше при хаснованию словнїка хиби и препущеня призначавало и обяйовало у нашай преси, або же би ше зауваги посыпало Комисії за словнїк при „Руским слове“.

На жаль, або на щесце, Словнїк над'жил Комисию за словнїк при „Руским слове“! На жаль прето же зауваги официйно вецей нє был хто прияц и евидентовац, а на щесце прето же тот словнїк ище и нешкя велі спомедзи нас хасную, и попри тим же у медзичаше пейзох децензійох вишли два томи Сербско-рускаго словнїка (Перши том А–Н 1995. року, а други том О–Ш 1997. року) и єднотомни Руско-сербски словнїк (2010. року)⁶.

Робота на присподобіваню нашаго литературнаго язика чечуцим потребом и на збогацованю його лексичнаго фонду тирва и нешкя. Доросли нам и нови лингвистични фаховцы та преважали туту работу на себе. Так по нешкя збогацена наша лингвистична литература з новима публікациями, як то Словнїк рускаго народнаго язика др Юлияна Рамача (том I, А–Н, и том II, О–Я, у выданю Заводу за культуру войводянских Руснацох, 2017), Словнїк комп'ютерскай терминології Михайла Фейси (2020) и Правопис рускаго язика з правописним словнїком Михайла Фейси и Гелени Медешы (2021), як и други лингвистични публікації у выданю Дружтва за руски язик, литературу и культуру и Заводу за культуру войводянских Руснацох.

*

Кочишов словнїк видрукованы у 500 прикладнікох, цо у тедишнї час оценене як оптимальны тираж у поровнаню зоз численосцу нашей национальнай заедніци

⁵Микола М. Кочиш: ПРИРУЧНИ ТЕРМИНОЛОШКИ РЕЧНИК српскохрватско-русинско-украински, „Руске слово“ Нови Сад, боки 11-12

⁶Двотомни Сербско-руски словнїк видали: Завод за наставна средства, Београд, Універзитет у Новим Садзе Філозофски факультет Катедра за руски язик и литературу и Дружтво за руски язик и литературу, Нови Сад, а обробела го велька екипа наших интелектуалных, преважно просвітніх, рботнікох на чоле з главным редактором др Юлияном Рамачом. Ёднотомни Руско-сербски словнїк видали Філозофски факультет Одеск за русинистику и Завод за культуру войводянских Руснацох, робела на нім тиж численна екипа, гоч як авторе наведзены лем Гелена Медешы, Оксана Тимко и Михайло Фейса, а як редактор – Юлиян Рамач!

на тих просторох. А як го руска културна явносць прияла – доказує факт же цали тираж розпредани уж за єден неполни рок!

Микола М. Кошиш несподзивано умар праве теди кед бул у полней творчей моци. Не дожил ані полни 44 роки, а попри Словніку написал и даскельо граматики руского язика за основни школи, школске виданє правопису нашого язика зоз правописним словніком, з котрим ше не служели лем школяре, алє и лекторе у наших видавательних институцийох, информативных гласнікох и электронских медийох. Бул и писатель и єден з перших руских членох Здружения писательох Сербии. Написал коло дзешец кніжкі поезій и прози. Даєдни му дожили и друге видане, а даєдни му преложени и на други язики. И хто зна кельо би ище зробел кед би дожил голем просекову старосць.

Нешка, кед означуєме пейдзешатрочніцу од виходзеня Кошишоваго Словіка, можеме шлебодно констатовац же вон ефикасно окончел свою улогу и постал фундамент на котрим надбудовани спомнуты Сербско-руски и Руско-сербски и други словніки у остатній деценії прешлого и перших деценійох терашнього вику.

Ђура Лаћак

ТАКО ЈЕ НАСТАО КОЧИШЕВ РЕЧНИК
Педесет година Речника Миколе М. Кошића

Резиме

Русини су се 1919. године определили да русински народни језик буде основа за књижевни. У периоду између два светска рата и у послератном периоду терминолошки проблеми су решавани ослањањем на друге језике (украјински, руски). Шездесетих година Микола М. Кошић је у својој богатој делатности написао више школских граматика и био је коаутор више школских терминолошких речника. Године 1972. изашао је његов „Приручни терминолошки речник српскохрватско-русинско-украјински“ (14.000 речи), који је постао темељ новим речницама русинског језика: Српско-русинском (1995–1997) и Русинско-српском (2010).

Djura Laćak

THAT'S HOW KOCHISH'S DICTIONARY WAS CREATED
Fifty years of the dictionary of Mikola M. Kochish

Summary

In 1919, the Ruthenians decided that the Ruthenian folk language should be the basis for the literary one. In the period between the two world wars and in the post-war period, terminological problems were solved by relying on other languages (Ukrainian, Russian). In the 1960s, Mikola M. Kochish in his rich activities wrote several school grammar and was the co-author of several school terminological dictionaries. In 1972, his “Handbook of Serbo-Croatian-Rusyn-Ukrainian” (14,000 words), became the basis for new dictionaries of the Ruthenian language: Serbian Ruthenian (1995–1997) and Ruthenian Serbian (2010).

Блаженка Хома Цветкович

КОЧИШОВ СЛОВНІК ФУНДАМЕНТ ЗА НОВИ СЛОВНІКИ

**50 РОКИ ОД ВИХОДЗЕНЯ ПРИРУЧНОГО ТЕРМИНОЛОГИЙНОГО
СЛОВНІКА МИКОЛИ М. КОЧИША**

НАШЛІДСТВО ЯК ФУНДАМЕНТ И ДРАГОКАЗ ГУ НОВИМ СЛОВНІКОМ

Абстракт: у роботи визначена значносць Kochishovoho Priuruchnogo terminologijnoho slovnika serbsko-gorvatisko-rusko-ukrainiskogo, komu von bul nameneni, dati joho osnovni xarakterystiki i chaszc analizi terminox z dzepoednih oblaszcch gramatiki o xtorix pisali lingvisti i drugi xtorii she zani-mali z russkim jazyikom.

Ключни слова: terminini, spetsialnji terminini, stranski slova, prekladane i variyantnosc' slovox, frrekventni slova, dubletizmi, russki, ukrainiski, serbskogorvatiski slova.

Кед 1972. року вишол триязични terminologijni serbskogorvatisko-rusko-ukrainiski slovnik, у тедишинім чаше було то єдно з найзначніших ділох на russkim jazyiku. То була публікация у xторей зазначені слова, як и у наслове визначене, на трох язикох, по першираз, бо до теди шицки slovniki були лем двоязични, то була knjžka xтора була основа за творене других slovnikoх, гевтих xтори вишли после нього. Здогадніме же ище раз його основних податкох.

Тот вецяйзични slovnik, ма коло 14 tisyači serbskogorvatiski terminini xтори преложени на russki и ukrainiski jazyik, а векшина то terminini з rижnih oblaszcch znanja, t.e. spetsialnna leksika pозberana zoz umetnitskoy, naukovo-shkolskoy literatury, ekonomiy, pravnix naukox, religiy, dружтveno-politichnogo zhivota i terminini – vlasni nazvi dержавних и гражданских установовох, mena dержавох, politichnix partiiyoх, nazvi po natsionalnej abo гражданской припадносци, xтори Kochish найвецей виберал zoz periodichney presi, okremе z novinoх „Ruske slovo“ i часописа „Шветлосц“ у периодзе od 1968. по 1970.rok. Прето же taku leksiku moglo xasnovaц и у rижnorodnih stiloх russkogo literaturnogo jazyika. Так Kochish и пише у Uvodnim слове того Slovnika, tolkуюci же bi she go xasnovalo як priuruchnik у prekladaniu na russki и ukrainiski jazyik и же bi сотрудніком sredstvoх informacijoih и другим kотри не закончели школу na maцеринским jazyiku (або у kаждodn'oye rботi не xasnuyu maцerinskij jazyik) omozhli'vel коректне pisan'e по russki, односно ukrainiski¹. Opravdanosc' того мож потolkovaц и так же she tedi виданя и

¹ Uvodne slovo Mikołi M. Kochisha Priuruchnogo terminologijnoho slovnika serbskogorvatisko-ukrainisko-russkogo, PC, Novi Sad, 1972. 6.10.

видавало на обидвох язикох, та Кошиш раховал же потреба за таким словніком у обидвох язикох єднака.

Словнік вишол под редакторством Дюри Латяка, рецензенти були Гавриїл Г. Надь, Роман Миз и Юліян Рамач, українски термини усоглашел Олекса Мишанич, авторов технічни сотрудник на приріхтованю рукопису була Мария Кошиш, а рисунок за рамики виробела Мелания Колбас. Видруковані є у Друкарні у Руским Керестуре, у тиражу 500 прикладніки.

О Приручним терминологийним сгр-рус-укр. Словніку писали велї авторе, у першим шире проф. А. Дуличенко, Микола Скубан, Дюра Латяк, Дюра Варга и други. Перши двоме, мож повесц, же го и найдетальнейше описали, бо кед писали о терминох и нетерминох цо их Кошиш унёсол до Словніка, вони подробно анализовали применовніки, заменовніки, викричніки, фразеологизми и стаємни словозлученя, а окреме обращели увагу на группу терминох з одредзенима суфиксами. То визначене у їх статьох “Даскельо призначаки о руских терминох у Терминологийним словніку”² (А. Дуличенко) и „Триязични словнік“³ (Микола Скубан).

Понеже познал вецей славянски язикы и того свойю знане хасновал у анализованю язичних проблемох, а о українским языку гвари же, „українски язык треба же би упливовал на руски лем у одредзеней, ограніченей мири, же би то було у духу руского языка и лем теди кед захиби власни потенциял.“⁴ Кошиш бул свидоми же руски язык то окремна самостойна цалосц, система хтора ше розликує од українскаго языка и ма свою драгу по хторей ше развыва. Та, кед жичал слова зоз другого зродного языка выберал найлепшу вариянту, присподобидал ю гу рускому языку, або давал вецей вариянти ёдного слова. Прето ест громаду приклади терминох зоз вецей вариянтами. На подобни способ ше намагал створиц и нови слова, нови термини хтори би були найподобнейши руским словом и найрозумлівши нашему народу, а яких у руским языку не було.

Гоч Словнік бул наменени, як гвари автор „задовольовац рижнородни потреби кождодньового писаного слова“, векшина словох то специялни термини, а тиж так ест и велью „общи“ слова , як их Дуличенко наволус, хтори ше не рахую гу термином, и слова хтори маю локалну розширеносц. То прето же ше автор Словніка, заш лем, найвецей операл на руску народну бешеду, хасновал афікси и пробовал „ожиц“ затрацени, або забути коренї, знова, гледающи их у зродных карпатских діялектох, або у розвитих славянских язикох. Александр Дуличенко пише же кед ше намагал систематизовац творене окремней группи терминох з одредзенима суфиксами, Кошиш ше упущел до чежкей роботи. Вон як приклади дава термини хтори маю суфиксна –ични, -ийни, -ни,⁵ дзе гвари же наисце чежко ришиц же котри форми ёдного истого слова, и у яких случайох, их треба хасновац. З тим и вон оправдує Кошишову вельовариянтносц терминох прикметніцкого характеру.

² Александр Д. Дуличенко *Даскельо призначаки о руских терминох и о руским терминологийним словніку*, Jugoslavo-Ruthenica, Руске слово, Нови Сад, 1995. Б. 283-290

³ Микола Скубан *Триязични словнік*, Шветлосц ч 2. XI, апріл-юній, 1973, б.207-218

⁴ Микола М. Кошиш *Сучасни рушаня у нашим языку и основни тэнденцыі його дальнего развою*, Лит. слово, Нови Сад, 6.29

⁵ Александр Д. Дуличенко у статї *Перши руски вецейязични терминологийни словнік*, Jugoslavo-Ruthenica II, Руске слово, Нови Сад, 2009, б.359

Слова хтори ше одноша на топонимичне творене по Дуличенкови тиж добре поробени, а тиж и граматични форми хтори ше „даваю у уникованей форми и досц дошлідно“⁶. О прекладу сербскогорватских терминох на руски јазик Дуличенко позитивно пише, док о прекладох на українски јазик гвари же су не цалком добре поробени.

Микола Скубан у своєй статї „Триязични словнік“ зауважує Кошишови же до Словника унесол вельо странски слова. Тоти слова хтори вон спомина ше хасновало у јазику. Кошиш даєдни прекладал, там дзе то мож було преложиц и место странского могло похасновац руску вариянту. Дзе толкованя не було, можліве же не було адекватни руски, або українски термини. И нешкя странски слова, интернационализми чежко прекладац, та ше вельо раз змисти не поклоплюю, зявлю ше дублети, односно терминологийна вецейностосц. Под вплівом интернационализмох, могло би повесц, прекладана векшина абстрактных терминох, а номенклатурни термини ше операю на домашнє слово. Найвекшу часц таких терминох Кошиш брал зоз сербскогорватского јазика, углавним зоз, як уж спомнуте, обласцох дружтвено-политичного живота, бо жил у чаше кед ше ю вельо хасновало и у преси, и у каждодньовей бешеди, и у науки, и у школи. Слова як цо бирократизем, идеализем, декларация, евидентни, еминенция були досц фреквентни и нагло уходзели до руского јазика, та их вон унесол и до Словника, ражаючи же су потребни.

Громаду странских словох, хтори дзекуюци науково-технічнай революції вошли до јазика можебуц би нешкя заберали ище векшу часц даякого словніка, и можебуц би их було ище вецей як цо их ёст у Кошишовим. Но, велі од тих терминох хтори Кошиш унесол до Словника уж ше ридко хаснue, або ше их вецей ані не хаснue, заменели их нови, та би термини требало прекодифіковац, окреме терминологийну систему у дружтвено-политичнай обласци, як и науковей, школскей, та вец и у польопривредней, економскей, правней, цо з єднай часци уж и поробене. Цо ше дотика прекладаня странских словох, Кошиш их прекладал там дзе думал же термин мож преложиц и, же место нього мож похасновац и руску вариянту. Там дзе толкованя не було, можліве же не було адекватни руски, або українски термин. А даєдни термини брал и зоз руского јазика.

Окрем терминох зоз власних жридлох и терминох зоз українскай терминологийней бази Кошиш припознава же у стихийним розвою терминології сербскогорватска му була найчастейша основа и ориєнтація, и бул свидоми же зоз прилапіованьем сербскогорватских словох, и у сербским окруженю, руски јазик будзе у опасносци од сербскогорватского впліву и годзен подлегнуц асиміляції. Цо, нажаль, ище теди мал право, и то у нешкайшим чаше барз очиглядне.

Векшина сербских терминох у Словнику добре преложена на други два јазики, даєдни ше му не цалком удало, вироятно и прето же и за ніх не вше було адекватни термини. Даєдни преложени слова не вше мали точне значене (обвинени – обтужени; драги – почитовани; повод – причина; повод – узорок), але понеже и по нешкя даєдни преклади словох не розришени, значи же не було єдноставно. Но даєдни интелектуалци оправдую мац у словнику и єдно и друге слово.

⁶ А. Дуличенко, у *Нормователь и преучователь литературного языка югославянских Руснацох*, Творчосц, Нови Сад, 1978, ч. 4, б. 7-26

Окремне место, пише Скубан, „забераю источно преложени сербскогорватски слова, бо су иншакей форми“.⁷ (раскидати – розривац, розтартгнуц, претартгнуц, або подићи – дзвигнуц, подзвигнуц.) Кошиш очиглядно брал туту форму хтору ше найвецей хасновало и веџ додавал варијанти яки ше хасновало у руским јазику – у доконченим, або нєдоконченим виду, у инфинитиву (дићи) або нє, зоз префиксами (подићи) або без.

Кед би автор брал лем инфинитивну основу дїесловох, а як окремни одреднїци положел шицки варијанти истого дїеслова зоз префиксами и суфиксами, веџ би тот словнїк бул вельо, вельо обсяжнейши и вироятно би нє було тельо розлични термини, але даскельо тисячи, зоз їх суфиксами и префиксами. Тото Кошиш охабел другим автором после нього, же би ше створело єден вельки подполни словнїк, а реализовало ше и вельо того ше на тих терминох поробело, у Сербско-руским 1995. и 1997. року и Руско-сербским словнїку 2010. року.

Автор Словнїка и наглашел же кед маме веџей варијанти найлепше хасновац гевту першу, цо значи же вона була и найфеквентнейша, але не гуторел же ше ю муши виключно хасновац. Цо, значи, дошлебодзовал виберац термини. Та наприклад и сербскогорватске слово обала преложене як побреже, цо ше найчастейше хаснє и нешка, потим надбреже и прибреже, але за обалски, анї у Руско-сербским словнїку нет надбрежни и прибрежни, цо значи же тоти форми у народу нє зажили.

Вељи цо пишу на руским јазику першу варијанту и хаснью, або найволя кед им даєдну од варијантох препоручи јазични фаховец. У тедишинїм чаше Кошиш, як и Костельник 1923, бул праве тото и його Словнїк бул драгоказ шицким другим лингвистом за їх публикациї.

Треба мац на розуме же Кошиш, гоч ше и консултовал зоз вељма цо ше занімали з јазиком, тот Словнїк зложел сам, нє мал ше на цо операц, окрем на словнїки других славянских јазикох, гевтих хтори му були найблїзши. Двојазични и тријазични словнїки хтори вишли после Кошишового робели веџей јазични фаховци хтори уж мали основу и приклад як би требал приблїжно випатрац тријазични, або двојазични словнїк, та термини були и прецизнейши. Но, и тоти словнїки не совершени и вироятно до каждого з нїх би ище даци могло дописац. А як и сам Кошиш гварел, тот Словнїк не совершени и нє без недостаткох и треба поробиц корекций терминох и їх формох, вон лем приручни, приручна литература, як и граматика, або правописни словнїк за школярох.

Та гоч було и недостатки и зауваги же у Словнїку ест превельо странски слова, їх дублетизми, розлични толкованя, тенденция виєдначованя з українским јазиком, або розлики у правопису, то нє зменшує його значносц. Напроцив, то лем може буц лем указатель цо треба ище виправяц, дорабяц, прилагодзиц гу сучасним вимогом розвою руского јазика, а кед треба и модификовац. Та и нови Правописни словнїк зоз правописно-граматичним совитнїком поробени на основи його публикацийох, а и далей ест ище вельо нє розришени јазични дилеми. Кошишовой роботи на Словнїку нет цо зауважиц, окрем подзековац же нам го дал и указал у хторим напрямле лингвисти руского јазика маю далей крачац и цо маю розришиц будуци творителе новых двојазичних, тријазичних и других словнїкох.

⁷ Микола Скубан *Тријазични словнїк*, Шветлосц ч 2. XI, апріл-юній, 1973, 6.207-218

Блаженка Хома Цветковић

РЕЧНИК МИКОЛЕ М. КОЧИША
ОСНОВА ЗА СТВАРАЊЕ НОВИХ РЕЧНИКА

Резиме

Речник, чији је аутор Микола М. Кошиш, познати русински педагог, лингвиста, преводилац итд. је први и једини тројезички речник који је настао сакупљањем термина у периоду од 1968–1970. године из периодичне штампе, највише из новина „Руске слово“ и часописа „Шветлосц“. Иако није био у потпуности савршен, био је темељ на основу којег су настали сви остали русински вишејезички речници, посебно велика помоћ при стварању два тома Српско-русинског 1995. и 1997. и Русинско-српског речника 2010. године. Речник је био смерница лингвистима русинског језика како и у ком правцу треба убудуће стварати речнике, како треба радити на терминима, шта отклонити а шта додати, дорадити, изменити да би сви остали речници после овог били што прецизнији и јаснији. Све недостатке и све замерке су занемарљиве када се има у виду да данас речнике годинама ствара тим лингвиста и никада нису у потпуности савршени, а Кошиш је речник саставио сам и то у релативно кратком периоду. Његов значај се види и у томе што су га још читав низ година користили и новинари, и професори, и преводиоци, и ствараоци књижевних дела.

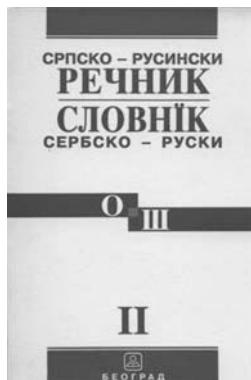
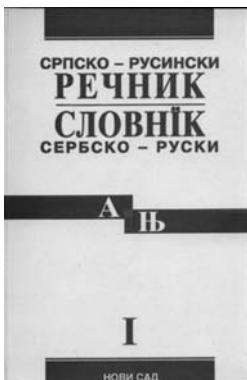
Blaženka Homa Cvetković

THE DICTIONARY OF MIKOŁA M. KOCHISH
AS THE BASE TO CREATE NEW DICTIONARIES

Summary

This dictionary, the author of which is Mikola M. Kochish, the known ruthenian pedagogue, linguist , translator etc., is the first and unique Dictionary of three languages, which was created by collecting terms during the period of 1968-1970 from the periodical press, mostly from the newspapers “Руске слово” (Ruthenian word) and the review “Шветлосц” (Light). Although it was not completely perfect, it was the base of becoming of all other Ruthenian multilingual dictionaries, especially of being the great help to the creation of two volumes of the Serbian-Ruthenian Dictionary in 1995 and 1997 and of the Ruthenian-Serbian Dictionary in 2010. The dictionary was the directive to the linguists of the Ruthenian language how and in what direction to create dictionaries, how to work on the terms, what to eliminate and what to add, finish off, modify for having all other disctionaries, after this one, more precise and more clear. All faults and reproaches are irrelevant if it is considered that the dictionaries are now created during years by a team of linguists and are completely perfect, and Kochish alone composed the dictionary and just in the reltively short period. Its significance is also considerable as well as it was used just many years by the journalists, and professors, and translaters and creatotors of literary works.

НАСЛОВНИ БОКИ СЛОВНІКОХ (1995–2017)

Српско-русински речник / Словнік сербско-руски
(од А по Њ, 1995), (од О по Ш, 1997)

Руско-сербски словнік/
Речник српско-русински (2010)

Словнік руского народного язика (2017)

Др Радмила Шовлянски,
Словнік заштити рошлінох и животного средку
сербско-русско-латинско-англійски (2010)

Словнік медичинской терминологиї
сербско-латинско-руски (2006)

II

РЕЦЕНЗИЇ И ПРИКАЗИ

РЕЦЕНЗИЁ И ПРИКАЗИ КНЇЖКИ Янка Барни Так приповедали нашо дїдове, 2022

Др Юлиян Рамач

ВРЕДНИ ИСТОРИЙНИ И ЕТНОГРАФСКИ ЗАПИСИ

(Рецензия на рукопис Янка Барни *Так приповедали нашо дїдове*,
Дружтво за руски ўзбіжчык, литературу и культуру, Нови Сад, 2022)

Кнїжка Іванка Барны о коцурских салашох – историйски и этнографски записи – спада до ридкіх кнїжкох які барз потребни младым читачом.

Вона враца читача до часу пред єдним віком кед цали коцурски хотар представлял такповесц єдно населене полне желенідла. Автор писал кнїжку зоз устох найстарших Коцурцох, зоз хторых даедни паметали тото населене од самих його початкох у 19 вику.

Записовал іх приповедане, то ше чувствує през цали текст, з великим интересованьем, та з таким истим интересованьем и читаче буду читаць його кнїжку. Автор пред читачом оживио салашски живот часто од самого народзеня салащаньох (бо ше велі на салашу и народзели и цали живот пребули). Кед читач

пречита цалу кнїжку, у нім ше будзи щири жаль же тога красне *желене населене* навше скапало.

Наслов кнїжки *Так приповедали нашо дїдове*, по думаню рецензента, не адекватни тексту: Кед дацо *дїдове або баби приповедаю*, вец у тих приповедкох ёст такповесц вішліячини, од реалного опису живота до приповедкох, дакеди и гумористичных або фантастичных, хтори и сами дїдове и баби слухали од своїх старших. Кнїжки би баржей одвітовал наслов *Коцурски салаши*. Вон баржей указуе на озбільносц теми.

Мр Славомир Олеяр

КРАСА И ЧЕЖКОСЦ САЛАШСКОГО ЖИВОТА

(Рецензия на рукопис Янка Барни *Так притоведали нашо дідово*,
Дружтво за руски ўзик, литературу и культуру, Нови Сад 2022)

У кніжкі ше Янко Барна ідентификує як народні етнолаг. Гоч у ней мож индиректно найсц рудименты етнолагийных принципах як то положене и стан руских фамелійах у поровнаню з другими у мултинациональным, мултикультуральным и мултиконфесіональным Коцуре, заш лем би текст у тей кніжкі могол точнейше буц класификовани як этнографски, понеже ма вельо таки деталі які не мож индзей найсц и представя своюродну компіляцию авторовых работах и вигледованя о рижних аспектах живота Руснацох, на єдним месце.

Подобне як Володимир Гнатюк, визначни українски этнограф хтори му без сумніву бул інспірация и приклад, зазберовал, записовал и знімал „на пантліку” того чо чул од других и чо сам дознал з рижних архивох, а таки, вецейрочни труд не мож меновац іншак, але лем як огромну любов и почитоване гу свійому народу хторому на панонских просторах грожи неставане и забуце.

Най би ше не забуло!

З таку думку, з таку мотивацію, автор рушел до борби проців забуваня, того злого приятеля и вирного провадзача нашого, руского менталитету, пре хторе близме давно забули сами на себе кед би не було витирвалих чуварох нашей прешлосци и записовачох историйно не барз значних, але сущних за нашу самосвидомосц, яки бул и Янко Барна.

У своїй историографско-етнографской прозней епопеї, рушел ше, шлідзаци логични цек розвою през час, од давних, молговитих часох, починаючи од турецких и походзеня самого мена Коцур, насельованя Руснацох до Коцурски ареал.

Окреме импресивни його детальни описы драгох, валалу и хотара (Бара, Вербовец, Когиляк, Ступа, Лешник, Пустара, Пажица...).

Салашом, тим оазом мира и спокою, пошвецена веќша часц того свойофайтового памятніка једнай часці нашей прешлосци, а широка залапена тема почина од исторії хаснованя самого поняца слова *салаш* у нашим ўзiku, прейг їх архітектури, разпорядку у коцурским хотаре, менованя їх газдох, роках кеди хтори направени и сучасни стан хтори, нажаль, не таки шветли бо веќшина з ніх лёбо розобрана, лёбо напущена и завалена од часу.

Старши людзе у розгваркі з автором ше з носталгію здогадую часох кед салаши були активна и состоянна часц валалского живота, кед ше на салашах жило чежско и краине, а автор ше потрудзел пренайсц стари фотографії хтори потвердзую тоти слова, приказуючи красу и чежкосц на ніх.

Окремна особеносц тей кніжкі то хасноване стари, забутих, пожиччених и ридко хаснованих словох як чо то: *затля* (за тот час, у медзичаше, дотля),

цидула, пацков (пасовиско), минеш (ергела), гуля (чупор статку), сережсань (жандар), житнік (сцерень, сцернянка), кифудер (старши чловек – слуга), бридла (подла, неприємна), орсат драга (державна главна драга), салашиско (жем коло салашу), Сентомаш (St. Tamás – т.е. Србобран), Сентивань (Deszpot Szent Iván т.е. Деспотово)…

Кнїжка Янка Барни *Так приповедали нашо дідове* представя вредне доприношене нашей етнографиї и щиро ю препоручуем за друковане.

Любомир Медеши

ГЛЕДАНС СВЯТИХ АПОСТОЛОХ

(Рецензия на кнїжку: Янко Барна, *Так приповедали нашо дідове*,
Дружтво за руски язик, литературу и културу, Нови Сад, 2022)

На самим початку 1970-их рокох бул благодатни час за школски дзеци. Други бриги их не трапели, лем учыц ше и зберац нови идеї по хторих ше будеровнац познёйше у своім живоце. Теди, тих рокох, по школох зоз руским наставним язиком, редакция часопису за дзеци „Пионирска заградка” и Войводянски музей у Новим Садзе водзели акцию на зазбераваню старых предметох и записованю давних словох. Одушевене медзи школьнарами було вельке, прето же ше по теди до такей роботи з часу на час лапали лем одроснути людзе. Тераз дзеци непоштредно могли дац свойо доприношене у чуваню традицыйней материялней и уснай культуры своіх предкох. Вони були тоти од хторих будзе завишиц зоз чим ше пополня музеини збирки и зачува народни скарб. Було то бависко, але и озбильна робота. Дзепоедні з тих окреме вредных школьнорох нігда вецей не станули у своеї занесеносци и чувство старац ше о прешлосци при ўх преросло до самоиніціативного ангажованя аж и теди кед одросли. Єст их таких вецей, а ёден з тих дакедишніх школьнорох залюбених до традиції, розпочал музейну збирку у Коцуре. Други, по мену Янко Барна, Керестурец, записовал шыцко о чым чул як ше дакеди жило, але и велью того цо сам запаметал од свойого дзецинства. Вше кед сцигол, дал объявиц дацо з того цо на таки способ позберане. З часом ше написаного нагромадзело до тей кнїжки под насловом *Так приповедали нашо дідове*, хтору видало Дружтво за руски язик, литературу и културу.

Кнїжка полна з податкамі о живоце предходних генераційох, о Коцуре и коцурских салашох, о тим як ше робело и як ше одходзело до Америки на роботу, як ше дзеци школовали у салашских школох и хто им були учитеle, цо ше верело и препроповедовало, цо з таких приповедкох могло буц правда, а не празновирие.

Прикладни фотографиї, дзепоєдні з ніх од окремного историйнага документацыйнага значеня, подрkipю написане.

Кажде хто ше влапи и пречита кнiжку, найдзе голем даскељо факты у ней о хторых вироятно мало хто раздумовал. Найдзе ше ту и податки власнага характеру, о тим хтора фамелия дзе жила, хто правел салаш и хто куповал, або предаў. Споминаю ше людзе зоз фамелійох чийо потомкі з туту кнiжку маю нагоду дознаць о власнай прешлосци. З написанага мож велько дознаць и научыць, та вець потолковац самому себе же як то наисце дакеди було. Ані не такой так давно, ёдну або два генерацій тому... А и таки час уж прешлосць тэдышніх людзох, але и наша прешлосць. Янко Барна читачови у сушнosczi помага зрозумiць сучасны стан, а то тиж ёдна з причинох прецо треба з повагу провадзiць цо написане.

Кнiжка ма историйно-фактоографски и географско-демографски прикметы, а понеже у ней залапени опис дзепоєдніх элементох з рускай традицыёй, ураховаць ю мож тиж до этнографскага запису. Залапена материя ше одношина на историйну прешлосць, а тиж так документуе локалитеты и людзох з одредзенага часу.

З методологійнага погляду, позберані информаціі виродостойны документ прето же автор дошлідно наводзі информаціі зоз менам и рокам старосці информаторох. На такі способ, часово, по професіi и генераційно, препознатліве у якей міри інформаторе вязані и компетентні за тему о хторей даваю податкі. Попри того, автор тиж окончаваць дзепоєдні виглядовання хаснующі литературу и документацию у професійных інституційох. Радзел ше зоз фаховцамі тиж так. Шыцко ведно віходзі же написі Янка Барни маю науковы характер, прето же податкі мож превериць и верифіковац хаснующі другі жридла, тиж з наукову методу.

Заш лем, Янко Барна не был науковець, ані таки аспирацій не мал. Просто, был чловек з народу, обычны чловек, залюбены до людзох зоз хторима жил. Хто го особне познал, могол замерковац у якей міри был вязані за часы и места дзе препровадзел свой дзецинство, або з яку добродзечносцю и пожартвовносцю робел на зачуваню здабуткох традицій за які тримал же уплівовали на його парнякох и на голем два генерацій пред тим. Сам-самучкі початок його невічерпнага интересовання было здогадоване на його бабу. Гварел же му баба була окреме мудра жена, же знала чытаць кнiжкі на вецеj язикох, але тиж лем вона знала чытаць зоз ёдней з руку віписаней кнiжкі молітвох, нiхто другі. Тота кнiжка была іншак віпісана з якимашкі простима, зукосіма и на рижні способы поскладанімі смужкамі. Янко паметал же му ішце як малому баба гварела же то кнiжка од барз давних святых апостолох. Хторих то святых апостолох баба спомінала, Янко нiгда не одгаднул, бо як хлапчика – таке дацо го не интересовало. Кед баба умарла, домашнім од ей кнiжкі вецеj хасну не было и кнiжка препадла. Остало лем паметане при Янкові и його велька жажда дойсць до виродостойных податкох, як верел, чи то не були давни місіонеры з Охриду, Кирил и Методій, послати медзі Славянох до Паноніі даць им писменосць. Трапело го, але бояжліво лем дакому шмел и спомніць таке дацо, чи тата бабова кнiжка не было даякое пісане слово з якого святы Неум зложел кирилку.

Янко не нашол жридло кнiжкі своеі баби, не нашол бабовых спомнутых апостолох. Не знал одкаль почаць гледаць и на кого з тей обласці фаховага ше обращаций. Рушел по другой виглядовакей драги. Любов гу старини у нім заш

лес превладала, та кед змогнул самодовирие, потримани з боку приятельох и тих цо ше розумели до писаня, рушел у напрямле складаня своеї книжкі о тим цо приповедали дідове.

На тей драги доконца нашол и способ як вон особне остане занавше запаметани.

Мр Гелена Медеши

НЕТ АНІ САЛАШИ, АНІ ГУ НІМ ЧАПАШИ

Нет веций салаши, так як и у шпиванки ошпиване – нет на ніх ані конї, ані рисарох. Концом 60-их и на початку 70-их роках, у габи розвою индустриї, за лепшим животом салашане поодходзели до валалу. Вони пошли за лепшим животом, а салаши – до исторії.

Янко Барна у книжкі *Так приповедали нашо дідове* винесол факты о капаню коцурских салашох, але го у глібини души барз интересовали судьбы салашаньох хторы салаши напущели.

Бо, вони салаши напущели, але салаши не напущели іх.

Цали живот жадал Барна одкрыць причини хтори ламали людзох и чом ше вони, у новым штредку хтори их окружовал, так швидко троша, препадаю и тлучу свой дальши живот занавше незадовольни з нім.

Янко Барна причини того зявеня видзел у нескладзе медзи чловекову натуру, його правдивима прихильносцами и способом живота яки тоти людзе выбрали або им други надрилели. Салашане и салашаски дзеци салаши захабяли, одходзели на школоване и по закончених школох уходзели до швета хтори им бул далеки. Же би ше лепшэ зляли з тим шветом, вони таргали вязи зоз своїма коренями и – як цо рошлінка кед претаргнє вязу з кореньом та почина прец, так и вони постали неподполні. Одорвали ше од швета хтори бул іх, а нігда ше до конца не зединели зоз шветом яки выбрали за свой.

Живот тих цо пошли зоз салашох Барна прировнует зоз дакус иншаким животом. То живот валалу. Його валал ніяким концом не идилични швет дзе ше спокойно жие, дзе людзе не маю ніяки иншаки бриги окрем тей – цо лепшэ вихасновац щесце яке им дате. Напроців. И у валале ше жие трапезліво як и на салашу, але трапези иншаки и легчайши, бо чловек твардейше умурывани до того швета и – як сторочни дуб – витримуе шицкі бурі. Поправдзе, драми на салашу, не так ридко, и моцнейши од драмох у валале, бо людзе природнейши, та веци им и страсцы выраженши. Праве прето же ше на салашу жие *прави живот*, у валале и любов и ненависц велью интензивнейши. На салашу робота ма свой смисел бо приноши (або не приноши) конкретни плоды; прето надії реальнейши, а розчарована трагичнейши як у валале. Салаш ма свою систему

вредносцох хтора, на одредзени способ, очежус живот, але тут живот, праве прето, источашне и легчейши. Кед чловек вистане, окляпнє, знайду го хвильки безнадійносци, дотхнуце родимей жеми враца му страцену моц и дава нови можлівосци за живот. Чловек моцни кед є на своїй жеми, траци моц кед ше од неёй одорве, а самодовириє и моц ше му врацаю кед ше враци на свою жем и на ёй норми.

Кед близме сцели з ўдним словом дефіновац *стан духа* Янка Барни, вец бы, можебуц, найприкладнейши вираз был недостаток разгварки, або барз мали можлівосци за ню. Гришку ше часто прави прето же не ёсть щирей бешеди, але гришку чежко віправиц. Людзе ше медзи собу, просто – не разумя. Не разумя дзеци родичох, ані родичи свой дзеци, не разумя ше приятеле, далеко ўдни од других наставнікі и школяре, сотруднікі на истей роботы, предпоставеви и покорени, любовнікі у вичинм зраженю. Чловек дзекеди пробуе запровадиц вязу зоз животіннями и природу, але тата вяза не може заменіц одсуство інтимносци медзи людзми.

Вяза зоз жему ўднобочна. Жем вяже чловека за себе, але ше не вяже за ньго. Можебуц лем даяке вельке нещесце може принесці же бы ше медзи людзми зявела щира бешеда, же бы ше дакус преображені и же бы, кед ше зочка з тим нещесцом, пробовали обдумац живот. Лем же то релативно ридкі хвильки: свідомосць о смислу живота и о тим же нам найблізши нашо ближні, приходзі позно, даскельо хвильки пред тим як ше чловек розлучи от живота, або моментално, док опасносць тирва. Тото чувство осаменосци то не саме чувство яке познаю лем людзе, тоти одроснути и узрети, таке чувство ўдно з найприснейших дзецинских чувствах. Гоч ше найду у даяким іншаким штредку, гоч ше стретли з хороту, гоч жиу звичайни дзецински живот хтори ше найчастейше вола *щешліви*, дзеци, у сущносци, глубоко осамени. У одредзеним смислу, бліжей гу природи и позбути веліх животных искуствах, вони знаю буц у медзисобных одношеньях аж и суровши от одроснутих.

Лем же, Янко Барна ноши у себе моцне соціялне чувство: и дружтвени неправди бере як ўдну часці жица, як дацо цо не пошлідок, або голем не лем пошлідок одредзених одношеньях. Дружтвени одношения несправедліви, швет вишол з ровноваги, страсць за здобуваньем и чуваньем здобутого, намагане за дружтвеним углядом и шицким тим цо дружтвени угляд приноши и обезпечуе, шлідза з ўдного видзеня чловечай натуры у истей міри у якей шлідза з обставинох до яких чловек руцени. Источашне, и тоти обставини доприноша же бы чловек зробел и тото чому не был прихильни, та ше потым огута и пробуе враци ше на лепши бок своей натуры, або ше (неридко) притулі гу злу и участвуе у нім як у даякей файти кождодньовай роботи.

Дружтвени механізэм зложени, вон дійствуе и теди кед зме не свідоми його дійствования. Єден круг ше завера на тот способ же ше отвера нови: то Барнова вира до побиди чловечносци над злим и доброго над негуманім. Прейг веліх трапезох, страданьох, спокусох, чловекови ше удава виплівац на друге побреже глядаючи щесце, спокойство и мир.

Мала сом вельке щесце познац цалу (скоро трагичну) Барнову фамелію и Янка особне, препровадиц з нім у сущедстве на салашу у коцурским хотаре дзецинство, та можем одвичательно пошведочиц же тото цо ше *под текстами* у кніжкі *Так притоведали нашо дідове скрыва то моцни упечаток цалосней визії* руского чловека и його швета хтори ма окремну фарбу и свою окремну атмосферу.

Лемже, Янко тоти предпоставки не брал як груби фурми до хторих лем улсс нови змисти, але у тим швеце ше намагал препознац предпоставки и зляц их до ёдней единственей цалосци. Основни вредносци и ствари на тим швеце людзом заєдніцки, и то основна гуманистична предпоставака од хторей мож рушиц же би ше прилапело швет.

Але, Янко о тим не писал, лем – приповедал.

При Янкови у кнїжки маме два файты приповеданя: кед бешедує о *портрету*, роби то з одредзеного одстояня, без моралистичнаго або политичнаго коментара – пушча собешедніка най о себе приповеда тото цо сце повесц, а кед бешедує о тим цо за животну подію важне – призначуе (звичайно на магнетофонску пантліку) тото цо му информатор погуторел, так же ше, якош, зявлюю двоме приповедаче: тот цо приповедку приповеда, и тот цо сообщує тото цо од приповедача чул. Тот способ приповеданя дава ёдну познейшу илузию живота, понеже ше зявлюе и ёден виродстойни шведок хтори зоз свойм присутством гарантую же приповедане правдиве и вирне.

Тото цо доприноши илузій правдивосци и вирносци Янковых текстох то живи и богаты диялог: його особи велью того о себе и о швеце откриваю през диялог. Тоти їх вислови маю ясну и моцну индивидуалну фарбу. Понеже был добры познаватель свойго (и салашскаго и валалскаго штредку), Янко з окремним слухом за различны осцилациі у бешеди и познаватель валалскай бешеди, през диялог посцигнул якуш рижнородносц хтора не лем формална. У тей рижнородносци диялох, скрыте и ёдно похопйоване языка як виразу чловековага нукашнаго швeta або, як то нашо предки знали повесц – як виразу чловековай души.

Спомла бим ище лем же Янко писал кратко, ясно и цепло, чуваюци коцурски слова хтори ше у других наших местох не хаснус: *пашков* (пасовиско), *затля* (потамаль), *талії* (коч о два колеса), *белік* (бэгельчик), *лапош* (нізке место на жемі дзе ше служей затримуе вода по дижджу), *минеш* (чупор коньох, ергела), *яловина* (млады статок, целята, гачата), *збиване жемі* (комасация), *гуля* (чупор яловкох и векших целятох), *конёшина* (чупор коньох), *житнік* (сцерень), *подлізац ше* (улізац ше), *споконвични* (виковни), *торина* (аколь/фанг за овци), *фораш* (под'жемне жридло води), *салашиско* (жем коло салашу) и велі, велі други.

Тексты Янка Барни – и тоти обявйовани и необявйовани – одкрили нам нови, специфичны швет руских салашох и салащањох хтори вон поступнє будовал, док го зошицким не заокружел. Кед ше, нажаль аж по його одходзе до вичносци тот швет указал пред нами, видзиме же то ёден з найдошліднейше створених и приказаних шветох яки нам руска этнография, а з ню источашне и психология може понукнуц.

Лемже, нет вецей анї чапаши, анї вагаши, анї чилаши, анї чардаши, анї салашарски папригашi.

Нет вецей 200 коцурски салашi.

Мр Гелена Медеши

УЧАЛЬНЯ У КНІЖКИ

(Блажена Хома Цветкович, *Язични аларм*, Поради з язика, Руске слово и
Дружтво за руски јазик, литературу и културу, Нови Сад 2021)

Нови слова у језику спричинио при звичайному човекови јакеш цихе нескладане. Читатељ не ма активну творчу улогу у језику, прето же ше гу језику односи з јакимшик окремним почитованьем, јак гу чомушик ђо нашлідзел од предкох. З тим ше не занедзбує творчосць у развою језика веќшини людзох, але динамични развой литературнога језика заш лем ноша писатеље у најширшим смислу (новинаре, редакторе, лекторе). Кед ше нови слова уноши до литератури у разумней мири, прилапије ше их и шири без препреченью, веџ ше аж и побудзује интересоване, јак и зашицко ђо нове.

Затрацени, призабути або цалком забути корені словох, а ище веће готови слова хтори можу дац продуктивну основу ёст у нашим језику и требао би активовац тоту нукашину

резерву. То не лем нашо тутейши слова, але и слова зродних језикох и дијалектох. Лем же, ми ридко хаснујеме ћешліву обставину же наша бешеда славянска и же мame богати вибор словох и у других славянских језикох, а не лем у сербским језику јак језику штредку под чијм ше вельким уплівом, по законе числох, находзи наш руски језик. Гу тому, вельки уплів ма у новшим чаше, окреме при младим генерацыйним пасме, тиж и англійски језик јак језик шветовей комуникациї.

Наша бешеда ма подполне число суфиксох и префикссох: даєдни з њих общеславянски, даєдни стретаме лем у дзепојдних славянских језикох, а мame и својо власни особеносци у афиксациї. З организовану и дошлідну бригу на богацену језику можеме очисциц, не у пуританским смислу, нашу бешеду од ненужних, неодвітуючих чкодлівих зявенюх.

Таки приклад добрей пракси дала наша длугорочна језична редакторка Блажена Хома Цветкович у својій кніжкі *Язични аларм*. То, поправдзе, поради з језику до хторих дошла роками читаюци и виправяюци тексты на нашим језику. Вона заключела же ше не треба унімац унесць нови слова више кед ёст празни места у нашим вокабуларе, а кед у литературним језику хиби словни символ за даяке поняце. Гу тому, нове слово не згоршого похасновац кед треба разтерховац семантично преобтерховани слова або зачерац нескладни зложени слова и пожички више кед мame својо слово. Авторка ше заклада тиж так гоч аж и видумац цалком нови корені словох, але и преношиц корені з народних

диялектох до литературнога язика, зоз призабутого словнога составу або жичац зоз зродних язикох, та кед треба – и зоз незродних.

Проф. др Юлиян Рамач, ёден з рецензентох књижки, гвари у свој *Граматики руского языка* же велї слова, форми итд. зачувани у бешеди старших людзох и у язiku старших авторох. Нашо медзивойново авторе лепшe знали наш народни язик як цо го ми нешкa знаме, бо у їх чаше наш язик бул под меншим сербским уплївом як нешкa. Добри познаватель нашого язика писатель и поета Михал Рамач пошол кроچай далей, та гвари *же бы нас нашо праидово нешка анї не разумели* – так зме наш язик очудацели. Але, не розвива ше и меня лем наш язик: здогаднїме ше лем язика Доситея Обрадовича. Чи ше по сербски нешкa так бешедуе як бешедовал мудри Доситеј? Напевно же не. Можебуц би анї вон нешкa не разумел бешеду на сучасним сербским язiku.

Наука о язiku не находзи аргументи за твердзеня по хторих цудзи слова и вирази нагризаю корпус язика примателя. Нови язични материял, кед *пасує* до системи, не може буц на чкоду. Напроцiv, тото цо доприноши язичному виражованю и розуменю, а не губи основни прикмети язичней системи, представя важни элемент збогацованя комуникацij и допомага прогресивному процесу язичнога розвою и модернизациj, а не його назадованю и регресиj. Поправдзе, велї странски слова (ту рахуеме и сербски) анї не вше можеме зачерац з домашнїм, та их веџ не мож елиминовац. Видумовац нови слова не найлепшe ришене, бо наша язична система або не вše одвитуюца за таки иновациj, або анї нет можлівосци на таки способ задоволїц шицки потреби яки язична стварносц vимага. Домашнї еквиваленти, кед же их ёст, звичайно не функционую як подполнi синонимi, у складзе з лингвистичним принципом по хторим ёдно з двох паралелних словох синонимскога рангу з часом або приме иншаке значене, або ше страци. Таки процес не дава лингвистичну легитимацию за началне одуперане цудзим словом и виразом. Медзитим, кед ше цудзи слова и вирази хаснue без правей мири и велькай потреби, часто з фальшивим прещвеченъом же ше веџ зохаби упечаток о векшай фаховосци и ученосци – одуперане ище як потребне.

Але, кед рационални и селективни пуризем необходна предпоставка чуваню язика, гоч лем у смислу препреченя за неконтроловане хасноване цудзих язичних элементох, у чистоти язика заш лем не треба превершовац. Традиционална мудросц у стилу *нач нам цудзе кед мame свою красне слово* зна часто знёвериц, бо ше семантични и асоциативни поля не складаю у подполносци. Тоти цо преучую контактни феномени у язiku единствени у заключеню же ше вельо койчого у язiku може зияц под уплївом других язикох, але же ше найлегчайше прилапюе, и найлепшu перспективу ма, тото цо у системи примателя уж ма подлогу. При генетски подобных язикох (як цо сербски и руски), окреме кед ёден з нїх у доминантним одношено на други (як цо сербски у одношено на наш руски), дзвери за неконтроловане преберане не лем словох але и цалих виразох – нащежар отворени. Блажена Хома Цветкович, як чувар язика, свою задачу голем облечиц таки слова до руских шматох и так охраньовац тото важне означене нашого националнога идентитету – зошицким сполнела.

У књижки *Язични аларм* дати праве таки приклады неконтролованого пребераня язичних элементох зоз сербскога язика. Тоти приклады не претендую мац научкову димензию, але лем указац же прилапюеме язичну реалносц,

не закладаме ше за пуризем у нашим язику, але не щемем буц анї барз толерантни гу цудзим висловом хтори можеме мирней души зачерац з домашнім да знача исте.

Напевно ше опитаме: *Ша, чо ест ище повесц о словох? Слово то ознака за даяке поняце, и ту шицко ясне: кед знаме слово, знаме и поняце.* Медзитим, праве у тим же слово ознака за ёдно поняце скриваю ше велї питаня о хторих мож бешедовац у вязи зоз словом. Чи знаме точне значене того поняца, чи знаме шицки значения хтори ёдно слово може мац, яка ширина того поняца у нашей свидомосци и кельо слова знаме хтори означаю исте або подобне поняце? Кед бизме ше, наприклад, опитали дакому чи зна ѿ значи слово *колено*, напевно би ше зачудовал такому питаню. Але його чудоване би прешло до збунетосци кед бизме го замодлели най нам пове значене того меновніка у виразу *адамске колсно*. Барз би бул несподзивани кед би чул же меновнік *колсно* означає *жену, супругу*. Тото значене ма етимологийну основу: *том чо походзи од Адама, хтори з роду Адамового* (а то була Ева!), та ше веџ тото значене вязало лем за женскую особу, за добру, прикладну и племеніту супругу.

Нешка ше слово *колено* хаснус: 1. зоз анатомским значеньном (*болї ме ліве колено*); 2. зоз значеньном: поколене (*вон ми треце колено*); 3. у техніки (*колено циви*); 4. у ботаніки (*колено або коленка рошилії*). Значи, язик ма свою глібоку логику, даяке за нас чуднє значене даєдного слова и ніч не вжате намислом.

Кажде слово ма нукашню розвойну линию по хторей ше основне значене слова рушало у напряме новых значеньох. Але, недосц знац лем даяке, можебуц и ридко хасноване значене даєдного слова. Треба знац шицки значения даякого слова, або голем векшину тих значеньох, же бизме могли похасновац тото слово у цо векшим чишле рижних думковых ситуацийох. Наприклад, нашо слово *дом* може значиц: 1. фамелійни дом (*достал сом писмо з дому; хibi мi мой дoм; ишол бим дому; ту домови*); 2. горнїй и долнїй дом (у парламенту); але и 3. Дом культуры, Дом младежи, Дом за старих, Широтни дом, Вични дом (*гроб*) итд.

Прето нам треба знац тото о значеню словох? Прето же без того знаня мож погришиц у хаснованию словох, як у прикладох:

Треба подняц міри за зніцоване суньгох у преділох частых дижджсох, дзе вони найбаржей квітню (треба: розмножую ше);

Його звишна любов тu дзецом (треба: барз велька, преігмірна);

Вони веря до надгробного живота (треба: загробного).

Гришишме часто и кед слова погришино логично-стилски похаснуєме:

Їх намагане було загашиц тому малу оазу шлебоди (оазу не мож загашиц);

Наша жем, у хторей кажди камень намочені з креву ей синох (камень може буц обляти або попирскани);

Дзекуюци подлей композицii, його дiло неполовльно оценене (не: дзекуюци, але: *пре подлу композицию*).

Же бизме мали ѿ меней агноними (слова хтори не знаме) у нашим язику, требали бизме ше остарац и каждэй датосци дац мено яке ей пристава. За описане ѿ тога поняце значи – ридко кеди мame часу. Найлепше прекладац *тото за гевто*, але не так же бизме ше ёдного дня питали ёдни другим: *Бешедусце по сербско-руски?* А до такого може легко присц, бо ше слово зна розляц як диждж по голим каменю. Праве прето у наиходзациях приложох яки нам *на годзини* кед забренкало, авторка дава вельке доприношене, бо є глібоко свидома же

прекладанс у нашим думковим процесу то заш лем не – преруцоване шлюнку з ёдней громади на другу.

Кажды язик и кажды диялект подполні за себе док лем можу окончовац основну функцыю спорозумйована медзи людзми. И наша бешеда подполна як система средствох за спорозумйоване. Чи цала наша народна бешеда и цала наша литература у ширшим смыслу не доказую тога? Проблем не у нэсовершенай системі нашей бешеды, але у сучасносци и богатстве элементох тей системи. Не шмели близме ані ганіц чи ганчиц цалу ёдну бешеду лем прето же ё не совершена. Кажды язик ше усвершуе толькі келько то обектывні обставині вимагаю, а припаднікі бешедней заедніці стихийно або свидомо участвуе у бogaценiu и у квалитету.

Медзитим, часто пре нэдзбалосц, нэдомеркованосц, наглосц у роботи або аж и пре нэдостаточне чувство за язик спричинене праве тога на цо нам авторка не лем обраца увагу, але – як сам наслов кніжкі указуе – алармуе на опасносци до яких може привесц таке одношэнне гу языку. На рамікох кніжкі бренчок, дзвончок, як у школі кед почина годзіна. Та вец, войдзме до учальні, у ней велько того научімі.

Ніа даскељо приклады:

1. Петро одруцел жену зоз автом, а вец зашол на пелинковец до кафичу.

Супруг часто на авту однесол дзеци на тренинг.

Одруцуеме тога цо нам не треба, або нам ё звишок, однешеме дзецко на рукох, ношиме дакого на грингох. Зоз автом ведно ніяк не можеме дакого одруциц або однесц, лем на авту, так же го одвежеме.

З тога виходзі же близме мали написац:

Петро одvezол жену на авту, а вец зашол на пелинковец до кафичу.

Супруг часто на авту одвожи дзеци на тренинг.

2. Часто тоти цо беру барз младых на работу думаю же им вони у помоци више добре приду.

Помоц им ше више зда, або им будзе на хасен, од хасну – так би требало повесц. А барз добре кед даяка помоц oddакаль сцігнє.

Предкладам:

Часто тоти цо беру барз младых на работу думаю же им вони буду од хасну/на хасен.

3. И других дньох зме могли покладац испити.

Требало бы: и други дні зме могли покладац испити, так як і кед видзіміе и другі швет (а не: других шветох), а кед дахто други по шоре и починаме дацо од нього, вец повеме же од другого по шоре, а не од других по шорох. Нажаль, и тата конструкция часта и у бешеды и у писаню.

Предкладам писац:

И другие дни зме могли покладац испити.

Такі и подобны приклады авторка назберала вецеі як 400 хтори ей як аларм брэнкали же су у авторских текстох неточно або неясно преложени, же неточно похасновані и пошоровани синтаксичні единкі (слова, синтагмы, виречения) и словазлученія.

Окрем указання на найчастейши гришки які ше праві у писаню, авторка по азбучным шоре зазначала не лем по ёдно слово и конструкції, але дараз и два, три.

Зазначени, гу тому, и слова хтори ше хаснус под сербским и другима упливами, а прилапени су у литературним язику. При таких словох наведзени їх еквиваленты яки хаснус наш народ, по руски, або – ридко – яки ше хасновало у прешлосци. То значи, як авторка гвари у Уводним слове, же не вше мушиме похасновац лем тога цо превежате, але указане же мож дацо и иншак написац, т.е. похасновац иншаки слова и иншаки конструкций у виреченьюх, а же би ше значене целога виречения не пременело.

Початна лексема у наслове, з левого боку, самостойна або у рамикох синтагми, вше указује на неправилне хасноване, а друга, з правога боку, понука алтернативни варијанти, еквиваленти цо би место тога могло, або требало написац. Гоч одреднїци потолковани у прикладох, авторка дала даскељо (21) правописни правила.

Наприклад, *Правило число 1:*

Лїки:

- а) од глави, од шерца, од прициску, од покруткох, од кашлю, од грипи, од болю, од регоми, од горучки;
- б) капки за очи, ухо, нос, масц за вени, таблети за гарло, масц за пети;
- в) вакцина процив тетанусу, грипи, корони, туберкулози, лїки процив трованя, процив каменкох у жовчу, лїки процив стиданя креви.

Тиж так, НЕ хоротнїк, але ХОРИ (форма кед присловнїк ма меновнїцу функцијо): хори на печинку, на шерцо, на покрутки, на плюца, на ефтику, на рака.

А хори – ма алергију (алергични є), ма заушнїци, ма грипу, ма осипки, ма вирус.

Правило число 19 – кеди пишеме С, а кеди З:

С пишеме у словох: рискаша, грис, грисови, триски, привесц (дакого пешо дому, до школи) итд.

З пишеме у словох: нїзки, узки, шлїзки, блїзши, Французка, физкультурни, квиз, дораз, нараз, огризц, привезц (дакого або дацо на кочу, авту) итд.

При самим концу књїкки, после Правописних правилах, окреме виписани и коло 200 слова и конструкций хтори би у прикладох датих виреченьюх нїким концом не требало хасновац. Поскладани су по азбучним шоре, та мож барз швидко найсц тога коло чого ше двоїме або до чого зме не близовни же похаснујеме правилно.

После тога поглава шлїдза три рецензij наших добрих познавательох язика: проф. др Юлијана Рамача, проф. др Михайла Фейси и Михала Симуновича, а на самим концу књїкки – литература хтору авторка консултковаца док писала поради з язика *Язични аларм*.

Књїкка практична и барз хасновита, а наменена є новинаром, окреме младим новинаром, прекладателем, писателем, лектором и студентом. У ней язични поради можу найсц и спикере и шицки тоти цо активно або пасивно хасную руски јазик або су служби писац и бешедовац правилно.

Та, най би тоти поради з язика *Язични аларм* язичней редакторки Блажени Хома Цветкович нашли драгу гу својим хаснователем – войсц до књїкки як до учальнї за учене јазика.

III

ТЕХНІЧНИ ИНОВАЦІЇ

Др Михајло Љикар

СВЕ БОЈЕ МАТЕМАТИКЕ У ФОТОГРАФИЈИ

Математика је свуда око нас. Економија је незамислива без математике: здравствени радници кажу да је хирургија – медицина, а све остало је вештачка интелигенција примењена у технички, тј. математика; грађевинарство не би могло без математичког прерачунавања; пољопривреда без премера земље, претварања хектара у јутра, ари, дулуме, ланце и дозирања семена за сетву и примене хемијских средстава. Још наше баке су непогрешиво знале да израчунају на пијаци колико треба да се плати за 17 јаја ако једно јаје кошта 18 динара, колико стаје 350 грама ситног сира ако је килограм 450 динара. Изма свега што многи сматрају рутинском праксом лежи узбудљиви свет маште и идеја, а спектар боја у уметности и математичке идеје извиру из исте тежње за сазнањима о дубини свемира које светлопис настоји да сачува за незаборав.

Како је фотографија ушла у свет уметности

Питање да ли је фотографија уметност – део је историје фотографије 19. и 20. века. Фотографија је била пре свега заступљена као носач информација, а не као нови медијски језик или као самостално уметничко дело.

Уметничка збивања од романтизма до концептуализма, што значи дуже од једног века, фотографија и слика су упућене једна на другу између осталог и зато што су истрајно настојале да учествују у представљању и тумачењу света.

Естетика уметности 19. века инсистира на тачном и прецизном представљању природе, у чему је фотографија назаобилазни учесник. Кристално јасне контуре, богатство детаља, тачна и прецизна моделација форме очекивани су фотографски квалитет. Фотографија кроз идеје сликарства добија улазницу у свет уметности, издваја се из техничке и комерцијалне сфере и улази у свет уметности.

Дуг Јаши Бакову

За моје опредељење да се целог живота на неки начин бавим математиком велики дужник сам легендарном русинском мисионару спорта Јаши Бакову који ме је научио да се само логичким размишљањем, тачношћу и прецизношћу, али и великом упорношћу и истрајношћу постижу врхунски резултати у било којој области. Баков је говорио о спорту, али сам касније, кроз властито искуство и са дубоким разумевањем увидео да су заједничка основа великих открића, па и оних на којима функционише савремени свет (поменимо само рачунаре), у ствари теоријске (математичке) идеје.

Са великим поузданошћу могу да потврдим: математика је језик којим говоре све природне науке. Не постоји ниједна математичка област, ма колико она

апстрактна била, која се не би могла применити на појаве реалног света. Међу људима једнаких умних способности, који раде под истим условима, у предношти су они који знају математику.

Суштина математике је у њеној вечној младости. Права математика је увек била лепа, а права је уметност увек била и истинита.

Ако је математика наука која је традиционално повезана са техничким наукама и физиком, у последњих десетак година сведоци смо продора математике у економију, медицину и остале науке. Ту се може сврстати и фотографија као научна дисциплина у оквиру електротехничких наука. Томе треба придодати и нагли развој информационих технологија у које је математика укључена од самих почетака.

Интердисциплинарност

У свету постоји пракса увођења СТЕМ образовања (Science, Technology, Engineering, Math – наука, технологија, инжењерство, математика), јер је као изазов виђена чињеница да индивидуалним третирањем наука, знања бивају фокусирана на ограничene области. Додавањем уметности у СТЕМ образовање, учи се креативно решавање проблема. СТЕМ је већ дуже време код нас врућа тема и добро је да тако остане док просветни радници, индустрија и администрација Владе раде заједно како би осигурали да наши млади људи буду добро опремљени за напредовање у будућности.

Светло у фотографији

Светло у фотографији има три функције: техничку, предметну и уметничку.

Под техничком функцијом светла подразумева се експониметрија или проучавање светла, рад уз употребу светла, коришћење посебних извора светла и манипулација приликом израде позитива или негатива.

Предметна функција светла одређује предмет и остале параметре као што су величина предмета, материјал, текстура и однос предмета према другима.

Уметничком функцијом светла фотограф изражава своје емоције и свој однос према предметима, људима и свету око себе.

Светло, према свом карактеру може бити усмерено или дифузно.

Са аспекта науке, светлост је део електромагнетних таласа чије су таласне дужине између 400 и 700 nm и такве таласе називамо видљива светлост. Видљиво светло називамо и комплексно, јер садржи више боја заједно. Са оптичком призмом можемо га разложити и тако добити обим таласних дужина његових компонената.

Хистограм

Озбиљнији photoхобиести су спремни да уложе значајнији новац у свој хоби. Данашњи фотоапарати нуде низ опција и могућности које значајно помажу у реализацији такве намере. Једна од опција која је утрађена у дигиталне фотоапарате је хистограм. Он представља још једну корисну алатку која недвосмислено помаже реализацији технички исправне фотографије.

Хистограм се посматра пре него што се притисне окидач. Он показује колико је тачно подешена експозиција. Хистограм се може посматрати и након што је снимљена фотографија и видети колико је она правилно експонирана, а затим се може извршити накнадна корекција (ако је потребно). Хистограм се посматра

на ЛЦД екрану, тражилу или накнадно у неком од софтвера за уређење фотографија. Код нас, у широко распострањеном и уходаном фотшопу, када се фотографија отвори, на екрану у горњем десном углу појављује се њен хистограм (слика1). Згодно је истовремено посматрати фотографију и анализирати њен хистограм. Постоји и browser addon који омогућава брз приказ хистограма, десним кликом на фотографију.

Хистограм је, заправо, графикон, односно графички приказ одређене фотографије. Хоризонтална оса приказује распон тонова на фотографији, а вертикална оса приказује број пиксела. Пиксел је основа, а то је комбинација три основне боје: црвене, зелене и плаве (РГБ). За сваку боју се користи 8 бита, односно 24 бита по пикселу, што значи $2^8 = 256$ нијанси црвене, зелене и плаве.

Постоје три врсте хистограма: РГБ хистограм, хистограм по бојама и хистограм осветљења (luminance).

Све ово изгледа помало конфузно, јер је донекле тешко схватити како фотографију посматрати кроз x и у осе. Темељно проучавајући ово кроз теорију и праксу, све ће доћи на своје место.

Фотографија изблиза

Фотографи користе математику како би израчунали бројна подешавања за своје камере: брзину затварача, отвор бленде, жижину даљину, а математика се такође примењује и на композицију фотографије користећи правила трећине, златни рез, Фиbonацијев низ...

Фотографија је медиј добијен деловањем светlostи на површину осетљиву на светlost. Она може да буде у физичком облику на папиру, стаклу, лиму или у електронском облику на заслону екрана.

У другој половини 20. века фотографија је прешла ускo професионалне границе, с тим да се индустрија прилагодила и производила све једноставније камере које су по својим ценама биле доступне свима. Крајем 20. века наступа нова револуција увођењем дигиталне фотографије која је покренула не само професионалце, већ и аматере пред чијим објективима све има своју вредност.

Фотографија постаје документарни феномен, у науци открива невидљиво, повезује делеке народе и на свој начин омогућава поглед на будућност човечанства. Експанзију иконосфере више нико не може да заустави.

Брзина затварача, отвор бленде и ИСО

Код ИСО камера, брзина затварача и отвор бленде сматрају се стубом фотографије. Кључна разлика између ИСО и брзине затварача је та што је ИСО повезан са осетљивошћу, док је брзина затварача повезана са количином светlostи која додирује сензор. Ове вредности на kraју утичу на експоненцију и квалитет фотографије. Фотограф мора да савлада употребу горња три елемента да би постао вешт у снимању сјајних фотографија.

ИСОје мера осетљивости сензора и може се означити као један од три стуба фотографије. Осетљивост на доступно светло може се дефинисати

Слика 1: екран Photoshop-a, сликa и њен хистограм

ИСО-ом. Што је ИСО нижи, фотоапарат је мање осетљив на светлост, а већи ИСО даје већу осетљивост на светлост. Осетљивошћу камере управља сензор слике. Сензор је најскупљи део фотоапарата и одговоран је за претварање светлости у слику. Повећање осетљивости може се користити за снимање слика при слабом осветљењу без лица, али када се повећа осетљивост, на слици ће доћи до зрна или шума, што доводи до пада квалитета слике.

Кључне тачке на које треба обратити пажњу приликом обраде ИСО-а:

Када треба снимити покрет, да бисмо смањили замућење, потребна је већа брзина затварача. Како би се надокнадила већа брзина затварача, треба узети у обзир већи ИСО.

За црно-беле фотографије повећање ИСО-а и додавање шума неће представљати проблем.

Коришћењем статива могу се прилагодити мале брзине затварача, тако да је могуће користити нижи ИСО-и.

Када се повећава отвор бленде фотоапарата, он омогућава више светла у сензор. Дакле, може се користити нижи ИСО. Ово подешавање се обично користи када није потребна дубина поља.

У вештачком светлу потребан је нижи ИСО.

Шта је брзина затварача?

Брзина затварача је такође један од стубова фотографије, заједно са ИСО-ом и отвором бленде. Затварач се налази испред сензора камере. Остаје затворен све док фотограф не направи слику. Када се камера активира, затварач се отвара и пропушта светлост на сензор кроз отвор сочива. Након што је сензор изложен довољно количини светлости, затварач се затвара. Ово ће спречити да сензор буде изложен даљем светлу.

Брзина затварача је време када је сензор фотоапарата изложен светлости за употребу затварача камере. Коришћењем велике брзине затварача можемо замрзнути покрет, док ником брзином затварача можемо створити замућеност покрета. Споре брзине затварача се користе у фотографисању грома, а такође и у снимању слика попут пејзажне фотографије.

Брзина затварача мери се у делићима секунди. Неки DSLR-ови могу подржати брзину затварача до 1/8000. део секунде. Најдуже брзине које се могу постићи затварачем су 30 секунди. Када се користе спорије брзине затварача, функција стабилизације слике је веома корисна јер ће надокнадити евентуално подрхтавање током фотографисања. У супротном, статив треба користити како би се избегло замућење слике.

Када се користи већа брзина затварача, слика је обично тамнија, садржи мање замућења, а делић секунде је мали. Када се користи мања брзина затварача, слика је светлија, садржи више замућења и делић секунде је већи.

Кључне тачке на које треба обратити пажњу при одабиру брзине затварача:

Када се користи мања брзина затварача, потребан је статив или функција стабилизације слике.

Брзину затварача треба подесити приликом снимања објекта у покрету. Ако се снимају покретни предмети, треба користити већа брзине затварача како би се избегло замућење.

Која је разлика између ИСО-а и брзине затварача?

ИСОје виртуелна величина и повезан је са сензором који је најскупљи део камере, док затварач ради механички и релативно је јефтинији.

ИСОдатира још из времена филма и аналогне фотографије и означаваје је осетљивост филма на светлост. Што је већи ИСО, то је осетљивост већа. И на модерним фотоапаратима важи исто правило.

Вредности ИСО-а се изражавају као бројеви: 100, 200, 400, 800, 1.600, 3.200, 6.400, 12.800, 25.600 итд.

Брзина затварача је повезана са количином светлости и мери се у деловима секунде и мења се да би се подесила дозвољена количина светлости у камери током одређеног временског периода. Брзине затварача камере се израчунају у деловима секунди, а обично су: 1/1000, 1/500, 1/250, 1/60, 1/30, 1/15, 1/8, 1/4, 1/2 и 1 (према Мартину Вебу). Израчунавање исправне брзине затварача за употребу је ствар разумевања геометријског низа. Како се повећава брзина од 1/1000 према 1 секунди, свако повећање множи количину светлости која улази у сочиво за фактор 2.

Спорије брзине затварача могу се користити у разним ситуацијама за стварање слика од којих застаје дах. На пример водопади, тркачи аутомобила у покрету, снимци који укључују кретање током дужег временског периода. Могуће је искористити мале и велике брзине затварача како би се направиле лепе слике, према потреби.

Ако пажљивије погледамо, савладавање обе карактеристике је важно у фотографији. Према фотографској ситуацији која се јавља, потреба за паметним подешавањем ових поставки је веома важна у изгледу фотографија. Већа брзина затварача користи се за замрзавање покрета, док се мања брзина затварача користи за стварање замућења при покретању. С друге стране, нижа ИСО поставка се користи у светлим ситуацијама за хватање јасних, детаљних слика. Виша ИСО вредност се користи у спортским фотографијама у затвореном, где осветљење неће бити толико сјајно. Ниже вредности ИСО-а су обично најбоље за фотографисање, док веће вредности обично додају зрно или шум слици.

Сочиво

Светлост кадра који се снима прво пролази кроз сочиво фотоапарата који пре-
ламају светлост и тако је прилагођавају сензору који ће забележити слику (CCD
елемент, CMOS чип или фотографски филм). Најједноставнији фотоапарати,
модели без оптичког зума, фотоапарати у мобилним телефонима могу да имају
само једно сочиво које усмерава светлост на сензор и уједно одређује жижну
даљину. Код квалитетнијих фотоапарата објектив се састоји од целог система
сочива који имају улогу прилага-
ђавања слике и одређивања
жижне даљине.

Свако сочиво има своју жижину даљину. Жижина даљина је физичка особина сочива и представља растојање између сочива и тачке у којој се секу зраци светлости који су прошли кроз сочиво (слика2). Објектив

у фотоапарату као систем сочива се, једноставности ради, обично посматра као једно сочиво.

Постоји низ фактора који преко сочива утичу на крајњи квалитет слике. Конструкција сочива је релативно дуготрајан процес и захтева дosta експериментисања које је у новије време смањено јер постоје добре рачунарске симулације засноване на одређеним принципима математичког моделирања. Захтеви за механичку прецизност сочива су високи и то све заједно јако повећава производну цену објектива.

Зумирање је процес у коме се сочива у објективу међусобно приближавају или удаљавају. Тако се комбинована жижина даљина објектива мења. Може се приметити да ће апарат сам променити подешени f-број ако се он подеси и затим зумира.

Бленда

Бленда је затварач који је саставни део оптике фотоапарата постављен испред сочива. Када се бленда отвори, она пропушта светлост у фотоапарат. Мера отвора бленде назива се f-број. Да би се добиле добрe слике, поред професионалне камере потребно је и знање о њеном раду. Уз подешавање ИСО-а и брзине затварача, ту је и веома важан детаљ који се зове отвор бленде. Отвор

бленде (дијафрагма, што на грчком значи „преграда“) је у основи величина оптичког отвора и контролише количину светlostи која се пушта у камеру. Отвор камере има облик непрозирне преграде која је састављена од неколико елемената, који приликом кретања формирају рупу променљивог

пречника (слика3). Центар ове рупе је на истом месту као и оптичка оса сочива. Подешавање отвора бленде врши се тачкићима утрађеним у самој камери. Отвор је означен словом f-број и бројчаним вредностима: 1, 1.4, 2, 2.8, 4, 5.6, 8, 11, 16, 22 или помоћу ознака: 1/2.8, 1/4, 1/11, итд. Када се окрене тачкић, свака вредност ће повећати претходну за 1,4 чиме ће рупа на сочиву бити 2 пута већа.

Приликом постављања оптималног отвора бленде треба запамтити следеће: што је већи број на диску, то ће бити мањи размак у сочиву омогућујући да прође минимум светlostи. Због чега је отвор бленде битан кад се фотографише у слабо осветљеном амбијенту (сумрак или у затвореном простору)? Због тога што је потребан већи отвор бленде како би више светла могло да уђе у фотоапарат.

Режими експозиције

Режими P, S, A и M су познати као „режими експозиције“ јер омогућавају да се контролишу подешавања која одређују експозицију, тј. брзину затварача и отвор бленде. Сваки од ових режима пружа различите степене контроле над брзином затварача и отвором бленде.

Режим P (автоматски програмирано): фотоапарат аутоматски прилагођава брзину затварача и отвор бленде за оптималну експозицију. Може да се изабере

и друга комбинација отвора бленде и брзине затварача која ће произвести исту експозицију.

Режим S (автоматски са приоритетом затварача): користи се за наглашавање покрета као што су замрзавање или замуђивање. Корисник сам бира брзину затварача, а препушта фотоапарату да аутоматски подешава отвор бленде за оптималну експозицију.

Режим A (автоматски са приоритетом бленде): користи се за замуђивање позадине или стављање како предњег плана, тако и позадине у фокус. Корисник бира отвор бленде, а фотоапарат брзину затварача за најбоље резултате.

Режим M (мануелни режим): подразумева да корисник контролише и брзину затварача и отвор бленде. Он пружа и брзину затварача под називом „бесконачна експозиција“ за дугачке експозиције. Пошто фотограф сам контролише и отвор бленде и брзину затварача, мануелни режим даје широк спектар могућности изражавања. Међутим, ако се изабере погрешна комбинација, фотографија ће бити сувише светла или сувише тамна, тј. преекспонирана или подекспонирана. Треба помно пратити индикатор експозиције приликом избора отвора бленде и брзине затварача.

Свет снимљен камерама светлописаца је реалнији

Снимање фотографија је добар алат који омогућава да свако према свом нахођењу пренесе околини и свету своју поруку. Фотографијом тражимо себе и њоме се обраћамо околини и свету. Фотограф снима оно што се у датом тренутку дешава на лицу места. И поред своје механичке природе, фотографија није пукана механичка репродукција стварности. Из сваке фотографије се могу очитати различити емотивни симптоми.

Као код сваке уметности, тако и код фотографије снимане срцем, душом и интелектом могу да настану фотографије високе уметничке вредности. Не треба заборавити ни плејаду фотографа аматера који се фотографијом баве из уживања као хобијем.

Да би неко направио ауторску фотографију, треба да поседује неко извorno знање о фотографији. Учење фотографије је процес који захтева много стрпљења и праксе. Светло је најважнији критеријум у учењу фотографије. Она ствара текстуру око фотографа и дефинише састав не само објекта, већ и околине. Читава идеја фотографије окреће се око светlostи и њених закона рефлексије и рефраксије. Експозиција означава количину светlostи коју камера прикупља приликом фотографисања, што је темељ дигиталне фотографије.

Произвођачи фотографске опреме су прихватили да купцима нису потребна компликована подешавања, па су све математичке комбинације сложили у алгоритме и сва руковања апаратуром пребацили на точкиће и дугмиће како би корисници што лакше научили руковати купљеном опремом.

Али, да се вратимо на почетак приче: управо је математика омогућила професионалним фотографима и љубитељима фотографисања да без много труда и знања направе изванредне фотографије у боји.

Стога кажемо да без математике не би било боја на фотографијама, тј. да су у фотографији све боје математике!

Іван Лікар, Нови Сад

ЛЄМ УПАРТОСЦ ШЕ ВИПЛАЦІ

(Регистрация русского языка у SIL International)

После длугей и чежкей роботи, руски язик, хтори хасную Руснаци у Войводини (Сербия) и Горватской, 20. януара регистровани у ИСО медзинародним стандарту за язични коди (ISO 639-3), зоз хторим управя организация СИЛ Интернешенел (SIL International). На таки способ руски язик достал тробуккови код „rsk“, а у спомнутым регистре ше го водзи под назву „Rusyn, Ruthenian“, як индивидуални односно єдинствени и як живи язик.

Ініціятор тога проєкту бул Гаврийл Колесар, длугорочни новинар у руских медийох у Сербії хтори тераз жие у Торонту (Канада). Вигледующи интернет-енциклопедию Вікіпедію, концом 2016. року пренашол же Руснаци зоз Прешовщини у априлу 2007. активовали „русиньску Вікіпедію“ хтора ма кодни букви „rue“. Тото на пана Колесара захабело упечаток, але родзела ше и єдна ідея:

Пан Колесар гуторел:

„За мене теди було барз значне спознане же вони маю нагоду з дня на дзень упознаваць швет прейт боках Вікіпедії зоз еством Русинох у Словацкай и на Закарпат'ю, зоз шыцкими досягами хтори вони мали як национальна група у Словацкай. Я теди, праве пре тому можлівосц, блукал по Вікіпедії, пробуючи пренаісць як ше то пише и кладзе тексти на тому енциклопедию, а основна идея ми була же бим и о нас, о Руснацох у Войводини, почал поряднє класці ключны статі зоз обласці културы, просвіти, духовного жывота, информованя и других.“

Пан Колесар написал ёдну статию, медзитим, неодлуга як ё ёявівена – щэзла. Потым контактовал з фаховіма совітнікамі же би ше презнал прецо його статії нет. Одніт достал од Милоша Ранчича хтори го совітовал:

„Условие шыцких условийох то, насампредз, регистроване нашого языка у организації СИЛ Интернешенел зоз шэдзиском у Тэксасу у ЗАД хтора, кед ше мольба за регистроване языка прилапі, одобруе тробуккови код хтори єдинствени на швеце и вон надалей отвера шыцкі дзвери, та и дзвери на Вікіпедії“ – тэди пан Колесар похопел же муши вікасац рукави и поробіць шыцко ўпотребнє же би ше южнорусински язик у Войводини регистровал.

На преходзе зоз 2018. на 2019. рок сам почал вельку и досц зложену роботу регистрації. У збераню потребней литературы му помогли визначни русинисти др Юлиян Рамач, мр Гелена Медеші и др Михайло Фейса.

„Понеже сом знал же разлики медзи южнорусинску (Сербия) и восточнорусинску (Словацка) варіянту русинскага языка, у лингвістичным поглядзе, наісце досц вельки, я то за даскељо мешаці формовал як компаративни матеріял и з оптимізмом сом то придал на явну дискусію у СИЛ Интернешенел“

– його оптимизем спаднул на колсна кед у януару 2020. року после явнай дискусії дознал же регистрація не прешла: „*пре вельку подобносць зоз прешовским русинским хтори уж регистровани.*“

После початного неуспіху, пан Колесар до помоци поволал др Михайла Фейсу, русинисту і англісту. Вони двоме одлучели рушиц до нового циклусу поступку регистрації, але тераз як Ruthenian, язык з Войводини. Улога др Михайла Фейси була:

„Фахова. Лингвистична. Славистична и англістична. Мушел сом доказац СИЛ Интернешенелу же руски язык заслужує код РСК (< РуСКи), односно же ё язык, а не даяки хвосцик, чи діялектичок даєдного зоз уж припознатих язикох у славистики.“

СИЛ-ова службеніца Мелинда Май, кед достала пополнести два формуляри, сцела одбиц вимогу прето же по інформацийох хтори ёй були доступни „*руски блізки зоз українским, сербским и билоруским, а звичайно ше код не додзелює пре интелиджибилити (подобносць з другим язиком)*“. Попри того, почежкосц була и тата же „*руски и русински исти язык, можебуц два діялекти, а понеже русински уж ма код „rue“, нет потреби давац рускому код*“. Професор Фейса, после веліх вicherаних мейлох зоз службеніцу Май, бранел ше и удало ше му вибориц тробуккови код за наш руски язык зоз шлідуюцима аргументами:

– же прешовски русински кодификовани 1995. року, а руски пред скоро єдним цалим виком (1923),

– же прешовски русински без сумніву восточнославянски, а руски язык уникатни у славянским швеце прето же ма векше число заходнославянских характеристиках провадзених зоз меншим числом восточнославянских и даедніма южнославянскими характеристикамі,

– же рускому языку найблізши виходнярски язични идиом, хтори ше нешка хаснусе у обласцох Земплин и Шариш у Республіки Словакцей,

– же ше руски язык скоро три вики розвивал самостойно, оддзелени од заходнославянских и восточнославянских язикох у Карпатским ареалу,

– же руски язык скоро пол вика припознати як службени язык у АП Войводини,

– же, спрам терминології Александра Дуличенка, руски язык, у поровнаню зоз шицкими видзеленіми микроязыкі, соціолінгвістично патraci, єдини славянски микроязык хтори ше у подполносці хаснусе у шицких дзешец существующих функциональных сферах,

– же перши англіста хтори описал руски язык на англійским языку (Чарлс Бидвел, 1966) хасновал етнонім Ruthenian, хтори ше хаснусе и нешка у Прекладательней службі АПВ,

– же ше за діялектизованьом руского язика у сущносці крию политични и политикантски причини, а не лингвистични.

„Вельки финале представяло витворіване погледованя же бим обезпечел список од 100 руских белетристичных книжкох транслітерованих и вокраци описаных на англійским языку як корунови доказ же ше на руским языку твори у континуитету. До списку же не могло уключыц учебнікі, приручнікі, як ані оригинални анії прекладані фахово книжки. Понеже сом видзел же то уж остатнє условие пред кладзеньем послатих двох СИЛ-овых формулярох на

інтернет бок СІЛ Интернешенела за явну розправу, обезпечел сом список на хторим 135 кнїжки. На явней розправи, хтора тирвала шейсц мешаці, не было ніякей пригваркі моєй, вкупно патраци, вичерпней аргументації“ – заключел професор Фейса.

Предносцы регистраціі ІСО коду пре руски язик барз вельки, але ище ше не зна цо шыцко можліве. Може ше видвойц шлідуюце:

- руски язик постал ровноправни язик зоз шыцкима другима язиками у швеце, ІСО код отвера дзвери гу приступу шыцким етнолагийним жридлом и важним архивом у швеце, лингвистичным лістком,

- хаснусе ше го у каталогійней системі бібліотекох у швеце, цо у пракси значи же убудуце кожда бібліотека у швеце, кед достане даедну нашу кнїжку, будзе мац окремні простор на полічкох под назву *Ruthenian language*,

- може ше витвориц можлівосц за уношенн руского язика до раҳункарох, цо значи же би ше при инсталаваню Віндовса або Лінукса могло вибрац и наш язик як опцію (од часу кед лансовани Мікрософт Віндовс 8 та надалей ше дава подполня язична потримовка ISO 639-3),

- годно ше виберац аж и таке же зме у Гуглу годни прекладац зоз нашого язика директно на рижни други языки хтори у Гуглу уж инсталавани, и з тих язикох на наш.

Як уж спомнute, пан Михайло Фейса мал вельку учасц у регистраціі, але вшеліяк зоз потримовку ище 25 визначных особох, медзи хотрима можеме видвойц: проф. др Александр Дуличенко зоз Естонії, проф. др Предраг Новаков, проф. др Снежана Гудурич, проф. др Канаме Окано зоз Япону и велі други.

„У кожедум поглядзе сом задовольни зоз витворенім. Медзитим, ту не было слово о витворіваню ідеї. Ту было слово о витворіваню припознавання фактичного стану у славістичним и лингвістичним швеце. Ту было слово же би ше найвекішим лінгвістичним авторитетом швета доказало же существоуца реалия заслужує и припознане, исте таке як цо маю шыцкі други припознати языки швета зоз велью векішим числом бешедніцох/бешеднікох. Аж тэраз приходзи час ідейох, проектох и результатох – од полноя Рускей Вікіпедії, по автоматске прекладане на релацийох сербски-руски и англійски-руски. Отворени широки діяпазон можлівосцох за ширене функційох руского язика зоз цілью же би ше руски язик ревіталізовал и бул максімално видліви у дигітальном швеце. И локально и глобально“ – задовольно закончел проф. др Михайло Фейса.

IV

ЛЕКСИКА И ЛИТЕРАТУРА

Юлиян Пап

ШЛІДОМ СТАРИХ СЛОВОХ: ФИТЬОВКА И КОНДАШ

У гумористичнай приповедки „Фитьевка за кондаша”, хтора обявена у додатку „Дикица” („Руске слово” число 22 од 3. юния 2022. року), пре огранічени простор, можебуц недосц потолковані слова „фитьевка” и „кондаш”.

Спрам Руско-сербскага словніка, слово „фитьевка” то мала скленічка зоз алкаголом, а по сеbski то: *фићок, сатъник, фраклић*.

У Словніку руского народнага язіка автора др Юліяна Рамача тиж записане слово „фитьевка”, а потолковане ёже то *мала скленічка з хторей ше пис паленка и под*. Сербски евівалент тога слова то *фићок* (значи исте цо и у нашым язіку), а походзі з мадярскага язіка *fityóka* и тиж значи исте.

У нашым язіку мame ище слова з тим кореньем. Поведзме, слово *фитъкац*, цо найблізше значи – гвіздац. Наприклад: *Кед преходзел попод їх облак, фитъкал себе даяку скалу*.

Фитъкац на дакого, заш, значи: гвіздац на дакого, а по сербски би ше то поведло: *фићукати*.

У украінским язіку зоз словам *фіть* ше имитує звук гвізданя, та *фітькати* значи відавац звуки як препилка.

По мадярски *fitty* значи: гвіздане.

Маме и слово *фітькош* хторе у Словніку потолковане як *хлапчиско, гунцут, киячкар*. Таке слово ест и у восточнославацких бешедох (*fit'koš*), дзе значи ленюх, подляк, а у мадярскага язіку *fittykös* означае паліцу, кияк.

Ест у нашым народзе и назвиско *Фитъкош*, цо найскорей з истого кореня.

Слово кондаш у спомнутай приповедки потолковане по значеню: *Було то гет давно кед людзе у валале пущали крави и швині на пажицу за валалом. Була там кравска и швіньска пажица. Крави чували краваре, а швіні кондаше.* Але, попробуйме розпатриц одкаль тото слово у нашым язіку.

У Руско-сербскага язіку тото слово потолковане як: пастир цо чува швині, а по сербски то *свињар, крдар*. У восточнославацких бешедох тиж ест таке слово (*kondaš*), як и у мадярскага (*kondás*), хторе значи исте цо и у нашым язіку, бо мадярске слово *kondato* – чупор швіні.

Ест у нашым язіку и слово *кондашиц ше*, хторе значи: правиц ше важни, правиц ше мудри, способни, як у прикладзе *Редактор їх редакцii ше кондаши*.

Гоч ту недосц ясне з чим мотивоване тото значене, очигляднє же слово походзі од слова *кондаш*. Можебуц же сце буц важни як кондаш медзи швіньми!

Зоз слова *кондаш* мame и виведзены слова як цо *кондашки* (свињарски), и *кондашке*, цо у ствари меновнік хтори означае плацу, надополнене кондаша (свињарска плата). *Кондащик*, заш, деминутив и гипокористика од *кондаш* – мали кондаш, а по сербски то *свињарче*.

З начицлснога можеме заключиц же нашо покус забути слова *фитьовка* и *кондаш* походза з мадярскага язика, але их находзиме и у восточнославацких бешедох. Медзитим, кед бизме з нашага язика повихабяли шицкі слова цо зме з других язикох попримали, могли бизме остац и голи, и боси, и – гладни, бо зме, наприклад, *чижми* и *шал* превжали з турскага язика, *капут* и *панталони* з италиянскага, *якну* з немецкага, *пижаму* з англійскага, *ципели* и *бунцу* з мадярскага. Од ёдзеня и напою – *сарму*, *баклаву*, *кафу* и *доганпрыяли* зме з турскага, *бухти*, *шненокли* з немецкага, *кечап*, *чипс*, *кекс*, *пудинг* з англійскага, *майонез*, *паштетуиконяк* з французскага, *саламу*, *шалату* и *торту* з италиянскага, а *паприташ* и *палачинки* – з мадярскага.

Шицкі рэзвити народы маю культурныя вязі з другіма народамі, та ше у тих вязох слова чера, пребера, заменюю. То ёдна форма збогацавання язика.

Так и у нашым языку.

Правдива приповедка

ПАРТОК

Рев. Роб Рейд

Початком жнівня млади паноцець приял свою першу службу в церкви на окраїні Брукліну (Ньюорк, ЗАД). Церква була запущена, але паноцець і паніматка ще трудзели же більш ушорели до Крачуні. Жадали же більш на Віллю паноцець отримал у церкві свою першу службу Божу.

До роботы ще уключали і даёдни парохіяні. Пооправяли столкі, омалтевровали мури, обиліли церкву, попораєли... И так, да 18. дзяйснага заканчэлі скоро шыцко цо планавалі, аж і скорей.

Але дзень потым пришла сильна буря з дажджом. Тирвала два дні і у цалім краю направала велькі чходы. Паноцові ще сцисло шерцо кед вошол до церкви. Зоз закрица чурело, опадал малтер зоз чолнога мура святіліща, та ще на нім зявіла велька дзіра. Келью могол, паноцець розчисцел зруйновані матеріял зоз церкви. Але не могол іншэ думаць лем же Крачун блізко і же планавана служба на Віллю у церкви віроўто не будзе.

На драгі дому паноцец збачел мали рондьош пияць пред локальным дутяном, дзе предавані ствары на добротворны намені. Вошол нука і замерковал прекрасны парток, ручно ткани, косцовей фарби, зоз вишыванім крижом у вецы фарбох на штредку. Паноцец рапахаваў жа таке платно праве закрые дзиру на преднім муре у церкви. Купел парток і врацел ще до церкви.

Утім почал падаць шніг. Паноцец видзел старшу жену як приходзі з процинага боку. Понагляла влапіц автобус, але не сцігла. Паноцец ю поволаў най войдзе до церкви же бі не мокла, бо идуци автобус требаў чекаць 45 минуты.

Жена шедла до столка і пріпратрала ще цо паноцец робі. А вон, на драбині, кладол квачкі на очкодавані мур же бі обешел парток. Кед закончэл, самому ще му пачело як то прекрашнё виплатра. Парточка як даяка тапісэрия закрыл цали очкодавані простор. А веџ обачел жену як станула і праходзела по церкви. Була бляда як мур.

— Паноцец, одкаль вам тот парток? — озвала ёш.

Вон ей потолковал так як було — же го купел на рондьош пияцу, як добротворны предмет. Жена го замодлела же бі опатрела чи на нім ёст даяки ініцыялі. У долнім правым угле були вишиты буквы ЕБГ. То були ініцыялі праве тай жени! Вона вишила тот парток пред 35 рокамі, у Австріі.

Приповедала же пред войну вона і ей муж работіл у Австріі, у добротворнай организаціі. Кед нацисты пришли на власць, мушела сцекаць. Муж рушэл за ню о тидзень, але го нацисты залапецы і послалі до гарашту. Нігда веџ не видзела ані мужа ані свой дом.

Паноцец ей такой сцел даць парток, але вона інсиставала же най остане у церкви. Найменш як ей могол зробіць було же ю одвезол дому, понеже бывала на другім концу варошу.

Яка прекрасна служба була на Віллю! Церква була полна! Була и музика, чувствовал ше святочни духи. На концу служби паноцец и паніматка при дзверах дзековали кождому же помогли при ушореню церкви, а велі обещали же приду ознова.

Лем ёден стари чловек, хторого паноцец препознал зоз сущедства, нє виходзел вонка, але предлужел шедзиц у столку на предку и непреривно ше припатрал на парток. Паноцец пришол гу ньому. Човек ше му питал же дзе нашол таки парток. Гварел же исти таки парток його жена виткала пред велью роками, пред войну, кед жили у Австриї.

— Як можу буц два таки исти партки? — питал ше чловек.

Потым погуторел паноцovi як нацисти пришли, як наганял свою жену же би сцекала пре свою безлечносц, як вон рушел за ню, ал€ го залапели и заварли, та од теди, през 35 роки, нє видзел свою жену, анї дом.

Паноцец ше питал чловекови чи би сцел дакус повожиц ше зоз нїм. Чловек пристал. Пришли по будинок дзе бывала жена цо ю паноцец пред трома днями привезол. Паноцец помогол чловекови висц по гарадичох гу квартелю тей жени. Задуркал на дзвери. Жена отворела.

А вец, лем паноцец бул шведок идуцей сцени. Було то найкрасаше стретнунце, яке могол лем задумац. Крачунске стретнунце! Радосни Крачун!

Святе дзецко ше народзело у тей ноцы, ангели на висотах штывали, пастире ше бали, а Бог им гварел:

— *Пришол сом же бим бул з вами.*

Емануїл — З нами Бог!

З англійскаго пририхтал: Юлиян Пап

Ирина Папуга

ЗБОРНІК РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA” 27 (40)

Нови Сад, 2021, 182 боки

Дружтво за руски јазик, литературу и културу (основане 4. 12. 1970. року у Новим Садзе) видава свой глашнік од 1975. року. Глашнік/рочнік по 1987. рок мал назву *Творчосць*, а од 1988. року виходзи як *Studia Ruthenica*. Обявени 13 числа *Творчосць* и 27 числа часопису *Studia Ruthenica* (ведно 40 глашнікі). Од трецого числа *Studia Ruthenica* виходзи як зборнік роботох.

У 27. чишил зборніку *Studia Ruthenica* (штерацетим глашніку) обявена друга часц прилогох зоз 6. Науково-фахового сходу хтори отримани 4. децембра 2020. року у Новим Садзе у рамикох Програми означованя 50 рокох од снованя

Дружтва (1970–2020) и 30. Дньох Миколи М. Коциша (1990–2020) под назву „Руски јазик, литература, култура, просвита и публицистика“, зоз надпомнущом же по тераз отримани пейц науково-фахово сходи у Новим Садзе: перши бул 1993. року, други 1998, треци 2005, штварти 2010. и пияти 2014. року. Роботи зоз спомнутих сходох обявени у Зборніку роботох Дружтва „*Studia Ruthenica*“, числа: 3, 7, 10, 15, 20 и 26.

Пре епидемиологийни обставини корона вирусу 6. Науково-фахови сход не отримани як звичайно у сали зоз учашніками, але як онлайн информация у рамикох хторей авторе под час 2020. року по интернету посилали науково-фахово и литерарни прилоги Дружтву як организаторови сходу. Прилоги представени 4. децембра 2020. року у Новим Садзе. Сход мал два часци, у першай представена 31 робота хтори пририхтали 29 авторе зоз обласци руского јазика, литератури, култури, просвите и публицистики и хтори обявени у чишил 26. *Studia Ruthenica*. У другой часци було слова о кратких руских приповедкох, хтори пре обсяжносц прилогох зоз першай часци не видрукованы у 26. чишил, але ше их обявює у тим 27. чишил. Авторе кратких руских приповедкох и назви приповедкох тоти: мр Славомир Олеяр, *Плексова шкатулка за цверни*, Юлиян Пап, *Дюра з Керестура*, *Нашо нарови – Нікому не гутор!* Ирина Гарди Ковачевич: *Емилко*, Михал Симунович, *Шерца каменого*, Любомир Медеши, *Звада и порада* и Тerezia Кубанійова, *У Юганки на свадзби*.

У медзичаше достате ище ёдно число роботох зоз обласци руского јазика, литератури и публицистики хтори обявени у 27. чишил, а то: др Юлиян Рамач, Нови Сад, Два толкованя гу народней шпиванки *Кед сом вчера вечар при капурки стала*, др Михайло Фейса и мср. Сенка Бенчик, *Язичне пасмо турского походзеня у руским јазику*, мр Славомир Олеяр, *Турцызми у руским јазику*, мр Славомир Олеяр, *Лемовичы (Lemovices) и Лемкі (Lemkos)*, Желимир Пап, *Інформацыйны технологии у функції информаваня Руснацох*, *Руснацы и*

дигитални технологии, Любица Отич, *Овиковичена пришага на „шалсним каменю“*, Дружтвено-историйни змист винчаних портретох у Музею Войводини и Юлиян Пап, *Вирни приятеле* Старогреческа легенда.

Друга часц *Studia Ruthenici 27* пошвецена програми означаваню 50-рочніцы *Правопису руского языка* Миколи М. Кошича и 31. Дньом Миколи М. Кошича у рамикох хтотрой представени и обявени прилоги: мр Гелени Медеши, 50-рочніца віходзеня *Правопису руского языка* Миколи М. Кошича (1971) и *Правописна норма у сакральных и секулярных текстах*, а тиж и Пітальнік за наставнікох основных и штредніх школох хтори организую наставу по рускі.

У трэцей часці *Studia Ruthenica 27* ше находза прилогі о новших выданьох, рецензійох и приказох, а прирхтали их: др Михайло Лікар: Комп'ютерска прецизносць у словніку проф. др Михайла Фейса, *Словнік комп'ютерскай терминології*, мр Славомир Олеяр, *Рахункарска терминология: предложенна, описанна чи прилагодзена*, др Михайло Фейса *Словнік комп'ютерскай терминології*, мр Гелена Медеши, *Язіки як мости злучавання*, мр Гелена Медеши и мр Славомир Олеяр, *Поэзия у малюнках, малюнки у поэзии* Соны Папуга, *Думки мілесца /Мисли ми лете писні-песме*, Ирина Папуга, *Три языки у едней книжки*, Сенка Бенчик *Лексичны паралелизмы*, Ирина Папуга, Зборнікі работох *Studia Ruthenica 25* и *26* и Блажена Хома Цветкович, *Язичны аларм*, Поуки з языка, виводы з рецензійох: Михал Симунович, др Юлиян Рамач и др Михайло Фейса.

Штварта часц зборніку пошвецена здогадованьем на: Янка Голика (1949–2020), Янка Барну (1955–2020), Блаженку Кохутову (1944–2020), Юлияна Каменіцкія (1938–2020), Владимира Дудаша (1933–2021), Ирину Натюк (1948–2021), Ивана Папа (1946–2021) и Сенку Бенчик (1973–2021).

Пяята часц зборніку: Хроніка Дружтва за рускі, язік, литературу и культуру у рамикох хтотрой тоти прилоги: список наградзеніх науковцох и фаховых сотруднікох, институцийох и организацийох за потримовку активносцем Дружтва у прешлім 50-рочным періодзе, активносці Дружтва у 2020. и 2021. року, список новых членох Дружтва и список членох Дружтва хтори помогли видаване *Studia Ruthenica 26* и *27* за 2021. рок.

*

Часопис зборнікі работох „*Studia Rutnenica*“ віходзи на основу члена 32. Статута Дружтва, хтори глаши: „Дружтво выдава свой глашнік/рочнік у хторым ше обявлюю прилогі сотруднікох хтори разробюю питання языка, литературы и культуры як и написи зоз етнології, этнографії, етномузикології и другі, а вязані су за язични и духовни ідентитет Руснацох. Обявлюю ше и информаций вязані за статутарну діяльносці Дружтва. Глашнік ше выдава виключно за популаризоване діяльносці Дружтва“.

Зборнік „*Studia Rutnenica*“ ма Редакцию у составе: др Юлиян Рамач, главни редактор и члени: др Александр Д. Дуличенко, др Оксана Тимко Дітко, др Михайло Лікар, др Михайло Фейса и Блажена Хома Цветкович, лектор и коректор мр Гелена Медеши, за видавателя Ирина Папуга, секретар Дружтва.

Видаване „*Studia Rutnenica*“ 27 (40) за 2021. рок финансайно помогли: Покрайнски секретарият за образование, предписаня, управу и национални меншини-национални заёдніци, Нови Сад и Национални совет рускай национальнай меншини Сербії, Руски Керестур на чим сердечно дзекуеме.

V

МИРОН ЖИРОШ

**ЖИВОТ БЕЗ НАДІЇ, ХРОНІКА О ДАЛЬСКИМ РИТУ
(1919–1941)**

Мирон Жирош

ЖИВОТ БЕЗ НАДІЇ

ХРОНІКА О ДАЛЬСКИМ РИТУ
(1919–1941)

РИТ – ОБЕЦАНЕ ЦАРСТВО

Рит¹ ма свой окремни випатрунок. Обрабяца жем небезпечна, запущена... У нім з найвекшай часци панує стихия. Рошню у нім, у його жеми вшеліяки трави и коровче, черяки и древа. Єст шицкого до природы велькодушно дарує и напава з воду и теди кед на других польох суша и загорюю рошліни до котрих уложенено велько чловечого труду. Чловек котри крохи до риту чувствує ше як даяки природни мисионер. Пред нім стої задаток же би надвладал стихию и постал якишик пан и примушел природу и ей звичай на послухносц.

Таке панство мал нагоду здобуц и наш Руснак пред седемдзешат роками, 1919. року. Така чесц ше указала слугови, надічарови, рисарови, арендашови, наполичарови и бирешови рускокерестурскому. Велька чесц за вельку худобу. Тоту худобу котрэй и така бразда значела велько, давала вельку надію же будзе газда, прави газда. Же будзе так робиц як сам сце и як може.

Єдного єшеньского дня 1919. року штераецпейцрочни Керестурец Янко Кирда у своєй карчми у Керестуре на Циглашоре, хтору купел за пенеж цо пред Першу шветову войну заробел у Америки, збешедовал ше з єдним госцом у

Валалчик у Дальским риту означени зоз кругом „О” у меандри Дуная медзи Дальом и Лабуднячу яршиі у Дальским риту, хтору Патрияршия дзелела под аренду безжемним селяном. Пошвидко по тей розгварки Янко Кирда организовал першу группу Керестурцох хтора пошла опатриц жем у Риту и єдного дня зоз пейцома хлопами уж обращал колеса на пожиченей бицигли же би видзел тоту „обещану жем“ у Дальским риту. Ведно з нім ишли Микола Надь-Джамбас, Янко Сопка, Мойсей Гайдук, Габор Паши и Михал Гудак.

Драга их водзела з Керестура до Філіпова, та прейг Оджаку и Каравукова гу рички Живи, а вец далей, и вше глібше, до Риту. Кед вошли до Риту чувствовали ше иншак як скорей. Була то незвичайна збунтосц и источашне застараносц як запровадзиц порядок у тей жеми, дзе ю пре рижни трави и коровче не видно.

Карчми. На Янково скаржене и поносоване о чежким живоце худобных у Керестуре госц ше розприведал:

„Ест там [у Дальским риту] жеми кельо сцеце, лем треба робиц, треба ше з ню бориц. Треба лем пойсц, видзиц и завжац ю за себе.“

Доброволец мал у виду жем Сербской патриархии под аренду безжемним селянам. Пошвидко по тей розгварки Янко Кирда организовал першу группу Керестурцох хтора пошла опатриц жем у Риту и єдного дня зоз пейцома хлопами уж обращал колеса на пожиченей бицигли же би видзел тоту „обещану жем“ у Дальским риту. Ведно з нім ишли Микола Надь-Джамбас, Янко Сопка, Мойсей Гайдук, Габор Паши и Михал Гудак.

¹ Рит – мочарна жем у Бачкай при Дунаю, при месце Лабудняча; з другого боку Дунаю находзи ше место Даль, та ше тот рит вола и Дальски рит, а у Керестура найчастейше гуторели Рит.

Напрез ніх, на польох, чийо вони мали буц газдове, було шицкого.

— Цо скорей бим сцел видзиц туту жем цо нам ю инженер Мразович у Новим Садзе означел як шлебодну — озвал ше бачи Янко Кирдов.

— Маме прейсц ище коло седем километри. Наша ма буц тата медзи штреку² и дильзовем, найбліжай при Дунаю — пояснивал Михал Гудаков.

— Я зnam добре дзе тата жем. Я и под час войни брал од Патрияршиі под аренду, але не з тей жемі. Видзи ше ми же туту жем уж длугши час ніхто не обрабял.

— Лем най жем будзе родна, лёгко ми з ню... — озвал ше 23-рочны Янко Сопков.

— Янку, поведз-лє ище раз цо гварел пан инженер у Новим Садзе, кельо себе можеме вжац?

— Чул ши уж, Янку, стораз. Можеме себе вжац по 15 голъти, кед ше нам будзе пачиц — одповед Михал, шеднул на бициглу и рушел ше за Миколом, котры уж блізко ўдни гони бул напредку.

Вецеj уж не було бешеди и докричованя. И Янко, и Михал, и Мойсей віше баржей прицискали педали. Не патрели до коляйох, але за Миколом, Габром и Янком Сопком, лебо аж напрез ніх, же би цо скорей обачели жем пре котру ишли. Кажды у своїй главі правел плани. Петнац голъти своїй жемі то досц! Треба плациц лем аренду! И то, яку аренду! То ше муши вжац гоч яка будзе жем. Подлійша и слабша не може буц од ніякей! То були іх думки, роздумоване.

— Ния, то будзе там при тополі — скричал Михал Гудаков.

Дильзов их водзел гу тополі. Але то не бул прави дильзов. На нім було досц трави и коровча и гумі ше шлізкали по влажней жемі. Михал зишол з бициглы, а за нім и другі. Почали их дриляц, але ше колеса забити зоз блатом и траву лем шлізкали.

— Туту жем уж длugo ніхто не обрабя. Будзе з ню бриги — як за себе прегварел Мойсей.

— Мне ше по тераз не одняла ані ёдна, та ше не однёс ані тата. Ритска жем чудна, але є родна, а то найважнэйше. Мне вона добре позната — одповед Михал.

По тополю их роздвойовал лем ярок. Прешли през узки, слаби мосцик и кроцели до жемі. Не було их видно. Скривало их стебласте коровче, прути зоз вербох и топольох. Местами було и пняки коло котрих було надосц пруца. Жем була прикрыта зоз грубим пасмом трави. Вартали под траву и з ногами и руками. Шиво-чарняву, влажну и ліпкацу жем длugo тримали у рукох, пущали долу, брали нову з нового места, шацвали...

Подокричовали ше и зишли ведно. Патрели ёден на другого, на коровче, на ліпкацу влажну жем.

— Перши векши мрази зvalя траву... Котра не спаднё мушиме ю зоцац и о даскельо дні почац по жемі вартац. Не будзе то оране як би требало, але будзе лепшне як ніч. Прейдземе през цалу жем од Ярку по Гац и од „Штрекі“ по дильзов, та увидзиме як ше подзеліц — прегварел бачи Михал и почал вицаговац коровче.

— Не да ше, битангі, але видзе — прегварел.

Неодлуга ше нашли на Лабуднячи, у управи Сербскей патрияршиі. Потолковали нацо пришли и цо сцу. Швидко ше догварели, охабели податки за себе и свой фамилій и з ватом³ ше врацели знова на жем. Надзелели себе по петнац голъти, позаджобовали колікі до жемі, и знова ше врацели до управи.

² штрека — гайзібанска драга.

³ ват — мера за длужину (коло 2 метери).

Достали, источасно и дошлебодзенс же би наиходзану жimu препровадзели зоз своіма фамиляміями у хліве Патрияршиі, же би могли, як гварели, кажди дзень буц на полю, керчиц древа и знічтожовац коровче, дзвін цирок и шицко друге цо росло на жемі.

1919. рок бул рок надійох за безжемних. Закон о аграрнай реформі предвидзовал дац жем тим цо ю робели и вони ю з правом очековали. У Войводині тих безжемных було барз вельо. О тим гутори и податок зоз 1910. року. У тим чаше, од шицкого жительства у Войводині 38,3% було без свой жемі. То були наднічаре, рисаре, биреше и други котри робели на жемі велькомаєтнікох. Без огляду чия вона була: општинска, церковна, лебо приватных капиталистох. У Кулскім срезу, наприклад, було 14 велькомаєтнікох, а іх жем була добре позната нашым безмаєтніком зоз Керестура, Кули, Коцура и Вербасу. Ім попри тим добре були познати и швабски салаши у околини, а єдней часци аж и рити: Бодянски, Вайски, Жабельски, Дальски и велі други.

По розмерйованю жемі и дагварки з Патрияршию шейсцме хлопи ше рушели назад до Керестура. Одлука була принесена. До Дальского риту ше треба врациц цо скорей. О даскељо дні... Преселіц би требало и фамелій, у першим шоре жени, и то тоти котри можу присц – то бул зміст розгварки перших шейсцох хлопох, нащывітельох Дальского риту. Задовольни були и щешліви. Не же ше им пачела лем жем, але достали и пребуване под час наступней жими. Правда, бул то хлів, але хлів достали и други – биреше, котри робели на цудзим, а не як вони на своім, од держави по Закону достататим. Була то лем єднорочна аренда, так им було поведзене у Новім Садзе, але то були іх по 15 голты, перша жем зоз котрэй урожай припаднє ём, динари и шицко друге будзе іх.

– Зоз заробку зме годні купиц и дацо серсану – прегварел Мойсей Гайдук.

– Так мушіміе купиц же бізме шицко мали цо нам потребне. Купиц би вецей половни плуги, даєдну дерлячу, брану – додал Янко Кирда.

– Патъме же бізме могли купиц и коня, гоч и два-три по двоме лебо аж по троме єдного. Коні нам буду барз потребни – предложел Михал Гудак.

– И кочі би ше здали. Верим же бізме могли и то „накрамбльовоац“. Мой оцец ма єден давно розобрани – понукнул свою помоц Микола Джамбас.

– За санки ше не старайме, а вони нам през жиму буду найпотребнайши. Ми маме дома, а легкі их и направиц – додал гу тей бешеди и Гabor Пашо.

Остали за німа кілометри. Не обачели кед прешли Каравуково. При Оджаку себе зашуулькали цигари, а при керестурским Велькошорским мосце ище раз ше дагваряли. Дагварели ше же о шицкім цо видзели и окончели не треба припомніца на велько. Лепшэ будзе кед буду цихо. Своім дома лем препомню же жемі ёст и же муша ище раз видзиц чи и вони з ней достаню. О даскељо дні ше муша знова врациц, подогваряц зоз управу Патрияршиі, та вец буду видзиц.

Але од такей розгварки на бегелю було мало хасну. Ютредзень кед Мойсей Гайдук пошол до Джамбаса, перше цо чул то були слова анді Гані з котрима му дала на знане же и вона пойдзе, кед треба, ище того тижня.

– Кед сом могла ходзиц на Сентомашске на тидзень и на два, чом же бим не могла пойсц до Риту. Правда же то далей, але то ніч. Штири руки вецей зробя як два – так гварела.

– И моя Ганя придзе такой зоз нами. Прето сом пришол гу Миколови же бим чул цо вон дума. Микола дома?

— Дома с, праве тераз с у хліве. Миколо, гелс-ге, пришол Мойсей — скричала Ганя.

Розгварка не тирвала длugo. Догварели ше же ище нешка нащывя других та ше дагваря з німа. Вони двоме були пририхтани же би уж на стреду пошли, але перше сами, же би видзели як ше змесца и як будзе исц робота. Источасно ше дагварели же пойду на кочу, на єдним коньови и же зоз собу вежню плуг, дерлячу, ашови, мотики и граблі. Дацо мали и свой, а коня, коч и плуг Микола вежнє од шовгра. — Шовгор уж пристал — гварел Микола Мойсейови.

Стреду од двух рано рушели до Риту шицки шейсцме. На двух кочох, зоз двома коніками. У зайдичкох мали позакруцано сланіни, сира, масла, даєдну судзину, пасулі. Од шицкого найвецей мали дзеки и сцелосци, а лем даскельо динарки, лем тельо же би могли купиц найнужнейше цо им будзе требац. На Патрияршиі ест роботи, так им було внедзелю поведзене. Заробя и ту даєден динар, та ше даяк спочатку претримаю. А годни достац и коні, так им гварел управитель Земзи. Шицко достаню лем кед буду робиц.

По преядзених пейдзешат километрох, гоч уж было коло поладня, у Риту их дочекала молга. Досц ридка, але така же на єдни гони не було ніч видно.

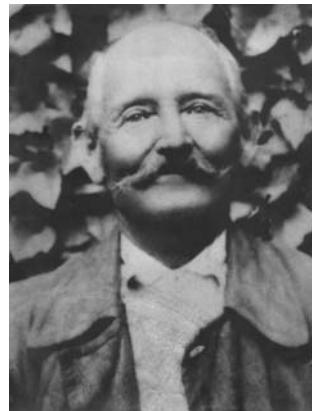
Вошли до ней зоз несподзиваньем и збунетосцу. Источасно и зоз застараносцу.

— У Риту, концом октобра, як тераз, часто так. Дакеди ше молга не дзвига и по два тижні. Шицко влажне, та брига зачувац найчастейше кукурицу и кукуричанку, але зато мож, лем треба хасновац кажди витрик и кажди красни дзень — пояшнел Гудак.

Праве прето же були у молги, о ней найвецей приповедали. Радзели ше и о тим цо буду робиц, яка их робота чека и кельо годни за єден тидзень зробиц, на кельо ше выбрали. Видзело ше им же будзе найважнейше кед ше лапя чисциц жем и пририхтац ю за шатву жита. Голем по єден-два голъти кажди рихтал зашац же би було хлеба. А през жиму, кед не будзе шнігу, роботи ше найдзе. Кед будзе цо робиц, останю ту, а кед не будзе, дому будзе легко пойсц. Дом не за шветом...

По дагварки з управителем Патрияршиі змесцели ше до хліва. Такой преважали на себе обовязку же буду у хліве кармиц 8 коні, порайц и шицко друге цо треба коло ніх. То мали робиц место кириї и покарми за іх два коні. Сами ше остарали за свойо место за спане. У хліве уж було штири места за спане, а ище два склепали зоз дескох. Слами було надосц та ю не шпоровали. О кратки час на посцельох було покровцы, старше облечиво и шицко друге цо принесли зоз собу. Єдну вельку ладу похасновали место штелажа. Змесцели ше так як у такей нагоди найлепшее могли и знали. Коні привязали гу яшльом, а сами побрали хто ашов, хто мотику, косу, и пошли на свою жем.

Кажды за себе розкрачал жем и одредзел цо ма такой робиц. Микола Джамбас викоповал млади древа топольох ведно з Мойсейом Гайдуком. Вони за ютре предвидзели оране та чисцели жем. Гудак ше лапел кошиц коровче. Сопка и Пашо, кажды за себе, орубовали прути з вербинкох и складали их до

Микола Надь-Джамбас

снопкох. Кирда одкоповал дзиви цирок, таргал коровче з руками и зношел го на громаду. Роботи мали шицки надосц. Кед их уж пооблівал зной и кед ше уж дакус зафукали – зашулькали цигари, попалели себе и зишли ше ведно. Радзели ше далей, пригваряли...

ЄШЕНЬСКИ ГУСТИ ДИМ

Найвекшу бригу им задавала стренчина, репики и чернічанки. То були три файты коровча котри ше однімали од знічтожованя.

Репики ше квачели за облечиво, задзерали, а направени крохаі ведно з німа шали нашене и гарантовали його дальше роснуце. У даєдних часцох було го барз вельо, а mestами прероснул и велькосць человека.

Чернічанки, уж сами од себе правели окремни чежкосци. Зоз жемних улегнуцох ширели ше якошик доокола и залапійовали вельки пространства. Завадзали зоз шицких бокох. Чловек зоз шекеру або ашовом до ніх чежко уходзел, а же би коні прешли – не могло ше ані думац.

Перши дзень, шицки шейсцме обиходзели чернічанки як кед би ше дагварели. Лапали ше лем до дзепосдних осамених младнікох, а теды ше на ёх дланьох зявіли точки креві.

Од шицкого коровча зоз котрим ше стретали того першого дня – стренчина им найбаржэй допила. Зоз ню ше, источасно, обраховывали на якишик окремни способ почитования. Кланяли ше ей и вец ю з вельким почитованьем дзвигали до неба же би ю потым з достойнственным меркованьем пренесли далей од себе и запалели, же би од ней не остало шліду за наиходзаци роки. Гоч ше як мерковало, нашене стренчини ше заєдало до шматох. Квачело ше на ботоши, панталони, рукаві... З квачкамі ше моцно лапало и єдно за друге, так же неодлуга чежко було и ходзиц и стлukaц медзи ногами громади нашеня. Громади нашеня ше лапали и за рукаві, та гоч ше рука дзе застановела такой ше заквачела и дарла и так дослужене облечиво.

Стренчина здабала на крачун, прави ритски крачун. Стебло було високе и понад два метери, розконарене, зоз вельо и вельо плодами, а нашене ше нємилосердно шало. На тисячи и тисячи нашенка було на єдним стеблу, а стеблом mestами не было видно конца.

Застарал ше Янко Кирда пре стренчину и ей знічтожоване, але му вона, здрава и моцна, давала и надї. „Кед вона рошнє така здрава и богата з плодами, яке лем будзе жито и кукурица“, думал себе. „Житу направим места и о кратки час го зашееме до жемі – успих увидзиме неодлуга. Але як ше ошлебодзиц того „зла“ иrezовал зоз бичаком стебла. Пробовал пред тим вицаговац стренчину, не ишло и нашене падало долу. Найвецей ше обава од яри и роснуца того вішліякого коровча. „Ту поможе лем огень, такой го треба запаліц и знічтожовац шицко того шмече“, прелецела му думка през главу. И ище з векшу дзеку и сцелосцу ше згинал гу жемі, подрезовал посконасти стебла стренчини, дзвигал високо над главу ритски крачун же би го цо меней дорушовал гу другому коровчу, же би цо меней нашеня спадло на жем и складал го на громаду. Додавал гу ньюму и другие коровче – сухи репики, метліну, дзиви цирок. Неодлуга скочела іскра и

пламеньово язички почали лізац жовкави конарчки и кафовкасте нашенс стренчини. Огень ше помали розгорйовал. Сухе коровче баржей горело, але на громади було и другого, влажнейшого, и ище досц желеного коровча. Пламеня помали неставало, але ше место нього зявел дим и почал шедац доокола.

Кед ше Янко пооглядал, обачел громади з димом и на Миколовей и Михаловей жеми. Мишал ше дим зоз молгу, котра була више густейша цо ше баржей прибліжвал вечар. Першне було два-три огні – а вец, помали ше іх число звекшовало. Коровча и трави було тельо же було лем дакус заграбац же би ше направела громадка и жем остала кельо-тельо чиста. З часу на час ше зявивали пламеньово язики и ширела шветлосц, же би такой була прикрита и з другим желенным коровчом и зявивал ше више густейши, прижемни и влажни змишани з молгу, тот прави ешеньски дим. Оставал над жему, щипал очи и давел – виволовал кашлянє и сцеканє зоз поля.

До позней ноци остали щицки шейсме на польох. Гребали по жеми и правели више вецеи диму. Кед одходзели на спане за німа остали мали поверхносцы почищеней жеми и на вецеи местох громади рижного коровча спод котрого ше видзвиговал щипаци дим. Ютредзень их чекала иста робота.

Рано, кед кроцели на поля, молга була барз густа. Влага була доокола, а на жеми и по трави роса як кед би диждж падал. Диму не було, розишол ше...

О кратки час облечиво им було мокре. И од зною и од вонкашней влаги. Репику и стренчини було више вецеи на рукавох и ногавкох од панталонох. Завадзalo нашенс стренчини при ходзеню и при дальней роботи. Стресало ше и до влажней жеми и обецало роснуце котре ані єден з ніх шейсцох не жадал. Щицки жадали цо скорей знічтожиц tot вонкашні дарунок природы, а прейг своєй роботи запущену жем ше намагали примушиц на послухносц. Вчера грожели з огњем, а тераз, з рана, знова першне предлужели з косами, шекерами, граблями же би, накадзи ше дзвигнє молга, огрее слунко и осхнє посцинане коровче, знова розложели огні и знічтожували щицко цо ше им зявело и сперало на драги претворйованя дзивини до питомосци. Место вшеллякого шмеца, трави и коровча, поля у котрих пановала, з часу на час, и вода – под'жемна и дунайска, прейдзена през гаци – шніли и о глібших яркох и ярчкох, котри би жем препуштели іх панству. Але мизерне було іх панство! Другого дня рано здабали на виляти миши при дзирох, мокри и од зною и од влаги – витирвали, сцели, але и застарани. Круцели ше по полю, грабали граблі, одгуковало рубане шекери, сущало лісце и шкрапили сухари и конари поодрубовани зоз пнякох дакедишиніх вербох и топольох, котри були зрезані пред штирома-пейцома роками кед правени плани одніманя тей жеми од стихії.

Чежко ше сами зрозумйовали. Надії им у тей хвильки улівал оптимизем Михала Гудака. Вон на влагу и молгу не обращал увагу. Робел як кед би ей ані не було, та и їм надпоминал же би на ню не обращали увагу.

– Молга ту, а як пришла, же не знаме як пришла, так ёдного дня и ёдного рана ей не будзе. Накадзи ю замені оштри и резаци витор, будземе ю чекац як и цихосц котру вона приноши – поясньовал вон себе и першим ританцом.

Коло поладня Микола и Мойсей ше лапели орац. Мойсей водзел перши раз спрагнути коні, а Микола ше схилел на плуг и дрилял го више баржей до жеми. На плуг ше ліпела жем, резали ше лавки. Оране наисце на цошка здабало на очищеней жеми, але кед плуг почал виорйовац коровче, забивац ше, коні ставац,

таргац Мойсяя, а пре нагромадзене коровче и тараску, чежко же могли седн другого и порозумиц та и видзиц, – по даскельох браздох ше помали почали прешвчовац же ёх така робота даремна, же у тей хвильки даремни ёх труд и робота.

Випробовац оране поднял ше Янко Сопка зоз Габром Пашом. Янко бул змиренши, сцерпезлівши, а коні то такой обачели. И плуг не нателью пущел до жеми, а и якошик радзел ше з коньми, приповедал. Не кричал и розказовал им, але ше з німа радзел. И вони го слухали. Кед вистали, застанул, та одпочинул и сам. Пущел их и Габор и зачудовал ше як ше Янкови удала робота... Кед збачел напрез коньох остатки з погореніска, застановел коні, прешол коло ніх, почапкал их по каркох, прэгварел слова похвали, розгарнул гар и позберал остатки незгореного коровча и преложел их на ораніну. Знова прешол коло коньох погласкал их по главох и лем им прэгварел: „Не мame за нешкa вельо, лем помали, кельо зме годни!“ Орал и орал помали, пооране польо ше звекшовало. Габор такой замерковал же ше Янко розуми з коньми и попонагляял му чисциц жем напрез ораня, преруцовац недогорени громади и предложел: – Поореме першe твою часц, а после мою... Так будзе найлепшe...

Мойсей и Микола прешли на Мойсейово польо и лапели го чисциц од коровча, виношиц го гу драги и до яруги. Чисцили жем за оране.

Янко Кирда и Михал Гудак ше тиж нашли ведно на Кирдовей жеми и робели ведно. Почувствовали же ше и ём треба сцимбориц...

З вельку трапезу другого дня були поорани перши квадратни вати жеми. Пополадню почал цагац и витрик та и коровче лепшe горело, сушело ше и препадало и желене и охабяло за собу вельки дим. Тот дим закурел лемцо не шицку поверхносц одмерану пред даскельома днями и надвладовану з вельку усилюнву, сцерпезліву роботу же би ше цо скорей до жеми зашало зарно и зродзел перши хлеб на своїй аграрнай, под аренду достатей жеми.

За перши тидзень предвидзена робота була зробена. Врацели ше на два-три дні до Керестура и знова пошли зашац жито. Швидко го и зашли. Але док им з рукох вилетовало зарно⁴ и випросцвал ше ухилени ход, попатрунок ше непрерывно застановівал на громадох коровча зоз котрих ше дзвигали груби пасма диму. Дим их здогадовал на першу власну побиду над Дальским ритом, як вони тоту жем медзи собу наволали.

О неполни мешац дні житко зишло. Крэгкe и слабке, але давало шицким надії. Дзепоєдни го – аж з Керестура – пришли патриц. През жиму, з часу на час, понеже мали роботы на польох и у хлівох Патрияршиі – оставали блізко при жеми. На два-три тижні приходзели и даёдни жени, а з яри на салашу у хліве Патрияршиі бивали шицкі. Роботы було за шицкіх. Найвецей на польох, дзе знічтожували коровча, оране и шатва були найважнейши роботы.

⁴ Жито шали, розруцовали з гарсцу. Таке шаце з руками описуе і Г. Костельник у своім Ідилскім венцу: Кед ше [жем] зровна, шач зоз руку зарно розсыпue, // а за нім церньова брана зарно загребуе /(Г. Костельник, З мойого валала, 2004, 42. б.)

НА ГАЦИ

Барз ясно блісло, а вец ше пред очми зацмело. Притулела ше Олгица ище баржей гу мацери. Янікова твар ше віше баржей хпала до фартуха. Зачерепчало! Жем ше затресла под ногами. Вода ше заколісалася, зявіли ше малкі габи. Нестало єдней хижі, єдного обисца... Прежегнала ше андя Ганя. Жубротала себе под нос... Нараз ше розляя диждж, капки били по перинох як по шатрох. Дуднело так як кед дудні на Ілій, кед Ілія дозна за свой дзень. Не чуц ніяки гласи. Не озываю ше ані коні, ані краві, не чуц ані єдну куру. Шицки ше уцагую до власнай скори. Чувствует и бидло страхоту – баржей од человека. Цо ше баржей змерка – слика віше страшнейша. Зацемні ше пред очми, ясносць ше предзера през павучайки, зявлюю ше раз чарни, а раз били точки пред очми, трепе, як ше гвари, а вец у дудняню ше обачую чудні контури назрушованих стварох: орманох, посцельох, ладох, викривених кочох, подзвиганих драбінкох, древох... Ствари стваряю окремні слики. Шицко здабе на цошка страшне, цудзе, а не блізке яке було по вчера.

– Голем кед би тот диждж престал, шицко би було іншак – прегварела як за себе андя Маря.

– Єдно нещесце не ідзе нігда саме. Нещесце кед це лапи, не пуща человека лєгко – одповед сущед Михал. Сущед и по жеми и тераз по месце на гаци. Віляти як миш зоз своєй дзири, змокнути як каче, забановани и задумани.

– Цо ми чекаме, питам ше я. Нешка уж други дзень як зме на гаци, а ані слова од тих котри пошли по помоц. Так ше длugo не годно витримац.

– Дзеци ше цалком преплашели од того тресканя и гирменя.

– Не лем дзеци але и нам уж шицким досц. Пред очми видзиш як ци препада труд, а ніч не можеш подняц. Вода віше висща, а тераз ище и тот диждж! Голем да вон престане, най ше дзеци змирия, осхню и вишпя. Ёсц ніхто не пита. Интересантне, як ше барз добре шицки розуміме медзи собу. И трешене краві ше змирює под мою руку – були слова штерацецпейцрочного Янка Кирди.

Диждж падал цалу ноц. По полноци уж слабши. Дробни капки не падали, але ше якошк чувствовали, шедали на порозкладані ствари на гаци. Ведно з дижджом помали преставало и бліскане. Було го ище над раном, дзешка далеко. Ошвітло небо зоз червенкасту ясносцу, на хвильку одвоєло людзох од думкох, престарло им терашню слику и створело чарни точки пред отворенима очми. Озвал ше и „Ілія“ зоз вистатим, зунованим дубоньом. Уж помали дрилял гордови – як кажды вистати зуновани

**Єдна зоз хижох у Дальским риту,
прикрита зоз сламу**

живи створ. Нестало його моци и вимсцена, гроженя и панована. Трапал, виказовал, грожел – и цо з того? Було та прешло!

Над раном и диждж бул цеплейши. Не падал, але ше ліпнул, мочел, а зогривал.

Викукла Олгіца зоз гордова. Зоз попатрунком погледала мацер. Обачела ю при кочу як шедзи на купачки. Яниковы глава була на ей рукох. На месце дзе му було цело и ноги – стала громада гандрох. Од дижджу их бранел орман опарти на драбинки коча. Так бул намесцени уж кед ше диждж розпадал. Под кочом лежал Мижо медзи снопами жита. Оца не видзела. Припатрала ше на краву, и шацавала ей румеганс. „Як то: ніч не є, ніч не паše, а жува?“ прелещела сей думка през главу. И я би уж дацо могла поесц, а цо робя мойо заячки. Найволім мойо заячки, а так сом их охабела. Спало ше ми, та то прето. Таки су красни: шиви, платкасти – было-чарни. Очі ше им кеди-некеди зашвица на червено. Дзе су, най их погласкам. Озда не помокли. На клітку сом вчера першне руцела стари покровец, а ю приложела зоз снопом жита. Ніхто не видзел же сом так зробела. Добре же не видзели, бо бим зобрала од мацери. Покровцы сом достала два, а я з ёдним клітку прикрила.

Вишла з гордова и застановела ше при розобраному марадику. „Ту су, ту су, ту су, ту моёй заячки. Живи су, не змокли. Вони останю живи!“ – скричала од радосци. Швидко натаргала трави и положела им до клітки. „Миц, миц, миц мойо заячки – не дам я вас нікому“. Счупена, зоз покровцом прейг хрибта и босима ногами котри віше глібше уходзели до влажней жемі, Олгіца іще длugo кучала при кліткі. Шептала им цошка таке цо могли знац лем вони – заячки и вона, іх газдиня.

Розходзаци хмари приношeli надію, а слунко, викуковало помедзі хмари, виволовало ошміх на дзецинских тварох, разположовало старших, нагадовало же ше наступнаго дня годно вецей посцігнуц, же на гацы будзе вецей шицкаго цо треба зачувац. А зачувац и виратовац треба шицко. И лади, и гордови, и живину котра ше виграбала на возвышэння, счупена шедзела на древох, лебо ше гімбала на позрезованых древох цо плівали по воді.

На гацы було шицкаго. Коchi и серсан, коні, крави, швині, целята и прашата, пси и мачки, живина. Гуски и гушата ше не радовалі воді. Вони ше лем кеди-некеди спущели зоз гацы, напіц ше. Качата тиж так. Шицко живе жадало присутство члова – чекало його помоц. И пси були цихо. Не завадзали им мачки, ўжи и гади, котрих було надосц на гацы. Шицко живе гледало ратунок, а ратунок бул лем на гацы. Вода непрерывно надходзела. Нестало початнаго гучаня и бежаня, але ше заш лем дзвигала. Сей дзвигане ше найбаржей обачавало праве на гацы. Як ше вода дзвигала – хижі так шедали. Неставали. Вода размочавала гліняни мурі, а древо и слама оставали на поверхносци.

Трецаго дня не стала уж ані ёдна хижка.

– Яки зме шицкі нічомни... Пред трома днями нам ніхто не бул ровни, хватали зме роботу, кошели од рана до ноци, не було часу ані ёсц, а од нешкі не будзе ані цо! Препадли два голъти ярцу, пейц голъти жита, у чардаку кукурица, а шицко треба карміц! Два коні, краву, дванац шудови, стару швиню, дванац овци, – шицко гледа ёсц. А цо им дац? Вода прикрила шицко. Врацела одняте! Кадзи нам рушиц, дзе гледац живота? У Керестуре будзе чежко. Накадзи сом ступел до Заєдніц⁵

⁵ Заєдніца – Аграрна заєдніца – организация худобных селянох

газдове ме уж ис сцели на роботу. Пред двома роками, кед перша вода виляла, Афич ми гварел же най ми Заєдніца да хлеба, а робел сом у ньго пред тим роками. Вше нас витне по твари – здихнул себе Микола Джамбасов и запатрел ше дзешка далёко. Попатрунок ше му пресциерал над залятима полями, блукал, блукал, глядал даєдну точку дзе би ше застановел. Попатрунок ше застановел на ліпі и здогаднул го на часи надії, на драгу надії, на обещане царство.

– Ей, ей, судьбо бирешска, судьбо наднічарска... – раздумовал себе Янко Кирда.

– Трапиш ше, робиш и ніч! Цо зме посцигли? Цо я посцигнул? Цо сом на два заводи змогнул у Америки – однесла вода. Штири роки сом ше блукал по швеце, борел ше у воини за Царство⁶ – и ніч! Царство препадло, а препаднул и мой газдашаг. Жем ми дала надію, але ю помали бере. Не помали, але нагло, одніма, хвата... По вчера шицкого, а нешка ніч. Хлеба нет дзе упечиц, кравом цо дац єсц, коні накармиц. Шицко богатство на гаци. Зруцане, змочене. Чи дахто порозуми слизи худоби, лебо хто их по тераз розумел? И чи нас, худобних, сце дахто порозумиц? Ніхто о нас не водзел старосц ані у Детроиту, ніхто на фронту... Вше зме слухали лем розкази. „Патъ о себе будзе з тебе“, то найвекша мудросц котру сом научел од оца. Вон цали живот патрел на нас дзеци, старал ше о нас и кед нам бул найпотребнейши, прикрила го чарна жем. Прехладзел ше и – готове! Так як и ми уж два ноци! Щесце нашо же тераз лето. Цо би було кед би вода пришла у януару, лебо у фебруару! А могла – Дунай бул полни як и нешка. Пале, як тераз: на ёдним боку вода пол метера, а на другим метер, метер и пол. На ёдним боку гаци полни Дунай, на другим ритске морйо... И тей худобенкей, але нам наймилшай, хижи нет. Як лем нагло нестала. Припатрал сом ше... Загимбала ше од хліва, так якошик як кед человека кулька трафи. Загойса ше и вец ше бочно заплянта, але лем дакус, и розпрестре як бундава. Так и наш дом стал и лем нараз – гоп! Слама осталася на верху, древа викукую...

З усток виходзел шывкасто-белави дым зоз зашульканей цигаретли. Швітане того трецаго рана дочекал дакус далей од свой бранджи при назношених спонож жита. Дримал дакус, пред тим, при кочу а вец рушел по гаци. На хрибце була поньвичка, а на главі з меха направена капуляча.

– Янку, цо будземе далей? – озвал ше Габор Пашов.

– Ша, як и други, та...

– Не сцел сом вериц же так будзе. Думал сом же будзе даякей милосци гу нам. Цо досц – досц! 1924-го року вешені набивали зме другу хижку, пооправял сом ю, приведол до порядку и – знова з початку. Докля ми будземе вше лем починац?! Мне уж досц починана!

– Я ту помогнуц не можем... Але, іншак не може буц. Старац ше мушиме, бо дзеци гледаю хлеба, треба жиц.

– Оталь нас треба ратовац, але дзе? – знёмирени и застарани запитал ше Габор Пашов Янкови Кирдови и Миколови Джамбасови

⁶ За Австро-Угорску у Першай швейцарской войни.

ЦЕРНЬОВА ЖИВОТНА ДРАГА ЯНКА КИРДОВОГО

Завладал немир у души Янка Кирдового. У двух роках – два раз нестало його дома. Однесла го вода. Немилосердна, грожаца. Розлята и кварна. Як цо були и гладни дзеци у давних роках. Немилосердни – зоз випросценима руками гу столу, гу хлебу. Пре дзеци жил, та ше цешел у дзецинскай випросценей, слабкай руки. Радовал ше тим руком, котрих з рока на рок було вше вецей. Вицадзовал зоз себе вше вецей зною з ёдну окремну радосцу и задовольством. Бул вше задовольнейши кед почувствовал твардейши крочай своїх малих „мишатох“.

Думки го водзели вше далей и далей. Ошвижовали ше памятки. Заяйовали ше, як у молги, вше старши и старши слики. Бул вше младши и младши... Задумовал ше як служка... Найстарши у доме, бул и шор на ньго же бы пошол хлеба себе заробиц, и же бы на тоти одредзени дні дому зашол зоз хлебом, билим хлебом, под пазуху. Мац и плакала и цешела ше теди. И радосц и жалосц були зединени; облапени – моцно ше сцискали... „Сину, слухай газду и газдиню! Так муши буц як цо вони гуторя... Робиц научиш, та ци не будзе чежко жиц. Я щешліва же од нешкага ситши будзеш“... Якошик так мац теди приповедала. „Спал сом у хліве, дихане статку ме зогривало, старши слугове и биреше ме гандровали. Бул сом часто пре шыцко виновати. Слизи були перша одбрана. Але даремна“.

– З часом у мене роснул сикан, приихтани врацац пожичку. И так, найчастейше не знам ані прецо, поставал сом прикладни слуга. Меней почали пригваряц пайташе зоз хліва, векши заробок сом доєднал, вецей доставал. Двоме младши, а и троме старши, з котрима сом ведно крави напасал, ми престали пригваряц кед сом Митра з батогом попрецинал, грожел младшим, преганял их, виволовал на ніх и здобувал довирие свайго газди зоз своїм неправдивым приповеданьем. Пригварел сом теди Митрови. Розмахнул ше и вдерел ме зоз шалангамі прэйг твари. Думал сом же ше шалі. Розмахнул ше и други раз... Одбити батог ше застановел на моїм плецу. Благал сом го, але було даремно. Кед сом ше oddаел, ошторгель прецал мою ногу. Далей сом ше не могол стримац... До битки ше ніхто не мишал. Бил сом го док не скричал досц.

О тей події зме нігда вецей не бешедовали. Ані зме ёден другому слова не прэгварели. Обачел сом його оштрейши попатрунок. Работу зме и далей дзелели по утвардзеним обичаю. Чувствовал сом же ме якошик иншак тримаю, почитую, лёбо цо, але не було ми до того. Мац ми гварела же найлепшне будзе кед ме буду газдове почитовац, а я похопел, спознал, же од того ёст найменей хасну.

– До Америки кед сом пошол – бул сом свой газда и згаздовал сом. Работи було од рана до вечара, та ше заробело.

У Америки Янко себе здобул животнаго сопутніка – оженел ше зоз Юлишку, чий родичи були з околини Кошицох. Жаль му було пре свадзбу же була накратко одбута. Винчане и лем даскелью писні своїх камаратох. И женідба ягод кед би була з раҳунку зробена, так ше му познейше видзело, але и вон и розвешелена дзівіка шніли о своім доме, котри сами звію, зоз своім заробком. Янко шніл о своім валале, своіх шорох, своіх найблізших. Роздумовал о тим цо и дзе купи, як обрадуе мацер зоз своім обисцом купеним за пейзочни зной.

Сни ше іще не почали вітвройовац, а у обисцу ше зачул дзецински плач. Бланка питала ёсц... О два рокі єдзене требало обезпечиц и за Міжа... Янко робел у фабрики, а Юлишка у доме. Юлишка тримала костошох.

По дзешец-петнац хлопох. Варела им, райбала им облесчиво, порасла обисце. Шицок заробени пенеж уложели до векшого, гоч дотирваного обисца. Зоз своіма руками го приведли до порядку, одпіацовоали дгустство. У обисцу було віше веций квартельшох. Робота ишла, не чурело, але капкало... Але там дзе ше и капки збераю – швидко ше назбера першне гарчичок, познейше лавор, а на остатку и купачка.

Янко бул задумани. Мацери обещал же ше враци. Рихтал ше помали до свога валалу. Заробени пенеж сцел уложиц у своім kraю. Було нацагованя зоз жену, але Янко надвладал. Цепло приповедал о ей старосци. Будзе у своім доме, а не жедлярка як цо є непрерывно по тераз. Юлишка пристала аж по жалоби за свою мацеру.

Як ше им зберали ранци на чолох и громадзел пенеж, віше було веций и тих цо им го веций требало. Не пенеж, але инше цо ше за ньго могло купиц. По пейц роках у малженстве – було их пецеро. На швет пришла и Иринка.

Єдного дня запискала велька ладя. Чарни Бланково очі преплашено патрели до белавого моря. На громади гандрох смутна шедзела ей мац Юлишка. Иринка праве лапела шмелши крохай. Нахмурены Мижко не мал ні за кого красни слова. Лем Янко Кирдов ше у своеі души барз радовал. Цешел ше же по осем роках у цудзини знова крохи до свога валалу, знова гу своім, же не будзе веций слуга и биреш, а же ступи на свою жем, на свой купене – чесно заробене польо, же ше усёлі до своеі хижі. Оддвойовал од своіх устох, але бул прещешліви же обачи ошміх і радосц на тварі своей мацери.

Ладя пліўвала як богатому по шмерц, так ше Янкови видзело. Одпитал ше од Детроиту, же ше до ньго нігда веций не враци! Було му жаль же одходзи, але кед себе задумал широки ровни поля, розколісане жито, розмаханых косачох и писню шкорванчка – шерцо го цагало, барз цагало. Прешвечени бул же ше и його Юлишка будзе радовац, же му дзеци буду подзековни же их виведол зоз шмердзацого диму, давяцого кашлю, хладку високих будинкох и малого дворика вішліякого смроду. Сцел им раз-престрец свойо недожите дзечинство, широки яраши, пространы пажици, доліни, прах

Розвага путнікох на прэйгокеанскай ладі медzi Америку и Европу

тот валалски. Зажадал их видзіц зоз збитима пальцами, узноеніх чолох и червених ліцох. Такіх червених як цо их и сам мал по свойо дзевец рокі, кед з батошком преруценим прэйг плеца ище пред виходом слунка вишол на ярок же би дочекал швітане и познейши печаци зарї цо виволовали живкане и махане зоз кравскими хвостамі.

Били габи до ладі три тижні. З веліма другімі путнікамі за тот час лем круцели по палубі. Робиц не було цо, а лем ше трошело. Янко перши раз почувствовал як ше легко пенеж вишлізкуе. Обачел же лем през ёдну малу

дзирку кельо вельо вицліжи. Тото чутство го дакус и злекло. Цо кед ис пойдзе шицко так як я надумал? Цо будзе вец? „Так муши буц як я сцем. По тераз голем так було – витирвалосц победзуе, а я знам цо сцем и цо можем.“

Путоване ше розцагло. Розцагло ше и сцерпене Янка Кирдового. Юлишка була знемирена и збунета. На ладі у дружтве, у приповеданю з другима виселенцами и путнікамі з часу на час забувала дзе ю водзи тата драга. Видзела и радосць других, та ю почала и сама попримац. Видзело ше ей же годно буц справди так як Янко приповедал. Видзело ше ей же шицко годна поднесц, але ше бала од ёдней незрозуменей роботи. Не були ей познаты широкі поля и рост рошлінох. Не паметала свой стари край. До Америки була принесена у посцелки, на асфалту виросла. Спознала асфалт и дутяни и то ей було шицко. Помагала у дому своім родичом, старала ше о братох и шестрох, войовала зоз оцом, котри на педу заходзел до карчми и преполовівал свой заробок, старала ше о мацери, слухала ей розказы зоз посцелі – робела: пораєла, райбала и варела. Кед мац умарла, живот ше нагло пременел. Оцец частейше забегава до карчми. До обисца го не прицаговало. Розпосилал дзеци до роботи и лем чекал же би их цо скорей знял зоз карку. Але кед ёдного дня обачел же вон за ніх не постої, же ше лепшэ знаходза як зоз його совитамі и же зарабяю вецей як скорей – почал ше у ніх цешиц, а свою радосць знова залівал и шпивал себе якошык смутно, по руски себе шпивал, найчастейше зоз слизамі у очох. Здогадава ше свайго краю, благих Карпатох, родзини и своіх, котрих охабел там, а вязу з німа уж давно прервал. Почувствовал же його надії нестрава, же зоз Катковым гробом и свойо надії поховал и же го жем на їх гробе віше баржей прыниска.

Юлишка була вредна. Од мацери нашлідзела витирвалосц а од оца шмелосц. По мацеровей шмерцы преважала на себе шицку роботу коло костираня. Ище ю и схопнейше организавала од мацери и до роботи уключела и младшу шестру и старшого брата. Шицки робели по ей розказох. Братов фабрицки заробок бул мали у поровнанню з тим кельо му ту у обисцу прыпадало. Куповал и ношел до обисца шицко, намесцал столи, ношел ёдене, предавал пиво и други напитки. Полудзенок тирвал три до штири годзини, у кухні ше варело и помивало.

Янко Кирда бул у ніх на косту и запатрел ше до Юлишки. И самому ше му видзело же на нъго и вона іншак патри. Часто преходзела коло його стола, ошміховала ше. Лем йому ше ошміховала, то преверел на вецей заводи. Оглядаль ше: у тей хижі не обачава медзі своіма познатима нікого цо би ше так упартел до ей твари и першох, до ей рукох... Знал же вона пре нъго виходзі зоз кухні, же пре нъго преходзі коло стола, же пре нъго червені кед обачи його упарты попатрунок на свой твары. Шицко знал, але не знал цо почац. У шицкім тим му помогнул бачи Міхал, исто Керестурец. Гварел му: „Янку ту нет цо чекац, кед ши за, лем поведз, а не мушиш ані гуториц. Я шицко видзим, шицко и пошорим“. Янко так гварел „не“, же бачи Міхал знал цо ма зробиц.

Уж ютредзень по тей розгварки, а два мешаци по спомінаню же ше ёдно другому попачели, бачи Міхал чухал руки. „Будзе шицко так як треба, будзе по наших обычайох... Шицко будзе так як найлепшэ мож. Трошиц не будземе вельо, а крашнє будзе. Ей оцец пристал, а вона ше не проціви. Идз, вола це до кухні“. Запивали пиво и попатрали у напрямке кухні. Янко ше ганьбел попатриц, а и

почервенсл. И Юлишка того дня не вишла зоз кухні, а так ю чекал! Чекал ю же би му поведла дацо у своеї цихосци. Же би лем попатрела и ошмихла ше – голем так як вельораз по тераз. Терашні попатрунок би му значел шицко – розумел би го озда найбаржей од шицких потерашніх. Але ей не було. Ані ей руки не обачовал на облачку на танерох. Оддзвоньовали му слова бачика Михала: „Идз, вола це“. Кед би то так було пойсц? По нешке думал же ей шицко може повесц, а тераз видзи же ё нізач. И хижя ше з нім гойсала и крохаї му були несигурни. Ишол, а не знал цо ма повесц... Напрез нього ше дзвери нараз отворели – дочекал го ошмих ей шестри! Збунел ше и зрадовал. Прешла коло нього, лем ше очухла. Нука вецей не було нікого крем ніх двоїх. У руки тримала вельку вареху и цощка мишала у велькій шерпені. Ані ше не оглядла. Янко обачел же ше ей твар червені. Направел ище даскелью крохаї и положел сій руки на плєцо. Зоз спущеним попатрунком ше обрацела гу ньому и опарла главу на його плєцо. Ніхто ше не озвал. Чули лем дуркане своїх шерцох. По длугшай паузи Янко ше почал озивац. Прегварел лем перши слова а вона му одвітовала – „гей“.

Неодлуга єдного пополадня, чули ше весели свадзебни писні у просторийох дзе уж два роки Янко Кирдов ходзел на полудзенок. Чули ше руски писні. Весели бул и Янко и Юлишка. Ганьбліво на себе попатралі. Шедзели у чоле крашне пооблекани. У новым облечиве, купеним за тоту нагоду. Уж не були млади и млада, але чловек и жена – супруг и супруга. Винчане не було даяке окремне, але таке як и веліх других у такей нагоди. Паноцец окончел свой, вони свой и могли почац нови живот ведно. У тей хвильки, на нову драгу их випровадзала свадзебна вистата писня, залята зоз вином.

Прешла и свадзба. Од ютрайшого дня рбота цекла по истим shore. Янко и далей топел до вельких пецох, Юлишка варела костошом. Пременело ше лем тото же по законченей рботы у потерашнім доме одходзела з Янком ведно до його хижі у бараки, и же ше рано врацала назад рихтац ўздзене.

Неодлуга ше ей оженел брат и ведно робели у кухні зоз його жену. Шицко було у порядку, але Юлишка чувствовала же их ест вельо. То препомла Янкові и швидко ше дагварели. За зашпоровани пенежі Янко закупел єдну старшу хижу, до ней ше преселі, а Юлишка почала сама варыц рботніком, котрих Янко швидко назберал медзи своїма товаришами. Рбота им ішла добре. Заробку було кажди дзень вше вецей. На швет пришли дзеци, та з каждым днем требало вше вецей робиц.

Барз швидко префуркли осем роки. Робели и змогли. Янко приповедал же купи хижу и двацет голты жемі и же му остане и за серсан, коні и шицко друге за польділску рботу. Од тей, ей непознатей рботы Юлишка ше найбаржей бала, але Янко надумал и – ришели. Пробовала го одбиц, але не могла. Ишла а не знала дзе, ішла а не знала на цо. Дзеци були задовольни, бо ше радовали пременки, гоч ніч не розумели. Здобувала и вона з каждым днем вше вецей довирия до нового живота – Янков оптимізм и витирвалосц сій улівали надії. Од Янка и од других путнікох на ладі дознала яка ю нова рбота очекуе и почала ше ей помали пачиц. Уж и Янкові препомла же добре же ідзе гу своім людзом, бо іх мето не там дзе по тераз були. Чувствовала Янково прешвечене же вон бул лем госц на цудзини и же сцел буц газда на своім полю, а не слуга и рботнік у цудзей жемі и у цудзей фабрики.

На ладі у гойсаню дні здабали ёден на други. Под німа габасте морйо – над німа белаве небо. Бегане дзецах по палуби, іх кричане и часте спричкане одривали родичох од думкох, нагадованьох, жаданьох. Як цо дні здабали ёден на други, так и єдзене здабало ёдно на друге. У карти бул плацени кост. А вон ше зводзел на якишк густы юшки, лёбо каши, а з часу на час у мисочкох ше зявіли и кромплі, пририхтани на чудни способ, а найбаржей могли здабац на папригаш, але хибело лем месо. По паҳу го було, могло ше нагадац, але було зомлете, лёбо ше у іх мисочкох нашла лем масц, змишана з воду.

На ладі було вельо путнікох. Бланка не знала кельо, бо мала ище лем седем роки, але знала же медзи німа було и таких чию бешеду не разумела, а барз швидко бешедовали, так бешедовали аж так же ше вадзели. Розумела лем тих котры бешедовали, так як и вона, по англійски. Шицко сцела знац, та ше вшадзи и винашла. Ужерала ше на ніх, питала ше дацо другим, гандровали ю треци... Чудовала ше зукосим очом дробных людзох, намесцала и свойо так. Але од шицкого цо ше одбуло на ладі – застарала ю єдна окремна подія. На ладі умарла єдна путніца и вона ше бриговала цо з ню будзе. На ладі була окремна озбильносц. Владала цихосц, скоро шицки були на палуби. Людзе ше зишли коло „труни“, слухали паноцово одправяне и кеди-некеди ше презегнали. Бланка ше хпала віше бліжай гу паноцови. У билей плахти на носилкох лежало мертвe целo. Нарикане ей дзецах, а по роках ей парнякох, такой виволало слизи и у ей очох. Почала ведно з німа плакац, а кед ше пооглядала и обачела же велі лем мирно стоя, киваю зоз гамбами и патра дзешка далеско, почала ше и вона так справовац. Ёдно ей не було ясне: чула и скорей о умераню и хованю, чула проповеданя о теметове, гробах и жеми, и з родичами була уж на вецей хованьох, але ту шицкого того не було. Интересовало

ю як ше то шицко закончи. Дзе и як поховаю туту младу, умарту андю, облечену и окружену до чистей билей плахти. Очи ше ей получали баржей шириц кед завяззани штранги на концу носилкох дзвили „труну“ и наднесьли ю над воду. Патрела през ограду у єдним чудованю, але кед цело плюсло, ягод кед дацо спаднє до води, осталася

Бланка Кирдова, дзивче на правым боку зоз шапку на главі на єдним руским хованю у ЗАД 1907. року

німа. Шицкому ше иншому наздавала, але, же ше ховане так закончи, то себе не могла задумац. „Значи, людзох ховаю до моря“, так заключела. Попатрела на уплаканы дзивчатка, котры исто патрели до моря, а вец ше нараз одвоела од оградзеня и почала бежац. Дриляла ше медзи людзох гу гарадичом же би ше спущела долу и през облачки на ладі у води видзела цо ше далей збува у води. Швидко добегла, але не видзела ніч инше окрем води. Желенкасто-шыва вода стала мирно и на єдним и на другим облачку и на трецим облачку. Не видзела

ані шліду од билей плахти. Кед знова вишла на палубу, од скорейшай стримансци не було ані шліду. Людзе знова шедзели котри дзе. Дзепоєдни на лавкох, други долу на патосу, на котрим були престарти покровцы, огравали ше на поладньовим слунку, дримали. Оглядала ше за уплаканіма дзецьми і їх запатреним оцом, але ані іх не могла пренайсц. Врацала ше на задок ладії гу мацери и Иринки, а наздавала ше же найдзе оца и брацика Михала и же од ніх дозна таго цо по тераз сама не могла дознац. „Ей, кед би ту бул Дюра Стричков, шицко би ми вон розповед. Вон ме найволел од шицких. Вше ми ношел бонбони.

– На морю ше хова до моря – одповед оцец на ей питане.

– Дзе буду ходзиц на гроб своей мацери?

– Гроб іх мацери у морю, и тым широким, и гевтим узким при іх державі. Їх мац похована у найвекшим теметове.

Випитовала ше вона ище велью койчого. Цо буду вони тераз без мацери, чи им будзе барз жаль, а вец ше барз застарала цо будзе зоз іх мацеру у морю. Оцец кивал зоз главу. Правду, котра му була на языку, не сцел виповесц, розцаговал ше зоз одвітом и на концу прегварел:

– Ніч з ню не будзе. Цо би могло буц?! Цо ше таке випитуеш...

Але тата подія, а тераз и Бланково питаня, пренёсли Янка Кирдового дзешка индзей. Не роздумовал вецей о хованю, о рибох котри ше з часу на час зявівалі за ладю подруцуноци ше або указующи свой хрибет. Думки якошик знова заблукали, пошли дзешка далеко – кілометрами и велью роки назадок. „Як то швидко мож шицко ошвижыц у думкох. Ни-а, праве сом видзел себе пред нагнівану и кричацу газдинно на салашу, а при мнє стої Бланка и спрэведнаго патри до води. Роздумуе цошка и видзи ми ше же уж шицко розуми. Раз попатра на громади чайкох, слуха іх гравчане, випитуе ше прецо их „матросове“ плаша, провадзи іх хватане шицких одруткох цо ше з ладії найду на воді... Цо знал я у ей рокох? Кельо вона зна шицкого вецей!“ Запатрел ше на Иринку и зачудовал ше. До нешка му и вона була дзецочко. Тераз ше и вона виша на мацер, здрилюе з ей рукох Міжа, випитуе ше о шицким цо ище не може розумиц, але ше лем випитуе и випитуе, невистато випитуе и непрерывно поставя питане „чом“. Не ма ище ані штири роки, а сцела би шицку мудросц того швета дознац.

После тритижньового гойсаня на морю, вожене по жемі було барз приемне. Було ше нацо припатац. Пред очми ше зменьвали рики, гори и ровніни. Наіходзело ше на населены места, вароши и валали, а цо найинтересантнейше – пред очни ше зявівалі нові людзе, могло ше з німа побешедовац...

Преходзене з ладі на гайзібан барз швидко прешло, але путоване, гоч мало тирвац кратко, поровнующи го зоз швидкосці и часом тирваня на морю – якошик ше одцагло, але заш лем тирвало кратко, бо було интересантнейше за шицких. За кождого було интересантне на свой способ. Янко ше радовал тому краю, бо го уж добре познал и знал цо го чека, але за Юлишку вон бул цудзі и страшны, непознати. Іще кед ше вежне до огляду же вона приходзі до тих крайох на Янково жадане и без іншакого вібору, вец цалком розумліви ей чувства и розположене. Гоч Янково плани такі же би убудуце робел на полю, обраблял свою жем и зоз своім серсаном, купенім зоз заробенім пенежком у цудзіни, Юлишку прави іншаки плани. Валал ище не позна дзе ма пойсц, але уж роздумуе о такей роботі яку зна. Путуе и вона з новима думка, з предкладаньем же би и ей робота була цо хасно-

витша. Єй робота нам позната, а о подобней роботи роздумус и тераз. Янко дознал єй плани. На початку не бул обрадовани, але з часом помали почал прилапіоваць и туту можлівосць. Паастску роботу добре познал, добре познал и Юлишку, а пред собу мал уж и тройо дзеци, та ше му самому видзело же би и так було добре. Вон би робел на полю, а Юлишка би тримала дутян и карчму.

Дзеци викуковали през облаки вагона. Чудовали ше, розпитовали... Мац не знала цо приповедаць, оцец пояснювал цо знал, але мало знал и вон цо повесць. Знал же ишли през Французку и сцигли до Австро-Угорскай и през ню ище длugo путовали до Будапешту, а веc до Сомбора, Кули и Керестура.

Кельо думки красши од стварносці! Як у думкох шицко крашнє випатра! Шицко у фарбох: коні чилаши, бразда чарна, жито злато-жовте, коч нови – швица ше на нім драбинки, – багра, на чарно офарбени железні часци, орчики крашнє повикруцани... Хижка обилена зоз билим вапном, обцагнута з чарну фарбу, нови череп на хижі, яблоні родни, гліняни кантички ше оддекаю на латкох... Шицко то так, у думкох. Видзел Янко под час путована ище велі красни слики. И неправо му було кед го дахто претаргнул у тим роздумованю. Чувствовал ше як кед би му дахто погар з рукох, праве кед го прибліжел гу устом, а бул барз смиядни. Але кед одповед на два раз, лебо три раз повторене питане, пред очми ше му почали повторйовац стари слики. Знова видзел и подобни, але и віше красши и красши. Розположена и весела за нім розмаханим з косу ишла задком Юлишка, на розширени порвисла спущовала наручя жита, Бланка пресцерала порвисла, Иринка и Мижко зберали божи катички, оганяли ше, квичали...

Янко Кирда ше врацел зоз Америки з вельку дзеку же будзе газда, же жемі и серсан купи и же укаже дакедишнім газдовским сином же є ровни з німа. Так думал, а так и пробовал... Але єдно дзека, єдно плани, а друге помоц и потримовка своїх. Його дзеци ище не доросли до газдованя. Були мали, були дзеци, а Юлишка, накадзи видзела утрапеного Янка, котри сам з дня на дзень оре, садзи, шеe и веc копе – постала віше баржей застарана. Віше прировновала роботу котру знала, до котрэй верела, зоз туту чийо результаты у Бога... Препоминала Янкові же так не годни згаздоваць, же и того цо маю, цо змогли – ту барз швидко препаднє, бо ше лем троши, купуе, скупуе, а пенеж одходзи чурком. Запатрела ше вона на хижку и Рацпетийову порту, а уж видзела свой дутян и карчму, котри ше находзи на добрым месце, на угле, на білянскай драгі, кадзи людзе переходза и дзе кажде зайдзе по тото цо му треба купиц, а може попиц и фітьовку паленки, же би ше зограл и легчайше сцигол до роботи.

Кед сцигнул з Америки, Янко Кирда купел од Ферканінх хижу, змесцели ше до ней, але вона була худобка у поровнаню з обисцом у якім жили у Барбитону. По дворочним утрапенім газдованю, а без богзна якого хасну, и сам Янко почал обачовац же Юлишка ма право: же би робела туто цо легчайше, же би и жена робела туто цо зна, а и з дзецими же би була... Пристал. Предали єдну часц жемі, купели Рацпетийову малку малку хижу и такой на угле направили нову хижу и отворели дутян и карчму.

Робели, газдовали, але заробку не було. Ту дзе пецеро дзеци сцу єsc, пооблекац их треба, до школи посилац, а кед ше не зна шпоровац, веc ше нет чому доброму наздавац.

Пришла и война. Янко пошол войовац за Ференц Йовишку... Дома осталася жена и дзеци. (*Юлишка*)? Дутян и карчма слабо робели. Сушеди куповали тато найнужнейше, а вельораз и того найнужнейшого у дутяну не было. Трапела ше Американка на керестурским Циглашоре, але ей ради ніхто не могол даць. Ані сами циглашорски жени себе не знали помогнуць. Хлопи им не були дома, воювали... Вони сами, и орали, и шали и жали. Тлачали им огняни машини. Хлеба мали.

У тей часцы Циглашора, як сом слухал, под час Першай шветовей войны было лем трох дідох. Вони радзели цо и кеды треба поробиць.

Пред конецвой войны Янко Кирда пришол на наградны урлаб, бо сцекол зоз рабства. Пришол дому и не сцел ше врадиц до войны. Уствари пошол, явел ше до Валалскай хижі же одходзи, а вонь остал дома, а дзешка скрыты. Постал ловгош, як и велі други цо не сцели пойсць до войны.

По законченю войны и його „американского богатства“ не было. Дознал же ше будзе дзеліц аграр у Дальским риту и организовал одход худобных Керестурцах до Риту. Хижу – дутян и карчму предал, преселел ше до Риту и там обрабял тату ритску неподзековну жем.

После 1928. року керестурски власци одняли му и тато худобство.

Розчаровані, поніжены и увредзены преселел ше до Господінцах з надію же там дастане жемі, же годзен робиць свою роботу и чесно жыць.

НОВА НАДІЯ ЯНКА КИРДИ

Знай, сину, же нет правди. Кед себе сам не поможеш, ніхто ци не поможет. Обеща ше, але то лем так... же бы ше даць поведло, звилки людзе ёдни другим крашне приповедаць, обещаць, даваць надій, а ти, кед почнеш вериць до таких словах, скапеш наверх жемі. Добре же зме неверліви, лепшие буць и неверліви Тома, як вериць красним словом своїх панох. Не чудуй ше же ци так гуторим. То робим лем прето же бы и ты знал, и то уж тераз на свой шеснаць роки, же никому не треба вериць. Я верел та цо?... Остал сом без шицкого. Без шицкого сом остал! Остал сом и без того цо было мое, уж зоз знайом намочене, и то яким знайом!

Ишол конічок по орсагдраги гу Коцуру. Цагал коч преполни зоз стварами. Селел ше Янко Кирдов зоз швабскаго червинскаго салашу до Господінцах. У Керестуре остаць не могол. Чувствовал ше спрэведзены, скламани и очкодовани од своих людзох. З ритской жемі пошол бо мушел, гайзібан го вивезол. Застановел ше ёден час у Керестуре и накадзи нашол роботу за вецея руки, ангажовал их до роботы. Жалбу на оконченую ревизию виполнел поправдзе. Биреш не бул, але бул роботнік, прави роботнік-наднічар, бо мушел робиць, мушел ёсць, мушели жыць... Не верели му. Ніхто му не сцел вериць же не мал з чого жыць, же шицко вода однесла. И жем ше у Риту два роки не могла обрабяць.

Од цалога газдашагу зоз собу везол шицко цо му остало. Ёдини капитал му були дзеци и хорйовита жена, дзивки Бланка и Ирина и син Михал уж пошли „свойом драгом“... Пооддавали ше у Керестуре, а оженети Михал одселел до Сриму. Вили вони свойо гнізда хторе дзе. Розселели ше, пирхли ище як куцикави

тащата зоз гнізда. Немоцних и исувежбаних кридлох, але лесциц мушели, бо им уж пришол час. Ошлебодзели гніздо за нови тащата котри дорастали и почали помали обрастац зоз пиройом. Остали з нім Янко и Олга...

Место дакедишней надії ношел Янко зоз собу боль. Гартушело го, чувствовал вельку неправду, а не могол себе дац ради. Выход нашол у одходзеню, пресельваню. Первой ше му душа отворела, а уж ше покус и каял же ше розприповедал. „Як можу вони вериц до лепшого, кед я не верим?! А я их водзим на цошка лепшне, знова на обещане. То було тераз и нігда вецей! Раз достанеме и ми, худобни, свойо, то сом велью раз слухал, але нешкава верим. Бог нам мушки помогнуц“ – думал себе оцец Янко. Син Янко бул цихо. Може же и вон думал дацо, але ше не озвивал. Може же и дримал, бо лем цо прешло пол ноци кед коч рушел, а тераз швитац ище не почало. Гвизди було на небе и мешачок бул ясни. Ошвицовал и драгу. Драга була широка и досц грудаста. Уж пресохла, але коні и кочи ище ю не зровнали. Бул апріл мешац, кед поля и драги починаю зоз новым животом, и єдно и друге на свой способ. Поля по одпочиваню и ярнім ораню доставаю дробни заренка, чуваю их як мац мале дзеячко, напаваю го и кармя.. Стараю ше же би зоз єдного заренка постала чутка қукурици, класка ярцу, овса и жита, калап слунечніку. Драга и спокойне вожене по ней, постава найлагоднейша посцель за вистатого земледілца. Кед сце ше дакеди вожели на кочу з поля и на полью, рано на полью, а вечар з поля, вчас рано и вечаром, вец верим же вам шицко розумліве. У тих нагодох у кочох ше барз мало проповеда. Дриме ше и рано вчас и вечаром, а коні, зоз своім вистатим ходом иду з ноги на ногу. Але же би з прахом котри ше дзвига за іх копитами не закурели свога газду, якошик ше віше баржай ցагаю на твардейше и правя, преширюю орсагдрагу. И так з яри по орсагдрагох маце лем єден чапаш, широки лем тельо кельо залапяю коні з кочом, а з часом ше чапаши преширюю, же би их уж влєце було два-три, а з ешенні цала ширина драги претворена до вецей чапашох, до вецей драгох.

Тей яри утвэрдзеней драги ище не было. На полью ше ище на велько не робело. Лем ту и там було пооране. И праве прето же робота ище лем мала почац, Янко рушел. Знал же у Керестуре не може остац, а пречитана и препроповедана вистка же у Господінцох ест аграрней жеми, а нет ю хто обрабяц, створела нову надію. У Руских новинох писало же жеми ест, же ше направи руска церква и же Господінцы достаню руского паноца. То було досц за Янка Кирдоваго и ище дзепоедни худобни фамилий же би надумали пойсц. Янко не мал цо чекац, але накадзи драга осхла, рушел. Не прето же би бул перши, бо дзепоедни уж пошли, але себе раховал же лепшне будзе кед скорей сцигне, скорей достане жеми и скорей годзен знац же на чим е.

Одходзел Янко Кирдов и пре єдну другу причину. Страцел довирие до тих цо, по його думаню, були служни почитовац правду. Наздавал ше до остатнього дня же ше шицко віправи, але тот остатні дзень не могол дочекац. Прешвечени бул же свойо не достане пре злобу других, лем же не видзел причину зависци. Правда же мал у Риту найвецей жеми, але мал и найвекшу фамилию. Тоту фамилию требало и витримовац, а нічого не было. Вон ше не мал дзе змесциц, не было ані роботи за шицки руки. У валале було веліх без роботи. И прето ше велі розходзели по околных хотарох як наднічаре. Достац вецей роботи була чесц, бо кед було роботи було и хлеба, а у терашнім чаше, кед вода шицко однесла, одбиц

ше не шмело ніч. Янко вихасновал нагоду. Свою худобку виселл на сербски червински салаш, достал єдну хижу за биване и роботи за трої руки. Свойо, Михалово и Янково. Робело ше од рана до ноци, шпоровало ше. Знова ше мушело почац од початку, бо своєй хижі не було. Требало здобуц: купиц, лёбо направиц нову.

У роботи днії преходзели. Були якошик кратки. Тельо ше робело же не было часу на приповедане, розпитоване цо будзе зоз ритску жему. Знал же вона була йому додзелена, а чул и то же ю не мож обрабяц. Двацец седмого року вешені пошол опатриц жем, але за обробок ище не була. Дзепоедни уж почали вартац по своей, але його була у лапошу, та раҳовал же, кед на яр почне, шицко будзе у порядку. Источашнє сцел ище єдну жиму остац на салашу и робиц. Ище вешені купел хижку у валале бо синове сцели доходзиц до валалу, буц у дружтве зоз своїма парняками по роках, ходзиц до газдині, вешеліц ше и бавиц так як младим швечи.

Уж вжиме у валале начул же дзепоедним будзе жем вжата. Окреме гевтим цо ю не обрабяли. Не зачудовал ше. И самому ше му видзело же би жем требали обрабяц тот хто ю достал. Даkus го и чудовало тримане дзепоедних цо жем видавали под аренду лёбо з полі робиц, але о тим вельо не раздумовал. Роздумовац почал частейше аж кед дознал о таких приповедкох. И до Аграрней заєдніці заходзел, випитовал ше, радзел. Було му поведзене же най ше не стара, же шицко будзе так як треба.

Але едного дня, стредком юлия мешаца 1928. року дознал же му жем вжата и же є другим додзелена. Не могол себе вериц.

- Янку, то ше муши віправиц – було му поведзене у Заєдніци.
- Шицко ше віправи, лем ти напиш жалбу – гварел му бироў Міколка.
- Я шицко знам и шицко потвердзим, жеми достанеш.
- Я научел на гевту. Я би знова там пошол.
- Достанеш бліжей при валале. И так ши тераз недакнаво купел хижу. Будзе ше знова дзеліц.

– Чом же мне кладу до нових спискох кед я уж мал жеми. Од першого дня. Добре сом ю обрабял, порцию порядне плацел. Правда, остатні два роки сом не плацел, але сом ані не хасновал. Ша ніхто не плацел...

– Ти, Янку, требал віплациц. Шветов ши чловек, баржей розумиш од других, але я це розумим... Дзепоедни ше у Одборе не зложели. Раҳовали же ши ше виселл з валалу. Знаш як то ідзе. Сцели вжац од тебе, же би ім вецея було. То ци я лем так гуторим же биш знал, але же биш нікому не повед же ци я гуторел!

- Нес, не бойце ше. Добре же сце ми гварели.
- Лепшэ би було кед биш им не верел тельо, лем ти слухай мне.

Обрацал Янко ище длugo калап у гарсцох. Припагтал ше на бироў и слухал його правду. Раз му аж сцел до твари плювнуц, але ше стримал. Розумел вон тоти празни слова. „Як може вон дастац жем кед його жем дали другим, а велім жем ані не дали, гоч ю гледали. И тим новым поведзене же жеми дастаню кед ей будзе за дзелене. Цо вон ту може. Віпина ше предо мну, а ніхто є и ніч! Ту хтошка други може дацо зробиц. Можеме ми, цо зме кожди ніхто и ніч, дацо и зробиц, але ше нам не удава бо кажде патри лем свой хасен, свою узку раҳунку. Цеші ше зоз аграрним гольтом, а не видзи же є віше векши жобрак“, варло ище длugo у Янкови. Ківнул ище даскельо раз пред бироў з главу и пошол гу

новтарушови. Вигварел даскельо слова же вон ис биреш, же вон робел як и кажды други наднічар, лем же там бивал бо не мал дзе.

Цо было далей зоз жалбу, не было му познате. Знал лем тото же велі поднёсли жалби и велі чекали жеми. Мали и даскельо розгварки у Заєдніци, але нігда не знали на чим су. Було обецунки же жеми будзе, але ше не знало же дзе, у котрим хотаре... Знало ше и то же шицки не достаню, а окреме же не достаню тоти цо жеми уж мали.

Розчаровані, поніжени и увредзени преселел ше до Господінцах з надію же там достане жеми, же годзен робиц свою роботу и чесно жиц.

ЗНОВА НА ГАЦІ

Жывот вицина человека по твары. З часу на час го так витне же му барз длugo цма пред очми. Цме му гоч патри. Гоч зна же так не шме буц, же вон служни розказовац зоз собу, одредзовац свой напрям, звладавац препречения и виходзиц як побиднік. Горди побиднік. З упартым и витирвалим попатрунком, випросценого хрибта, високого чола. Не поклекнущ пред самим собу, бо припознаване своёй слабосци – значи припознаване свой исмоци, малючкосци... Але у шицким ест граници. По першай, другай и трецей пляски человек, тот прави, ище шмелю идзе напредок. Малодушни спомалшую кроача по першай, а курилахи починаю сцекац. Же би ше еден упарты застановел муши дожиц велью койчого, муши мац вельке самодовирие, велью раз лем зоз власним прешвеченъем здобуте.

Зоз преруценим покровцом прэйг плэцох и з чугу, направену зоз меха на глави, запатрени дзешка далеско, ламал ше Янко Кирдов. „Шицко пошло по иншаких цекох, як сом задумал. Чловек муши победзиц! Лем, чи я витирвам? Уж сом вистал... Чудне, але сом уж вистал. Думал сом же нігда не вистанем, же ме ніяки препречения не застановя у моїх намаганьох. Але цо то я думам!? Яки то думки вошли до моей главы? То озда лем прето же ше хижя звалела... Направиме ище лепшу, дзешец раз, стораз и лепшу и красчу. Лем ше цо скорей ратуйме зоз тей гаци“.

Хмари одплівали свойом драгом. Защицело цепле слунко, а неодлуга учули трубу ладі. Застановела ше при гацы. По дагваренім шоре, фамилия за фамилию преношела свой ствари: ормані, посцелі, пирнагі, орудие на палубу. Накадзи була наполнета, превезла их до Далю. Коchi зоз статком, зарном, муку рушели по гацы гу скели, цо их тиж превожела до Далю. Цали дзень до позней ноци ше селели и на ладі и преходзели зоз скелу.

Ище три дні власци у Далю одлучовали цо маю з німа робиц, а вец ришене же их на гайзібану превежу до Кули, а зоз Кули пойду до свойого Керестура. Так розказала держава. Змученим, вистатим и застараным людзом у Далю барз велью помогли сами валалски людзе. Зберана за ніх помоц, приношeli им людзе ёдзене, а кед их змесцели на терховни гайзібан – кожда фамилия достала вецей хлеби, сланіни...

Гайзібан з німа путовал дзешец дні. Стал по дзень-два на гайзібанских станіцох, приношена им помоц, ёдзене и за людзох и за статок... Найвецей чежкосци мали зоз напаваньем коньох, статку, швіньох и живини...

У Кули их не сцели випущиц з вагонах док не виплаца превожене. Ту пришло до вельких звадох. Пришли аж и полицае и почали пописовац людзох. Тоти цо

мали коні і кочи, цо могли змесцели на кочи, статок привязали за кочи и рушели до Керестура. Статок: крави, яловки, целята и швині зогнали ведно и у чупорох их гнали до валалу. Аж ютредзень зоз Керестура општина послала кочи по тих котри не мали як присц до валалу.

На гайзібану у 27 терховных вагонах були преселені 67 фамилий. Не шицки пришли до Керестура. Даєдни ше змесцели до Вайскей...

ВИБЕРАНКИ

Дунай бил до побрежя... Древа ше згинали... Гвижджало вшадзи доокола. Витріско згинал конари по жем. Жем була нємилосердна – глєдала, сцела, ви-воловала кланянє. Вода ше дзвигала вше висше, висше и висше... Чловек злек-нути од бурї, счупіовал ше, поставал вше менши, нічомнейши, биднейши. Борел ше! Зоз собу, а не зоз природу. Поддавал ше природи – гоч у своім бесу ище цал-ком не побешнела. Єй моц росла, вирастала у своім корице, грожела – поставала вше моцнейша...

И вец нараз – чловек ше випнул, випросцел... Процівставел ше крэгки – нічомни! Надвладал свой страх. Почал ше меней бац од себе самого. Почал ше одуперац власним спозна-ньем. Престал плакац у своіх думкох и лем модліц милосц... Спинал ше, спинал – надвладовал власни моци – поставал шмелши и шмелши. Починал ше грабац на власни Олімп дотे-рашней покорносци. Патрел до неба, до хмарох шивих – аж и чарних. Мраз му виволовали бліскавки. Гірмотане го меней знэмірівало. Лем громи грожели и давали знац же божа моц божеска, а його лем чловеча – нічомна. Слизи му преставали чечиц чуркамі. Засихали. Бо плакац не мож вично. Не мож вично жиц лем у страху, у подда-носци, вшеліякей покорносци. Не мож ше вично бац од води, од чарних хмарох, од води котра надиходзі по верх гаци. Раз престане страх и найвекши – най-страшнейши. Навікне ше на ньго. И найслабши ше му почина одуперац.

Одуперал ше му и Руснак ритски – дальски, вайски. Навікнути на почі-товане и покорносц – рабску покорносц – одуперац ше почал кед почувство-вал же велі наздаваня поставали даремни, же ше идеали, и тоти найменши, починаю однімац, кед остатні фалаток хлеба сцекал од витрапених рукох, болячих крижох, вистатих ногох...

Покорйовал ше судьби – гоч ю видзел, гоч ю чувствовал. Поддавал ше єй и уж кед почувствовал же ю може меняц, ублажовац, зменшовац – же

Скела котра превожела Ритянох до Далю була
оддалена 4 км од руского валалчика

сій може меняц цеки. Ублажовац ю – меняц сій напрям – и веџ висц як побиднік и повесц: моя судьба буц пан, а не раб. Буц розказовач (газда), а не слуга. Але, же би дахто бул розказовач треба знац розказовац. Тот котри віше мушел слухац, а и слухал – яки розказовач? Страцени. Тот котри розказує мушки вериц же го єст хто слухац, же го муша слухац, бо ... Кед ше Руснаци медзи собу найду, а розказовац им треба, найволя кед им то дахто други роби, а вони кед ше зоз цихосцу и покорносцу одупераю, а кед им найчежше веџ найдоволя – найлегчайше им скаржиц ше, жубротац, и патриц до неба... Чекац, оклемац, выберац ше... И зайду пририхтовац...

Владко Регаков „гоні коні и трима дєплови и чмигов“ на два роки як прави газда пред їх хижу у Дальским риту 1934. року

Тераз ше не мало цо чекац... Жили на обецаней жемі. Цудзіх панох не мали. Процівнік им була вода – природа. Дар Божи и кара Божа. Опрец ше мушели на власни моци, на власни крижи, тресаци руки и вистати ноги. Меняли ше погляди, пременьовали похопеня. Почали ше пасовац зоз судьбу... Одуперац найвитирвалше. Ратовац, а ратуюци ше барз мало стукали, бо их не було хто слухац. Кажде патрел за себе, же би мал цо меней чкоди, же би ше му веций зродзело, же би свойо зарно и статок лепшне предал, же би му длуство одписали, же би порция менша була...

И так ше Руснак ритски почал помали чувствовац з власним поглядом, несподзвівани з власну пременку, своїм роздумованьем и власними становисками.

Сущеди пребеговали на кочох зоз заставами, писню – громку писню...

- Шта ви чекате, Руси? – скричал єден гарлати Личань.
- Зар Ви нисте за нашег Рашу?! – скричал други.
- Чи ви не, чи ви не, чи ви, чи...? – оддзвиньовало по Цмаровим дильове.
- И ми, и ми, и ми! – врацал ше ехо од Сопки, Гудака, Джамбаса.
- И ми за меншу порцию!
- И ми за одпушване водного, аренды...
- Раша обеца же так будзе, кед го выбереме!
- И ми за Рашу!!!
- И ми за таку власц котра нам поможе!

Попрагал коні Сопка, попрагал коні Креніцки, попрагал коні Шепински...

На Цмаровим дильове ше нараз нашли три, штири, седем, дзевец, штернац кочи! Шицки жителє ше нашли на кочох – опустошели доми рускей ритскей худоби.

На дзепоецных кочох пирхаю застави. Нашли ше и фляшки вина на рукох. Одгукла и шпиванка легіньска, хлапцовска: „Зволнойме, пайташе“, „Зродзели ше тарки“...

– Ми снуєме цошка вельке! – озвал ше Горчик. Тото ми здабе на цошка векшне, значнейшее. Не так як було у Керестуре кед ше на бешеднікох, преднякох,

вайца руцало, кед налпа танцovalа. Теди то було на подшмих, а нешка то цалком иншак. Наша судьба – у наших рукох! Як выбереме – так будземе мац. Як посцеліме – так будземе спац.

– Шицки зме гласали и надгласали. Зложни зме були. Як Личане, так и Серби, и Словаци, и Руснаци, и Мадяре... Надвладали зме домашніх и їх газдовскаго посланіка. Гоч розлично бешедуєме – ми ще найлепше розумиме – истого дня пред вечаром пред Цмара на драже пояшњовал Горчик. Ніхто му не процівсловел. Примаховали зоз главами.

Тота зложносць и побида им дала ище вецей дзеки, вецей надїї до себе, до власних моцох. Чувствовали власни пременки у поглядох, похопеньюх.

ГАЗДОВЕ НА СВОЇМ, А ЦУДЗИМ

Наступел 1929. рок. У Дальским риту ёст уж вецей направени хижи. То перше цо людзе по велькай води и розваляніх хижох направели. Хіжи уж не здабу на колібі и шопи прикрити зоз кукуричанку, але – на прави хіжи. Мури набити, омасцени и обилсні. Омасцени и звонка и знука. Древо: греди, роги и лати скрати и добре попріправяни, а на ніх грубе пасмо слами. Хіжи ище шицки прикрити зоз сламу. Даёдні векши, а даёдні менши. Даёдна ма лем хижу и приклет, даёдни два хіжи, а дзепоёдни и додату коморку зоз хлівом. При дзепоёдных хижох направени шопи з древеніма слупамі, прикрити зоз сламу лебо кукуричанку, а з бокох оградзены (заварти) зоз посконамі.

Такі хіжи, салаши и салащікі ёст вецей як трицец. Вельке число людзох жие у Риту. Ту, углавним млади людзе, з дробніма и векшима дзецымі, котры дорастаю за школу. У дзепоёдных обисцох ёст и старших людзох котры не мали хіжи у Керестуре. Свою младосць прежили на цудзіх салашох як биреше, лебо жедляре у цудзіх хижох, лебо у фамилій ведно з родичамі, поженетымі братамі, а робели з рису у маєтнейших.

Єдного вечара у дружтве хлопи розпочали бешеду о школі. Найвецей слова было праве о тим як дзецом дац основну писменосць: читац, писац и раховац, телью келью им найпотребнейше у живоце. Було и одупераня при дзепоёдных, окреме тих цо ані самі не знали читац и писац, але їх слова мали барз мале значене при тих цо були за тото же дзецом треба отвориц очи. За отверане школи барз ше закладал Мойсей Гайдуков, та аж и препомнул же док ше не вибудуе школа, дзеци годни приходзиц до його хіжи и там ше учыц. Брига була лем у тим же хто на себе превежнє улогу учителя.

Школскі дзеци у Дальским риту 1936. року

Було вецей предклади, алс ше на концу шицки зложели же би тоту обовязку на себе превжал Мойсей, бо є и так дома. Школа будзе у його хижі, а зна добре приповедац, раховац и шицко друге цо би добре було кед би знали и дзеци и були таки заходліви як и вон сам. Же би бачикова Мойсейова робота не була даремна, хлопи ше догварели же му мешачно буду плацц по даскелью динари. Тельо за труд и огриву, а лавочки збию сами, таблічки купя и шицко будзе у найлепшим шоре.

Шицко так и було як цо було догварене. Концом октобра з роботу почала школа. Дзешецеро дзеци пришли уж першого дня и такой ше зявели и перши бриги. Таблічки не мали шицки, не мали ані дзе шедзиц, та ані дзе тримац таблічки и теки. И дзеци були рижного возросту. Дзепоедни ходзели до Керестура до школи рок, лебо два, а було и тих цо з клайбасом ище не виписовали букви и числа. Але початни чежкосци бачи Мойсей барз швидко ришел. Накадзи перши раз купел 20 таблічки, 50 клайбаси за таблічки, 18 теки, паперово клайбаси, надосц крейди и вельку таблу – зволал людзох на догварку. Внедзелю по поладню зволал шицких хлопох, озох и мацерох школярох, розтолковал им цо зробел, гварел кельо каждого кошта... Одупераня и процивеня не було. Ніхто ані не думал же бачи Мойсей не зробел добре. Пошол уж нароком шицко накупиц же би и себе и дзецом олєгчал роботу, а дзеци цо скорей упутел до учена.

Бачи Мойсей Гайдуков ше барз добре знашол у улоги учителя. Знал добре приповедац, а мал досц и сцерпеня. Не чежко му було и пейц раз повториц едно, зоз свою незграбну руку лапиц дзецинску ручку и писац з ню букви и числа. Вон аж и любел тоту роботу, приповедала женом його андя Мелана. Аж ше и пременел од кеди є з дзецими. „Чусем го же дзекеди и зашпива, таки давни, же ше аж и я здогаднем же сом их дакеди учела“. У школи и дзеци було вше веций. Перше дваццеро, а уж у децембрю коло трицецеро, так же було мало места за шицких у малей хижі. У януару число дзецих зменшал на двацццецеро и так ше з людзмі догварел же будзе найлепше и за дзеци и за ньго. Найвецей ше учело рахунки и писац. Здаване и однімане, разедна и дзелене. Букви ше на самим початку складали до своїх менох и презвискох, преписовали мена з табли до теки, увежбовало, разедна и вше лем разедна.

Школа робела скоро кажди дзень, крем недзелі. Приходзели дзеци и по блаце и по шнігу, и кед диждж падал и шніг вял. Забубани до шматох, у деревянкох на ногох, з платняними торбичкамі, з даєдним календаром и новинку, та и читанку, котра була видрукована у Керестуре.

Регакова фамилия: Яким Регак, оцец, Йовгенчо нар. 1929. року, баба Ірина, Владко нар. 1932. року, мац Веруна з Меланку нар. 1934. року

Накадзи почали ярні роботи на полю, школа престала з роботу. Учителя чекало польо, оране, садзене кукурици, шатва ярцу, векша робота коло статку и други ярні роботы. И дзецеох чекала друга робота: робели дома при живини, напасали и чували статок по яркох, водзели коні при ораню, копане кукурици...

Лето и школски одпочивок швидко прешли. Не у одпочиваню, але у роботи, у помаганю родичом, чуваню и бавеню младших братох и шестричкох, карменю статку, живини и иншого. Але у медзичаше дзеци нашли часу и за свойо несташносци и свойо бавене. Шицко то було покрадзме зробене, же би ше розказана робота предрилела за познейше и препущело на дзеку свойо любопитлівосци. Рит зоз свою природу, древами, птицами и животинями, прелівами, бегельчиками и ярчками, и рибу у ніх, бул справди прицагуюци за дзецинске око, ухо и цале сознане. Пойсц до леса, грабац ше по древох, знімац гнізда, винімац вайца, органяц и плашиц рижни птици, то було дзецинске царство. Але од шицкого, купане у ярчкох и прелівоех и лапане рибох представляло найвекше уживане. Правда же шицко тото було з часу на час и дошлебодзене, але у тих случайох було віше надпоминаня, розказована. Требало чекац желени снопи конопи, правиц лавки и прикривац их зоз блатом. Але кому ше теди робело кед ше до ногох тлукли риби и з часу на час ше їх писки зявівалі на поверхносци води. Чи у тей хвильки постояла векша кара як цагане снопох и тримане коліка же би ше лавка не розішла?!

Кед у обискох не було старших, а іх през лето дома нігда не було, бо були по рижних польох доокола, вжатих под аренду, з полі и трецого, дзеци були газдове ярчкох и яркох. Єдни цагали галов, други ношели торбички, треци наплашовали риби до галовох, штварти прикладали кошари, а Міжко Креніцкого, аж ше и з пендельом трапел. Риби було досц и такой, накадзи було лапене векшне количество, галови були руцены на бок до трави и почало чисцене рибох и приріхтоване рожньох. Вельо швидше як цо була налапана, упражена над жирячку, засолена и окурена – була и жедзена. По кратшим заеданю порозбеговали ше до своіх домох и понагляли зробиц розказане, понаміряц и рихтац вечеру.

Дзепоєдни, кед ше вечарами зявіли родичи, вицагли, як ше гвари, и грубши конец. Але, од того дзеци рошню, так вельо раз чули, та им ані не було чежко же були бити. Але бавене була привилегія лем тих цо не вирошли по мотику, а по мотику не требало вельо, 9–10 роки було досц же би ше з мотику копало од рана до вечара, а младши оставали дома.

У октобру, того 1931. року, школа почала кущик скорей як прешлого року. Дзеци ше почали сходзиц початком октобра знова на старе место, до обисца Мойсая Гайдука. Од перших дньох их було коло трицец, а ходзиц сцели и вецей, але их учитель Мойсей шицких не приял. Младших, цо мали од 7 по 8 роки, прето же буду ходзиц идуцого року, а тих старших цо ходзели два–три роки у Керестуре, прето же вони досц знаюю, та муша направиц места тим котри не ходзели прешлого року, а требали ходзиц. Робота ишла вельо лепшне як влоні. Робело ше од 8 годзин рано до поладня. Школьяре писали и раховали, угловним преписовали тексти з букварох и читанкох, множели и дзелели, односно по рокох – єдни робели єдно, а други друге.

Уж по Крачуне почали у Дальским риту розгварки о будованю церкви и школи. Скоро шицки фамилий мали направеви хижі, правда скромни, але найкрасши и найлепши, бо були свойо и здабали на прави хижі. Не шицки ище

омасцени и обилсн звонка, але нука у ніх було цепло, іст вецей цалодньового путованя зоз Керестура на роботу до риту, робеня єден лёбо два тижні и врацаня назад претримовац ше и жедляриц у люцких хижох. У риту уж направени вецей як 40 хижи. На мольбу були шицки направени. Помагали єдни другим, набивали и хлопи и жени. Єдну хижу организовано людзе були кадри направиц, набиц мури за два-три дні. Познёйше уж не було потребне векшче число особох. Греди, роги и штафли, мушели буц скорей пририхтани, порезани и осущени, а под час набиваня мурох були зрезани, же би такой по законченю мурох були положени на своё место. Хіжа даскельо дні стала не прикрита, же би ше знова на мольбу зволали сущедове, а сущедове були шицки, обезпечена власна слама, лёбо достата од Патрияршиї почала прикривац хіжа.

За прикриванс уж требало майстра. И тоту роботу з вельким уживаньем робел Янко Креніцкого. Вон лем у тим року прикрил осем хижи, а по ёшень го чекали ище пейц. Робел то зоз таким уживаньем и шпиваньем же писня одгуковала доокола, прилаповали ю велі. И зяри и зешені, кед людзе робели коло обисцох, часто було чуц писню, туту цагацу – легинську, як одгуковала над тима полями. Вельо раз ведно, несподзивано започата, же би ю прилапели други, ані не свидоми же шпиваю. Хижи були и блізко и далеко єдни од других. Кажды ю правел на своей жеми, недалеко од Цмарового дильова. Дильов так наволали прето же ше пред діда Цмара (Ковача) сходзели недзелями шедзиц, а то було у стредку їх населеня.

Пред діда Цмара и розпочала бешеда о будованю школи и церкви. О тим шицким внедзелю пред поладньом бул упознати паноцец Бурян (Янко Будински), котри обецал же о тим шицким да знац и владикови.

Жителе Риту не мушели длugo чекац же би запровадзоване їх задумки пришло до діла. Истей жими окончени обсяжни пририхтованя, формовани групи людзох котри буду обиходзич наших людзох по валалох и зберац помоц. Владика др Дионизий Няради зоз свойого боку обецал же будоване помогне и Владичество. 1931. року вжиме и 1932. року на яр була збераана помоц, а уж през лето розпочата робота.

1.

Руски новини 29/1930, 2 – 3.

Дальски рит при Вайской⁷.

Непреповедзену радосц дожили зме тих дньох у нашей малей колонії у дальским риту при Вайской. Ту нас ест горсточка Руснакох з Керестура – коло 40 фамелий – уж скоро 10 роки. На Илий нащивел нас наш млади паноцец о. Йоан Будински II. капелан керестурски, же би нам дал духовней потіхи. Млади паноцец по одредзеню преосвященого владики – а зос вельку любовию гу нам – братом своїм – не патрел на чешкосци путешествия але пришол нам перши раз отправиц богослужение у риту. На Илий по утрині велі зме приступели до святей споведзи; а вец ше зачала велька Служба Божа у красним доме нашего брата Мойсея Хайдука. Зишли зме ше у прекрасним числу на богослужение, так же була мала хіжа з приклєтом нашого газди Мойсея, та велі

⁷ Тексти под числами 1–19 Редакция виданя превжала з Руских новинох, з рочнікох 1930 – 1940. Тоти тексты ше змістово добре уклопую до книжки як цалосци. У текстах не осучаснёвани язик: не виправяни язични и правописни гришки.

мушели стац под облаком през богослужения. У красним казаню поволал нас наш паноцец, же би зме заблагодарели у першим шоре Господу Богу у Його провидінню, а вец нашому преосвященому владикови, котри ше за нас остарал, да и ми ту кеди-некеди чуеме слова Божи и Службу Божу. Як дзияци шпивали нам нашо браца: Мойсей Хайдук и Янко Гаднянски зос умилніма гласами на шицких богослуженигох.

По вечурній нас на жаль мушел охабиц наш млади паноцец и одпутовац до Сибиню, дзе тераз управля зос парохию, а ми го зос слизамі у очох випровадзели у велькім числу и замодлели зме го, да нас частейше нащиви, що нам вон и обецал.

Дзекуєме од шерца нашему милому натпастырови – преосвященому владикови за його превельке старане за шицких своїх вирных – цо ето и тераз указал – кед нам послал паноца а ми окріпени на души будземе знац почитовац старане церковнай управи за нас.

Єден з Риту.

2.

Руски новини 7/1932, 4. б.

Будоване церкви у Дальнім Риту.

Пане редакторе!

Зос вельку радосцу сцем Вам явиц єдну милу новосц, що зме ю дожили ми у Дальнім Риту – Щера [вчера] зме ше зишли шицки нашо Русини що ше ту находзиме як колонисти на єдну пораду зос нашим паноцом о. Я. Будинским и одредзели зме єдногласно себе вшеліяк ишд [ище] того року справиц єдну церквочку – храм Божи.

Нас ест ту мала гарсцочка [гарсцочка] Русинох зос Керестура – лем 42 фамелій – котри зме уж ту вецей [вецей] роки як „колонисти“. З початку нам барз чежко було пребывац без служби Божей и без Божого дому. – Преходзели роки и ми ше почали сами зберац на молитву до дому Мойселя Гайдукового.

Преосвящени наш владика осталар ше и за нас и одредзел нам єдного священіка о. Я. Будинского, же би нам ходзел мешачно раз одслужиц Службу Божу, и вон уж вецей як рок и пол віше точно кожду штварту недзелью ходзи гу нам, служи нам Службу Божю, споведа нас и цеши нас у наших нуждох и бригах духовних а и тілесних.

Служба Божа віше ше оконьчавала до тераз у предній хижі Мойселя Гайдукового, але нас віше ест тельо, же нам малка предня хижка и приклет – па велі муша вонка стац.

Відзімі, же то так далей не годно буц, бо нам место цесне – а чуєме – же нам іще приду дас 40 фамелій зос Керестура ту на задругарску жем под аренду.

Зато зме ше ето дорадзели и одредзели, же вшеліяк іще на туту яр почнеме правиц себе достойну церквочку. – Щера [вчера] по вечурній длugo зме ше шицки о тим радзели и такой зме выбрали Одбор, котри ма у пораді з нашим паноцом приготовиц шицко потребне за правене тей церквочки. Одборніци тоти: 1. Г а й д у к Мойсей, дзияк; 2. Г а д н я н с к и Янко, поддзияк; 3. К р е н ї ц к и Янко; 4. Ш е п и н ь с к и Петро; 5. Г а р д и Митро и 6. Е д е л и н с к и Янко.

Розуми ше, же зме о своїй моци негодни себе церквочку справиц – гоч зме готови на шицки жертви, що ше од нас жадац буду и зато ше поволаме на наших братох Русинох у нашій матці у Руском Керестуре и по других наших парохийох.

– Такой по Срітенію [Стрітенію] почнеме дуркац на добри шерца наших мілих братох у Керестуре.

Нашо одборнїци буду виберац жито, кукурицу, пенеж и хто цо годзен даровац на тоту красну и Богу милу циль. Веџ ше обращиме на други нашо валали. Наздаваме ше, же ше не найдзе таки наш чловек котри би могол – а не сцел на тоту циль жертвовац, кед зна, же дагод ше будзе жертва приношиц и за ньго як „ктитора и гоздателя“ [создателя] будзе ше служиц.

Шицки зме непроповедзено почешени [поцешени], бо вериме, же зме уж на ешень годни поволац нашого Преосвященого владику, да нам пошвеци наш нови дом Господнї, котри нам будзе на духовну потіху, а всемогушому Богу на славу.

Єден з Дальскаго Риту.

ктитор – снователь, добротвор
гоздатель (руйскe и церковнославянскe создатель) – творитель; добротвор

3.

Руски новини 10/1932, 3. б.

Дальски Рит.

Як зме у 7. числу наших Руских Новинох явели, выбрали зме Одбор, котри ше ма старац за будовлю нашей церквочки. Одбор дораз по Сритению [Стритению] пошол до Керестура и почали зме выберац. Назберали зме у Керестуре коло 40 метери жита и дас 1000 Дин. пенежи. Велї нашо не були дома – цо су по салашох и тоти обецали же нам ище даю свойо дарунки. Коцурске церковне общество обецдало нам же нам даю помоц яку лем годни. Осиф Рац, млинар зос Руского Керестура обецдал нам 500 Дин. на церкву, а преосвящени Владика на перши завод 1.000 Динари, а преч. каноник Надь исто обецдал векшу суму пенежох. Шицким даровательом од шерца благодариме, а од Бога небесного жичиме да им сторицею винаградзи!

Хто ище у Керестуре дума дапо даровац, може то принесц лёбо на парохию, лёбо гоч до котрого ёдного, цо ма у валале хижу а бива у Дальским Риту.

– Зос страни кед дахто сце послац даяки дарунок може послац на парохию Руски Керестур, Бачка, лёбо на о. Янка Будинскаго, грко-кат. священика Београд VIII., Гаджи Мелентиева 75.

– И найменьши дари примеме зос благодарносцу. Ище раз шицким дзекуеме цо нам помогли и буду помагац у нашим Богу милим дёлу – будованя нашей церквочки.

Єден зос Дальслого Риту.

4.

Руски новини 37/1932, 3-4. б.

Дальски Рит, 7. сентябр 1932.

Будовля церкви и школы.

З вельку радосцу можемо [можеме] Вам явиц, да обявице шицким нашим читателюм „Руских Новинох“ нашу радосц, радосц нас ту колонистох у Дальским Риту, бо нам ше удало з Боку [Боску] помоцу и з помоцу добрих людзох дзвигнуц под кров красну каплічку (церкву) и школу.

В жиме зме одредзели, же себе мушиме церквочку збудовац и то найдалей до ешеннi и ето Бог нам помог. Здания стой [стоя] на жеми Мойсея Гайдукового и Мойсея Баранового на красним возвищением месце при малей жележничкей

драги, а од Дунаю с удалене 7 минути ходу. Будовля духа [длуга] 16 метери, широка 6 метери, а висока дас 3.70 метери (мури). Дас 10 метери охабено за каплічку, а веџ положени мур – у штредку ма дзвери – и дас 6 метери охабено на школу. Шицко зос цеглох вимуровал наш домашнї колонист Андрі Джуня-Андич и то долу – темель на 2 цегли, а далей о єдну и пол цегли. – Шицки зложно зме робели, кажде зме охабляли своєй роботи – и ишли здзеки помагаць на будовлі, бо ше радуєме же можеме оконьчиць таке діло, цо будзе Богу Небесному на Славу, а нам на хасен. Дзвигли зме под кров закрили зме зос черепом и падлаш зме вируцели – а тераз зме станули – далей не можеме доконьчоваць бо нємаме уж пенежы.

Требо [треба] ище велью: треба облаки, дзвери, патос до школи и цегелки до церкви, поомасцаць шицко, олтар до цркви – столки до школи итд., а ми од своєй сили веџей даць не можеме, бо зме того року жита цалком ніч не мали – збило нам барз, а и кукурици не найлепши – та ше ето усудзусеме поволаць на шицких наших братох Русинох Греко-католикох розшатих по ширим швеце, же би нам по возможносци офиорвали жертви на туту нашу прекрасну циль, да можеме доконьчиць будовлю и цо скорей дожиць тот, так чежко очековани час, да нам наш Преосвящени Владика придзе посвяціц храм и придаць го на богослужение.

Дари ше могу посилаць на тоти три адреси: 1. Парохия Руски Керестур, Бачка, 2. Мойсей Гайдук, колонист, Лабудняча пошта Даль, 3. Янко Будински, свеченик, Београд VIII., Хаджи Мелентиева ул. 75. Кому як згоднейше, так най пошле. У другим письму випишеме шицких тих, котри нас до тераз обдавали з векшу суму. Нє забудзме, же хто на Божу ствар дава – тому Бог стопицею повраці!

Єден з Риту.

5.

Руски новини 7/1933, 3. б.

Дальски Рит.

Дальски Рит 7. II. 1933.

З Боску помоцу у децембру мешацу 1932. року довершели зме школу и нашо дзеци почали ходзіць до школи. Учи их Янко **Гаднянски**. Дзеци ёст у школи 30. У шицким як у швецким так у духовним чтению показали дзеци красни успіх уж за тот кратки час.

Церква нам ище стої нєдовершена. Облаки и дзвери уж положени и на церкви – лем треба ище омасциц – на класц [накласц] патоси, олтар и друге. За тераз од Крачуну уж ше у школи оконьчую нашо Богослуженя. На яр кед нам Бог и добри людзе допомажу [допоможу] любели бы зме доконьчиць цалком и церкву и поволаць нашего преосвященого владику да нам ю пошвеци. – Шицки чекаме тот час.

З тей нагоди думаме, же должностаць наша да винешеме ту пред цали наш руски народ чесних даровательох, цо даровали векши суми пенежу на нашу церквочку.

Обдаровали нас тоти:

Керестурска церква

5050 Дин.

Наш преосв. владика до тераз уж

4325 „

Коцурска церква	2500	"
Мсгр. Мих. Мудри парох керестурски	2000	"
Браца Осиф и Янко Рац мл. Крстур	500	"
Дружтво св. Кир. и Мет. наш одбор З.	1000	"
Дружтво св. Кир. и Мет. глав. одбор З.	200	"
Преч. каноник Надь дотерас уж	200	"
Надь Михайло Керестур Вельки шор	100	"
Жена Чакан Михайла родз. Йогас	100	"
Др. Андрия Наливайко Крстур	100	"
Др. Анте Бауер метрополит Затреб	100	"
Димитриј Гарди мл. годзинкар Београд	100	"
Штефан Нијади тарговец Крстур	50	"
Диониз Пап тарговец Крстур	50	"
Жени з Буджаку у Керестуре назберали	50	"

Не можеме виношиц шицко цо нам даровали у зарун [вироятно: у зарну] лјебо меньши суми, але ми шицким једнак благодариме и жичиме од Господа Бога вичне винаградзене, а спомен их отрима ше у тим, же ше и у тей церковочки будзе приношиц жертву Богу як за „ктиторах и создательох храма сего“.

Мило нам и то, же можеме явиц, же нам ше уж једна богоубойна душа осталала и зложела перши фонд на дзвон до нашеј цеквочки. Василь Сабадош велькошорски з Керестура даровал нам у старих пенежох у стриблу и злату преко 500 Дин. на дзвон – же би бул як ангелска труба, хтора будзе зволовац наших братох на богослужене. Седречнє дзекуєме.

Модліме шицких наших братох Русинох милосердних, же би ше спомли нашой [нашей] церквочки и дали свой дар да ю можеме довершиц и достойно у ней Бога славиц. – „Рука дающаго не оскудѣт.“

Єден з Риту.

6.

Руски новини 24/1933, 3. б.

Дальски Рит.

На нашу церкву каплічку даровали нам на далёй:

Вадаски Онуфри и жена му Етела (месар) Коцур	200	Дин.
Сабадош Янко вельки шор Р. К.	100	"
Рехакова баба Р. Керестур	100	"
Канюх Иля вдова Р. Керестур	100	"
Шаятович др. Даниел Крижевци	100	"
Чаканова баба Нови шор Р. К.	100	"
На дзвони: Пап Диониз тарговец Р. К.	50	"

Зос тима дарами за котри шицким благодариме, отплачиваме помалу [помали] длуство, а започац дальши роботи на жаль не можеме. – Почекаме ише, оздаљ да Господь Бог добри рок, та заш будземе зберац на тоту нашу церковочку, да ю уж раз докончиме и у ней Господу Богу жертву приношиме.

Господь най заплати и шицким – сторицею – цо нам даровали!

Єден з Риту.

7.

Руски новини 35/1933, 3-4. б.

Дальски Рит.

Слава Господу Богу, котри нам дал позберац жита и ми такой почали

С помедзи себе изберац [и зберац] на довершеннє нашей каплічки-церкви. Назберили зме шумну своту пенежох, бо кажди од своєй худобки охотно давал, бо знал, же себе дава. Але нам то ище мало – бо сцели би зме доконьчиц правене церкви, а и длуства ище маме. Прето зме одредзели, же по Усикновению [Усикновению], тот тидзень лёбо други пойдземе до Керестура, нашей матки, выберац. Наздаваме ше, заш назбараме красни пенеж и вец ище тей ешенні довершиме цалком роботу. Майстрове уж почали робиц. Понеже нам не возможно прыисц [прыисц] до других наших валалох – то з тим модлімє каждого, хто бы мал дзеку гоч лем кельо тельо даровац на туту ціль, да то пошле на парохию до Керестура.

Мило нам было чуц, же чесни газда **Сабадош Василь** зос Велького шору з Керестура котри скорей зложел на звони [дзвони] 540 Дин. тераз зос 460 Дин. дополнел да його дар будзе на наш дзвон цали 1000 Дин. – Ми му благодариме, а од Господа жичиме да му сторицею заплаци.

Єден з Риту.

8.

Руски новини 44/1933, 3-4. б.

Дальски Рит. Доконьчоване церкви.

Думали зме вшеліяк тей ешенні цалком нашу церкву довершиц, але понеже и нас як и других криза нємилосердно прыисла, прето мушиме пошвецане церкви одриліц на яр, а барз зме нецерпежліви, да уж раз свою власну церквочку маме ушорену и прикрашену. Мило нам было чуц, кед нам в недзелю наш паноцец о. Янко Будински явел, же нам пристол подаруе чесни газда Янко В и с л а в с к и з Куротого [Куртого] шору з Керестура, а половку цегелкох за патос до церкви дарує нам наш майстор Янко Джуня зос Кули, ведно зос своим жецом Янком Такачом. Явили ше нам и други дарователе. Так Микола Рац бувши карчмар з Керестура обецтал нам положиц до церкви лавочки, стара паніматка Лабошова з Коцура єден красни образ, жени гдовици з Керестура пристол за Проскомидию, плахта за олтар и друге.

Тих дньох даровала нам керестурска водица красни червени ризи, за котри зме барз благодарни.

– Церква уж звонка и зоднука зос цементом омасцена и обилена.

Школа.

До тераз не могли дзеци до нашей школи ходзиц, бо не было у неї патоса. Дзецом было барз жимно и прето зме ше зложели и од нашей худобки отаргли та зложели на патос, котри ше уж кладзе и о даскельо дні пойду дзеци до школи, дзе их будзе учиц наш пандзяк Мойсей Г а й д у к, котри ўдногласно за тот рок выбраны.

Понеже зме пре роботу не могли прыисц до Керестура в і б е р а ц, як зме то у наших новинох явели, пойдземе тераз о тидзень два, кед нам хвиля допущи.

З нового Саду пришол нам инжинир, да нам вимера жем, котру зме до тераз мали од аграру лем у аренды, а тераз ю достанеме н а в ш е и будземе ю по закону за 20 роки одплацовац.

(Автор не подписан.)

9.

Руски новини 17/1934, 4. б.

Дальски Рит

14. IV. 1934.

Доконъчоване каплічки.

Празники Воскресения Христового препровадзели зме и того року як зме лем могли найторжественейше. Наш паноцец о. Янко Будински пришол нам на други дзень вчас рано зос Београду – дзе оконьчел перши шицки богослуженя од першого дня.

Жаль нам же ище нїгда не можеме мац и на 1. дзень пошвецаня пасхи [т.e. на перши дзень Велькай ноци] – док наш паноцец ма и други должностносии [должносцы] у Београду – но слава Богу и так зме задовольни – бо прешли роки и роки, кед зме не могли ёсц швеценей пасхи док гу нам не ходзел паноцец. Цо у посце цо на Вельку ноц шицки зме приступели гу святетей споведзи и св. причасци. Зос слизами у очох випровадзели зме нашого паноца по Велькай ноци тот дзень и лем чекаме заш штварту недзелю, да заш гу нам придзе да нас духовно окрипи, бо нам вше смутни тоти нєдзелі кед не можеме слухац св. службу Божу. Часто споминаме, же яких ёст на жаль и наших людзох по наших валалох, котри маю прилику кажду недзелю слухац св. службу Божу, а вони то лехкомислено – през жадней причини опушую.

На Вельку ноц велько зме ше радзели о доконъчованю нашей каплічки, котру зме ище ето до нешкы не могли – пре кризу – доконъчиц.

Тримаме себе за должносты, да явиме шицких наших даровательох на каплічку, крем тих цо зме до терац явели: Даровали нам тоти:

Еделински Янко 350 Динари, Гаднянски 111, Рац Яким 100, Шепиньски Петро 100, Гарди Михал 100, Хома Дюра 81, Гайдук Мойсей 61, Кирда Штефан 71, Ковач Дюра 60, Мученски Янко 52, Янкань Миколова 52, Бабинчак 60, Гудак Михал 50, Теодорович Яким 50, Регак Яким 50, Новта Янко 50, Джуня Андри 100, Товт Михал 50, Бучко Данил 50, Сопка Янко 50, Дудаш Михал 50, Дюрков Мойсей 50, Дудаш Михал 50, Варга Андри 50, Сопка Йовген 50, Говля Дюра 50, Бабинчак Дюра 70, Гарди Илько 45, Цап Илько 32, Мамчак дїдо 13, каноник Надь Крижовци 100, Дюра Малацко на державки 160, у фебруару нашо виберили на церкву у Керестуре и назберали ведно 2193 Динари.

Крем тих даровательох даровал нам Н. Н. котри не сце да му ше зна за його меню як першу рату 1500 Динари. Мойсей Гайдук, дзияк у Риту и Мойсей Баран даровали нам кажди по 100 квадратни вата жеми на церковну порту. Мило нам, же можеме явиц, як ше за нас стараю зос других валалох. Так нам даровала за Вельку ноц ёдна худобна жена зос Старого Вербасу, Арвай Маря жена Михалова р. Сабадаш ёден прекраснє вишити антипендион (плахту за олтар), ёден парток и ёден ручнік, котри вишила Веруна Мікловіц, жена Мироньова родз. Говля у Керестуре.

– То наисце прекрасни украс нашей каплічки.

– Римокатолицки паноцец зос Далю дал нам на послугу ёден невельки дзвончик, з котрим ше будземе служиц, док не набавиме себе свойо дзвони. Од Велькай ноци вше себе з нїм дзвоніме. Барна Мария зос Керестура даровала нам столік за Євангелию. У Керестуре ше уж прави олтар котри нам даровал Янко Виславски зос Керестура, кивот, котри нам даровал Сегеди Йовген Бадарков

зос свою жену Ану Сабадош. Вельо ище маме роботи на церкви – положиц патос цегелки, столки и т. д. но наздаваме ше, же зос Божу помоцу шицко доконьчиме и дочекаме тот час, да отприлики у мешацу августу поволаме нашого преосвященного Владику на пошвецане.

Шицким тим даровательом од шерца благодариме, їх мена упишеме на єден папер котри заправиме – у запечетованій [запечетованай] моцній фляши до фундаменту церкви, – а од Господа Бога жичиме їм щесце и благослов – бо инышак ми ше їм одлужиц не годни. – Най їм Господь сторицею повраци.

Єден зос Рит

10.

Руски новини 4/1935, 4. б.

Дальски Рит.

Вельо зме чежкосци мали през остатній пейц роки, а особено наш бувши паноцец о. Я. Будински, док ше не побудовала и не ушорела наша церква. На тим месце дзекуєме шицким нашим благодітельном и ктитором, котри нам помогли у тим чежким и вельким ділу, а особено нашему бувшому паноцови.

Порадовали зме ше, кед зме ше уж мали дзе помодліц, кед зме уж могли у красним дому Божим раз на мешац и св. Службу Божу вислушац и вишпивац. Но ве-цейраз, особено на векши швета, попри тим шицким ми були засмуцени. Наш паноцец могол гу нам присц віше аж на други дзень, так, же нам віше тата права радосц хибела. Того року нас и тата християнска радосц не обишла, котру кожда побожна душа на праздник Рождества чувствує. Наш нови паноцец о. Тимко пришол гу нам два дній пред праздником и остал при нас цали тоти швета, а на тот способ ми могли и св. споведз оконьчиц и мали зме шицки служеня. Першираз служена у нашей церквочки Служба Василийова, першираз служене на Віллю Повечерие зос Всеночним и Утриню на полноци. Церква скоро да ше и цесна видзела. Тоти торжества подзвиг и [подзвигли] нашо души та зме од шерца и щиро шпивали „С нами Бог, розумийте язици и покаряйтесь яко с нами Бог“. Тоту радосц и тоти чувствия цо зме на тоти святы дні чувствовали, наисце нам може дац лем наша свята вира, у котрой зме, як то наш паноцец у казаню на перши дзень спомнул. Дзекуєме Господу Богу за тото щесце дзекуєме нашему Високопреосвященному за шицки його старания о нас, а так исто зме благодарни и нашему новому паноцови, же нас так зєднал у радосци, а так исто и у нашим дружтвеним живоце.

Присутни.

11.

Руски новини 16/1935, 4. б.

Дальски Рит.

На дзвон до нашей церкви даровали: Преч. каноник Н а д ь Дим., 100 Д. Руж а н ц о в о Д р у ж т в о з Керестура 1000 Д., Анна О л е а р р. П а п з Керестура 2000 Д. Шицки вирни зос своїм паноцом дзекую сердечно щедрим даровательом. Док нови наш дзвон будзе дзвоніц и зволовац вирних Русинох до храму Божого віше ше буду споминац велькодушни дарователе, котри припомогли, да наша церква ма свой дзвон.

(Автор не подписан.)

12.

Руски новини 28/1935, 4. б.

ДАЛЬСКИ РИТ.

Нови дзвон. – Док чловек жие нігда не забудзе тото чувство, цо го прежил, кед почул по войни перше дзвонене новых дзвонах у своїх [своїм] валале. То було таке шветочне и радосне, же воно розбивало у кождай души тот смуток, цо остал нам як плаца за однешени дзвони. Подобне чувство тому зродзело ше тиж и у наших душох нешка на Яна, кед ше по до тераз глухей нашей пустині и помедзи дунайски верби озвал радиосны глас дзвона з нашей новей дзвоніци. Тото чувство не ёдней побожней души нагнало слизу радосци на око.

Пред саму Службу Божу привежени наш нови красни дзвон пред церкву, дзе зме го ми домашні скоро шицки з вельку радосцу дочекали. Бул крашнє прибрани зоз швижима винцами [венцами] и з нашима ручнікамі.

Такой ище пред св. Службу окончел наш паноцец о. Тимко пошвецане насампрец дзвоніци, а по тим и дзвона. Мено му Миколай. Крашнє є виробени, а натпис на нім „Святый отче Николае, моли Бога за нас“. Тот дзвон даровали нашей греко-катол. капели у Дальским Риту Ана Олеар 2000 Дин., Василь Сабадош 1000 Дин. и Dr. Ж. Рожанца 1000 Дин. парохияне руско-керестурски.

Кумства ше прияли од женох Юла и Мария Джуня (Р. Керестур) и Ана Катона (Пивнице), котри даровали по 100 Дин а од хлопох: Гайдук Мойсей (Д. Рит) дзияк, Штефан Кирда (Д. Рит), цер. [церковни] касир, Надь Микола (Д. Рит) и Гудак Микола, даровали по 50 Дин.

У жележиву за дзвоніцу даровал Штефан Бабинчак суму понад 100 Дин. Так исто посцигнул полне признане за свою роботу наш домашні майстор Андри Джуня, котри нам красну дзвоніцу по своім плану зробел и поставил. Такой зме себе пополадню выбрали дзвонара Мойселя Барана, котри зос самопожертву окончует свою службу Богу на славу.

Ми шицки благодариме перше Господу Богу за таки вельки ласки з якима нас уж вельораз обдаровал у тих чежких часох, а вец шицким благодітельом и ктитором, хтори и найменше старане приложели да нас зос таким красним дарунком обрадую. Вон нас будзе поволовац на молитву, да ю приношиме за себе и за душу даровательох. Же би наша молитва була цо баржей зєднана зложели зме ше на ёдну св. Службу за шицких даровательох.

Єден з Риту.

13.

Руски новини 42/1935, 3. б.

ДАЛЬСКИ РИТ.

Наша церква дожила заш ёден незвичайни празник. У присутству шицких нас вирникох пошвецел нам наш паноцец О. Тимко красни нови камени криж пред церкву, котри нам даровал п. Янко Такач зос Кули. Кумства ше прияли: Новта Владо (50 Дин.), Орос Михал (50), Гайдук Ана и Яни (50), Семан Яким (50), Джуня Андри (60), Новта Ерделі Мелана и Наталка (20+20), Бабинчак Дюра (50), а попри тим ище назберано 15 Дин. – Шицким щедрим даровательом складаме найцирше подзековане.

(Автор не подписаны)

14.

Руски новини 43/1935, 3. б.

ДАЛЬСКИ РИТ.

Уж тераз рок откеди нас охабел наш паноцец Янко Будински, котри бул нагло премесцени од нас до Гоподінцах. Од кеди нас охабел управя лем зос Београдом и зос Господінцами. Кед му требало присц гу нам пред роком, нагло мушел до Господінцах, так же ше не мал кеди анї одпитац. Вше зме го чекали же да придзе гу нам голем одпитац ше. Пришол прешлого пятку гу нам, а наш паноцец пошол место нього до Господінцах. Не можеме преповесц нашу вельку радосц, цо зме ю дожили, кед зме го о рок медзи нами увидзели и з нім бешедовали. На велькай Служби в нєдзелю у казаню поволал нас, да любиме свою церкву гре-католицку [греко-католицку] и да ше ей твардо тримаме гоч би нам дахто шицки блага жемски обецал за издайство, бо знаме, же лем по ней єдинней можеме буц спашени. У вечурні заш у длогум одпитованю ставел нам на шерцо слова св. апостола Павла: „Со страхом и трепетом старайце ше за свой спасение“, єдини циль человеческого живота на жеми. Поволал нас надалей, да слабосци и крехкосци єдни других церпежліво зношиме. Не забудзе вон на нас, обецал нам, не забудзе вон на тоту малу церковочку, цо ше за ню тельо трудзел и поставил нам ю, и лем кед му Бог допущи, нащиви нас частейше. Велім ше шлізи [слизи] у очох явели, шлізи [слизи] задовольства и шлізи [слизи] смутку, бо зме ше не одлуга мали дзеліц од управителя нашей церкви, котри през штири роки не патрел на жадни терхи и препреки, але вше гу нам точно и совисно приходзел, цешел и подучовал нас и нашо дзеци як у вирских-церковных вопросох – так и у шицких світских вопросох.

В нєдзелю вечар оконьчели зме шицки молебен во чесц преч. Діви Марій – а за оздравене першого велького добротвора нашей церкви паноца Мудрого. Пондзелок рано зос шлізами [слизами] у очох випровадзели зме паноца Будинского зос жаданями, да не забува за нас и да нас ище дакеди нащиви.

Єден з Риту.

15.

Руски новини 6/1937, 4. б.

Дальски Рит.

Висиль [Василь] Ущумлич, биров у Вайски даровал на нашу худобну церкву красну суму од 200 Дин. Щиро дзекуєме шицки и його добротворну руку най добри Бог наградзи.

Вирни у Риту.

16.

Руски новини 18/1937, 3. б.

Дальски Рит.

Мисиё. 27. априла вовторок дожили зме вельку радосц, кед пришол гу нам мисионар о. Инокентий Тимко. Шицки зме ше позберали кельо нас ту ёст и вишли у процесій пред о. Мисионара на бент (гац) дас километер и так зме ше назад врацелн шпиваюци до нашей капліцы, дзвон дзвонел и нред церкву го крашне привитал наш церковнік Янко Еделийски. По прнвіту

одслужел о. Мисионар молебен до Преч. Діви Mariй и тримал першу казань. Стреду на 9 годзин зме окончели торжествеи Службу Божу Преждеосвящених Дарох, котру велі паши людзе ту ані не видзелн. Вец далей през цали вельки тидзень чули зме кажды вечар красны мисийни казаня и шицкі Богослужения, як Страсци, па и Вечурню єрусалимску пияток вечар, котру крашнё шпивал наш новы дзияк Бучко Няради Михал, а помагал му при шпиванью поддзияк Ковач Дюра. Шицкі ше висповедали и прыступели гу св. Причастцы. Барз нам були потребны св. Мисій, омегчали у ней шерпа твардых запущеных людзох то ше длуго уж не споведали. Треци дзень пополадню наш мили отец мисионар одпитал ше од нас, а на одходзе заш му у мену шицкіх наш церковнік подзековал: „Дзекуєме Вам барз кришнё за Ваш труд, же сце ше старали да закукнесьце до кождай души як на рентген, же би ані ёдна шпляха не осталася на ней.” –

Тераз барз крашнё дзекуєме Их Екселенцыі Преосвященому нашему Владикові, же ше телько за нас стара, кед нам, котры зме як у пустині, посила таких діяльнох. Ми Вам віше останеме благодарни, ангел Божи най Вас віше провадзи у Вашей роботи.

E. Я.

17.

Руски новини ч. 22/1937, 3. б.

ДАЛЬСКИ РИТ (Лабудняча)

ЦЕРКВОЧКУ и ШКОЛУ у Риту подзвиглы дарунки щедрих даровательох и труд домашніх. По наших валалах зме пред осем рокамі назберали красну суму. [...] дас 28.000 динари, та зме тоту будовлю подзвигли и опораэли. Дар приходзел за даром; престол першы, а вец ризы, крижи, столкі, дзвоніца и дзвонон (175 кг) Міколай, вец камени криж пред церкву, за котры уж наручене (рельеф) роспіяце аж з Немецкай, далей образы, крижнік на престол (600 дин.) и шицко найнужнейшэ. За шицко тото благодарыме Богу, даровательом – паноцом, одбору и шицким, цо ше коле [коло] нашей церквочки трудзели.

Наша церква унесла святу писню и мили глас дзвона до тей нашей широкей пустині. Вона нам наисце не лем пред Богом и пред нами самима права потіха и радосц, але и пред кождым цудзім народом, цо у тей истей пустині жне, лебо през ню преходзі. Ми ше цешніме з ню. Лем ёдна брига нас од ей оснутка не зохабяла, а то, же будучносц нашей церквочки у материальнім погляду не мала крем дарункох ніякого ослону. Ю треба отримац, а зос чого? На вельку радосц шицкіх нас пред мешацом одкрыло ше и тото жридло. Добры нашо людзе не сановали свой труд особено Гудак Михал, Хома Дюра и Балінт Йоген [Йовген] и дотля ше трудзелн док з помоцу нашого уж од скорей познатаго щедрого дарователя, вайшанскага бирова, Васіля Ушчумлича не виходзелі за церкву штири и пол ютра аграрнай жемі. Чесц зато най им шицким будзе, слава и благодарносц од нас шицкіх за тото их вельке и добре діло.

(Автор не подпісаны.)

18.

Руски новини 5/1938, 6. б.

Дальски Рит

ПАНС РЕДАКТОРЕ!

Модлімё Вас да нидрукусце у „Руских Новинкох” нашу вияву, котру прикладаме добрым людзом на знане, за ўсю сердечно дзекуеме.

Ру с и н и на Л а б у д н я ч и .

Ми долу подписаны вирни греко-католики зос Лабуднячи на писане „Православнага Вистніка” виявюеме:

- 1) Же зме пана Іована Виславскага до Риту нігда не волали, кед го дахто волал най укаже и вияви його меню.
- 2) Же зме у віри досц поучени и другей нам поук [поуки?] од нього не треба.
- 3) Же оставаме вирни и далей своеї Церкви и свойому панотцові о. Саламонові, котрого вон так гаднє нападуе.
- 4) На други клеветн що написаны у тым його „Вистніку” на нас, не будземе одвітовац бо папер драги та чкода.

У Лабуднячи 28. 1. 1938.

Кнрда Штефан, Ковач Яким, Рац Яким, Еделийски Янко, Гудак Михал, Бучко Данил, Шепински Петро, Русковски Митро, Товт Михал, Виславски Дюра, Дудаш Владо, Сопка Янко, Сопка Янко мл., Балійт Йовген, Гарди Дюра, Гарди Митро, Гарди Владо, Бодвай Янко, Бодвай Йовген, Варга Андри, Гаднянски Янко, Хома Владо. Говля Митро, Биркаш Михал, Ковач Дюра, Еделийски Мирон, Орос Яким, Гарди Денчи, Югик Михал, Хома Дюра, Ссман Яким, Джуня Андри, Джуня Владо.

(Автор не подписан.)

19.

Руски новини 5/1940, 3. б.

Дальски Рит.

Тогорочне швецене води на Йордан одбули зме найшветочнайше. По св. Служби Божай пошла велька процесія, яку ридко видно у Риту, на Дунай. До Дунаю була очисцена драга, на Дунаю ляд розрубани и поставени красни лядови криж. Велька процесія зос шицкими крижами, торжествени обряд и шпиване готово наштрэд замарзнутаго Дунаю, охабели незатарте вражине на щицкіх учаснікох. Вельо ще заслужел за шор и за усп их таго нашаго торжества наш вредні дзвонар п. Баан Мойсей и пожертвовни легінне и хлопи, котры не жаловали труду лем да таго торжество ма векши успіх.

Іншак наша парохійка помали ще змирює и напредує. Хто зна, годна вона буц ище примир злагоди и любови и нашим матком. Дай Боже!

(Автор не подписан.)

Церква и школа були неодлуго и закончени, так же у новей школы робота почала школскага 1932/33. року, а за учителя бул выбраны Янко Гаднянски.

Прецо бул Мойсей Гудаков зменены з учителя, а на його место выбраны Янко Гаднянски, чежко дознац прешвечліву причину. То, найчастейшее, нагадованя тे-

рашніх людзох, окреме младших, не директно заинтересованых за тедишні збуваня у Дальским риту. Дзепоєдни препомли же Мойсей сцел буц „най” у Риту, же ше барз возношел, брал себе за право шицким розказовац, а то ше людзом не барз пачело. Други, заш, як причину наводзели його заўжатосц на полю. Набрал велью жеми под аренду од Личаньох и oddальовал зоз початком настави у школи, а и глядал же би ше му звекшала учительска плаца. Людзе не були ані барз задовольни з його науку, велью давал на шпиване а мало на писане и раховане.

Школски дзеци и їх младши брацикове и шестрички висліковані пред церкву и школу 1936. року

Но, уж як було, за нас найважнейшэ же у новым будинку школи, як перши учитель робел Янко Гаднянски и же го на тоту должносты выбрали сами людзе, родичи дзецеох. Школа робела поряднайше як два роки пред тим. Лавки у класи були новы, направени зоз сухих дескох, ишче пред роком пририхтаних, вигобльованих и чистых. И табла була добре офарбена. Шицко требало исц на лепшэ, за шицко були пририхтани лепши условия. Спочатку шицко ишло скоро без пригварки, але ше познайшэ почало пригваряц. Найвецей було пригварки пре шпиване, окреме церковне шпиване и модлене. Бачи Янко Гаднянски источашнё бул и дзияк у церкви, та почал и у школи з дзецми службу одправяц, шпивац и шицко друге, а занедзбал и рахунки и писане. По двух-трох пригваркох обставини ше дакус злешали, але не на длugo.

Новы школскі рок почал з новым учительем, але на тот завод зоз старым. Учитель бул знова Мойсей Гайдуков на вимогу родичнох. Школа лепшэ робела, дзецеох було вецеі од 40, надосц ше робели рахунки, писане, а менай наука котру пестовал предходни учитель. Родичи обачавали напредоване у знаню своіх дзецеох, але ше им тримане бачика Мойсея не барз пачело. Вон велью покладал, тримал до себе, твердзел же шицко муши буц так як вон сце, бо и порту дал за школу и церкву.

Идуцаго школьнаго року знова за учителя выбрали Янко Гаднянски, а после ньго Владо Дудаш, виучени скравец. То бул змирены и сцерпезліві млади майстор, полны задумкох и креативносци у роботи з дзецми. Попри узвичаенаго учения основней писменосци – чытаня, писаня и рахованя, вон дзецом приповедал и приповедки, чытал писньочки, бавел рижни бависка... На школу и родичи почали обращац векшу увагу, поряднейшэ дзеци посылац до школи и старац ше баржей о дзецинским знаню. Организоване и поряднне одходзене до церкви на Службу Божую, дочековане и випровадзане священікох, котры приходзели тераз частейшэ служыц Службу, одкеди и церква цалком законччана.

Владо Дудаш бул три роки народні учитель у рускей валалскай школи у Дальским риту. Уж после рок-два як постал учитель старал ше дзеци учыц шицко тото, що би учели и у державнай школи зоз правым державним учительем.

Куповал руски и сербски школски кнїжки и зоз нїх дзеци учел и земльопис и историю, але шицко так през приповедки, свой приповедане и дзечинске повторйоване. Дзеци не мали свой кнїжки, мали лем теки и дацо до своїх текох прескали з табли, чо им учитель на таблу вазначел.

Прето же и учительово образоване по законченю шегертской школи було висше од знания скорейших учительох и давал вельку увагу на рахунки, земльопис, читане и писане – людзе були барз зоз нїм задовольни. У класи мал трицецеро–трицец пецеро дзеци. Лепшне бул и плацени од скорейших учительох. Мешачно од ёдного дзецка родичи плацели 6–7 динари.

Од школскага 1937/38. року, понеже школа уж була уходзена, валал вимагал же би держава преважала школу, старала ше о ней, дзецом була припозната, а и учителя же би вецеи сами не плацели, але держава. Так и было. Пришол нови, державни учитель и перше цо ше мало зробиц то дзеци подзеліц по класох. Окремна комисия випитовала школярох и по рокох и знания школярох разподзелені су од першай по штварту класу. Зоз знанием школярох комисия була барз задовольна и похвалела работу учителя. Владо Дудаш, озда ёден з остатніх руских народных учительох, на тот способ дostaл найвекшее припознане за свой труд, свою любов гу дзецом.

Державна основна школа у Дальским риту робела по 13. април 1941. року. Робела неполны штири школски роки, а валалска-народна школа полни дзешец школски роки. Перша, народна-валалска школа була руска. Дзеци у ней бешедвали, писали, раховали и шпивали по руски. Державна школа була сербска, була у составе основней школы зоз Вайской, у ней дзеци учeli по школскай программи, учeli цо од нїх вимагало школскe градиво. Дзеци легко звладали сербску бешеду, бо попри школи, дружели ше и зоз дзецми з околних часцох Риту. До державней основней школы ходзели дзеци зоз целей тей часци Дальского риту, а медзи нїма було и надосц Личнох-Сербох.

Владо Дудаш народни учитель зоз своім сином

**Державна школа робела на Лабуднячи.
Руски дзеци ходзели поряднe до школи**

КРИГИ

Штредок фебруара 1934. року. Пияток. Векер забренкал. 10 минути до штири годзин. Веруна Регакова зопарла бренкане же би ше дзеци нє пребудзели. Станула зоз посцелі, облекла блузну и сукню. Намацала пошевку ширки на угле руского пеца и зашвицела лампу. Такой пламень и уцагла же би не было барз видно. У тей полуцмоти ше такой почала облекац. Ценши на грубши ботоши, єдну, другу та трецу сукню, блузну, кожух, хустку. На ногох уж були комотни чижми. У приклече уж було порихтане масло и сир, а за дзверми два пари млади кури. Завязала зайду, преруцела прейг хрибта. Кури прейг шпарги преруцела коло зайди. Ёдна пара була на предку, друга на задку. Дихла два раз, три раз до рукох и на-дзала рукавицы. Нагла ше над лампу, задула и лем телью ше озвала же одходзи. Зоз хижи ше чул нерозумліві хлопски глас котри значел же добре. Знова завладала цихосц у Регаковим доме. Кед приклетни дзвери лупли, пси лем раз–два раз збрехли, але ззіха, лем телью же би ше и вони оглашели.

Вшадзи доокола шніг. Чувствуе ше го под ногами як шкрипи. Пооглядала ше андя Веруна, нігдзе нікого. Обачую ше лем контури хижох, древох, овоцовых древкох. Копи кукуричанки, брадла слами и чардаки кукурици. Гвізди нет на нєбе. Идзе по дилькове гу гаци. Озвали ше іще даскелью пси. „Вишли и други“, прешла ей думка през главу. „Іще дакус та ше маме стретнуц“. Чуц нове шкрапане шнігу, обачуе подобу Мелани, зоз трецей хижи приходзи Маря. Помали идзе напредок. Стащ не сце, бо ей будзе жимно. Обачели и вони ю. Прибліжую ше, стретаю, чуц здравкане „добре рано“ и вецей ніч.

— Рушаме! — озвала ше андя Веруна.

Иду ёдна за другу. Дражка узка, пред двома днями направена зоз коритом, котре конь цагал. Озвали ше іще даскелью пси, котри тиж оглашели виход своїх газдиньох зоз обисца.

— Причекайме дакус — озвала ше Мелана. — Будзе нас вецей.

— Здогоня нас, спомалшела сом крочай — одповедла Веруна.

На гаци було уж пейц жени. Кажда мала зайду на хрибце. А у ніх сир, масло, шметанка. Даёдна ношела и обрани кури, по єдну два гуски, пульки. Андя Мелана Креніцкого ношела и платно, уж го „пані з Буковару“ наручела, але скорей нє могла однесц. Дунай бул змарзнути, скели и чамци не преходзели, а динарки хибели. Кажда у своїй глави зрахovalа келью динари достане, келью може у дутянох потрошиц, келью дому принесц.

Кед прешли коло осем кілометри — почало швітац. Напрез себе обачовали верби и тополі прикрыти зоз ину. Местамі над воду ше обачовала ридка молга, а у води криги ляду. Коло крайох mestами було іще змарзнуте, але шкрапане кригох и пукане ляду им давало надію же их чамец превеже на други бок. Правда криги рушели лем пред двома днями, але пред тим дзень Маря була на побрежю опатриц и прешвечела ше же чамци годни прейсц. Видзела их добре, а знала же и прешлого и залоньского року, а и велі роки пред тим, у тот час уж преходзела прейга, та и тераз ше уж годно. Препомла сущедом и вони були готовы. Кажду провадзела иста думка. На пияцох уж нє були вецей як ёден мешац, а за Крачун и Нові рок ше витрошли.

Налапала ше ина и на іх хустки и шали котри були приложены коло устох. Стресали ину, дыхали до рукох, намесцали рукавицы и цо глібше их хпали под

хустки, под першняки. Крочаі уж були шмелщи, видзели кадзи иду, та и бешеди было вецей. Алे тата бешеда була вирвата зоз думкох и виповедзена лем особи за собу, а одношела ше на домашню роботу, можлівосци предаваня своїх продуктох котри ношели и котри остали дома. А дома було шицкого: натканого платна, покровцы, керпари, напредзенай цверни, ценкей зоз влакна, порвазки сплещены, насукани... Кельо лем требало робиц же би ше шицко поробело! Перше вижак конопу, мочиц ю желену, сушиц, трец, знова мочиц витарту, прац, чесац... Шицко у чаше медзи ёдну и другу роботу на полю, роботу у обисцу коло статку, дзецеох, вареня. А вец знова гледац шлебоднога часу же би ше од ешэні при лампи шедло гу кудзелі і предло. Перше влакно, вец вимички и пачески. Шицко претваряло до рижней предзи. Обрацали ше кудзелі, шпуляри, мотовидла и ткало. Требало уж нешка на пияцу видзиц як будзе дацо з того преходзіц...

Кед прешло седем годзин – за німа остали прейдзени седемнац кілометри. Скела була вицагнута на берегу, а два чамци ше плокали у воді. Ляд бул вирубани, то такой обачели. Одлегчало им. Значи, іх приход не бул даремни. Требало лем явиц власнікови чамца, бачикови Радетові, и о даскелью минути буду на другім боку. Збуньовали их дакуз криги котрих було по цалим Дунаю. Ёдни векши од других. Але то ніч, так себе думали. Ша не перши раз іх должносты у чамцу була же би з руками одрильовали криги и прецаговали ше помедзи ніх, же би их вода ношела кадзи сама сцела. Важне було прейсц на другі бок и цо скорей сцігнуц на пияц.

Шедли до чамца и чекали. Наздавали ше же их бачи Раде видзел, але ше вон не зявівал. Неодлуга пришли іще нові пейц жени зоз Дальскага риту, іх сушеди, за котрих ані не знали же за німа ішли. Уж их було ёденац и шицкі шедзели у чамцу. Почали ше и поносовац на бачика же го нет...

– Жимно, барз жимно нешка – озвал ше бачи Раде.

– Цо ви так вчас, нині? Не верим же зме годни шицкі нараз прейсц. Велькі криги, будзе бриги...

– Поможеме и ми – озвала ше двацец пейц рочна Веруна. – То нам не перши раз, уж ми научели.

– Лем ви, мирно шедзце, не кивац ше, не кормацац. Знёйце зайди долу! – оштро ше озвал бачи.

– Мушкице буц розкомоцени, бо хто зна цо будзе. Я би волел кед би зме тераз не ішли, кед бізме прічекали іще дакус. Попатъце до воді, мне вона дакус збунює. Цо будзе кед нас сцишне ляд?

– Ідзме ми уж такой, ша то не таке страшне як випатра. Залоньскага року кед зме раз преходзели випатрало страшнейшэ, а прешли зме без чежкосцох. То лем так випатра – бешедовала штерацецрочна андя Макрена Томашківіа.

– Чудни ви и шмели нині – озвал ше знова Раде и змахнул з руку.

– Кед шицкі так думаце, ідземе...

Рушаю. Шедза збити ёдна при другей на дескох чамцу. Дзепоєдні зайди медзи ногами. Жени ше з руками тримаю за шедзиска, лέбо за бочны дескі. Вода віше бліжей при ніх цо иду далей од краю. Криги віше векши. Не озива ше ніхто. Попатраю покрадзме напредок, а найбаржей такой до воді около чамца.

Хиби шицкого 10 до 12 центиметри же би вода вошла до чамца. Криги пукаю, ляд шкрипи, чуц лем кед весло плюшне до води. Напрез ніх лядово бреги. Бачи Раде винял весло зоз води, трима го на коленох... Чамец меня свой напрям... Ноши го вода як и криги. Весло спущене знова до води, чамец уходзи медзи криги. Пред чамцом єдно розпукнуце. Уходза до ньго... Весло ще опера на кригу... Чамец одходзи боком, прецагує ше. Весло плюска по води. Уходза ище глібше медзи ляд. Бачи Раде весла у процивним напрямі як по тераз... Застановює швидкосц чамца... Укліщую ще ище глібше медзи криги... Вшадзи доокола ніх лем ляд. Не видно анї єдно, анї друге побреже...

— Не требали зме ище преходиц, гуторел сом вам.

Ніхто ще не озива, не одповеда.

Слика ще помали меня. Напрез ніх менши криги. Обачиц верхи древох. Руки ще операю на ляд... Чамец ще прецагує як гад. Весло раз на єдним, раз на другим боку. Зной чури зоз твари веслача. Жени дихаю до дланьох. Знова ще одупераю од криги. Прецагую ще як през мали ярчок. Криги више нізши. Видно уж стребла древох. Чамец змиренше пліва, чуц плюсканє весла...

— Слава Богу — оддихла себе андя Макрена.

Пред німа побреже. Доокола древа. Верби и тополі оброснути зоз ину. Непознате им место. Тадзи ище нє ишли.

— Будзеце ще мушиц врациц по гаци назад. Вода нас однєсла вельо далей як цо сом думал же видземе, але ще іншак нє могло. Скорей сцигнєце пешо як кед би я веслал гореводом...

— Ми ще врацимімо коло годзини, пол другей. Будзеце ту?

— Кед ме нє будзе, скричице...

Ноги залезовали до шнігу. Крачали една за другу. Понагляли.

По пияц уж нє було далёко. Пол годзини дринганя швидко прешло. Жимно нє було анї єдней. Блузни були приліпени за хрибет. Слунко ще кеди-некеди ошміхло и totu шнігову биліну ище баржей обилело. На слунко ніхто не думал. Руки сами розвязовали хустки, розкапчовали першняки. Руки благо спущени ход ухилені. Терха у зайдох ще сама питала долу... Ягод кед би знала же пияц уж ту, ище даскельо кроачай, даскельо хижі. Їх ходзене здабало на лецене дзвівих гускох. Залетовали конци хусткох. Дробна Ірина з часу на час аж и подрингла. Аж на пияцу себе оддихли. Зняли терху зоз хрибтох и розложели на тезги свою продукты. Сир, масло, обрану живину, гуски, качки, пульки... Напрез даєдней ще нашли и цверни и звязкох и шаре и билене платно. Було их за веций тезгами, але цени були исти.

**Погляд прейт Дунаю на Даль.
Регаково Йовген, Меланка Владко
ше висликовали на памятку 1940. року**

Перши паніці ишли од єднай тезги гу другей, питали ше за цени, ишли далей и врацали ше знова доокола. За пані з Вуковару пияц ище не почал, гоч прешло уж осем годзин.

Коло дзвецец годзин предаване рушело. По єденац годзин живина прешла. Неодлуга и шицко друге. Прешли и цверни и платно. Добре попредали шицкі. И вони з Дальскага риту – Лабуднячи, и Рускіні зоз Миклошевцах и дзепоедни нашо жени з Вуковару.

На тварох ше зявілі лем ошміхи, и то було шицко.

Коло поладня ше почали сходзіц при скели. У зайдох було цукру, даякого купчого плаценка. Велі ані не мали зайди. Плахти були скруцены и повязаны до хусточкох, котры тримали у рукох. У кишенкох ше находзели мешкі зоз бонбонамі, ваўчкамі и ременечкамі.

По Дунаю и далей ишли криги, але о ніх ніхто не думал. Не були такі високі як рано. Видзело ше им же ані не чуц шкрапане. Попатрали на други бок и чекали бачика Радета. Час им преходзел гоч було о чым приповедац. Й приповедали, радзели ше, же би на страду, лёбо на пияток требало принесц веций шицкага. Шицко добре ишло.

На други бок на чамцу прешли без чежкосцох.

Дому рушели ведно, але ше помали у ходу почали роздвойовац.

Змеркане их лапело ище у драже. По преайдзеніх осемнац кілометрох по гацы застановілі ше у своїх домох. Прешло пейц годзин пополадню.

Йовгенчо и Владко дочекали мацер на драже. Бежали гу ней з вельку радосцю. Мац их пообляпіла и подзелела по єдну бонбону и вошли нука. Веруна ше дакус при пецу зограла, преблекла и пошла до хліва. Цепле млечко смаковало шицкім.

– На страду пойдземе знова, кед не будзе падац.

– Досц будзе о два тижні, динарка будзе затераз, гварел ей чловек Якім.

– Нешка барз добре ишол пияц. Требали зме предавац драгше. На други пияц будземе тримац вekшу цену Нешка не було велью, а швидко прешло.

– Кед ше дакус шніг злегнє, одвежем вас на санкох. Бешедовали зме зоз сущедом Янком.

– Лепшне не. На санкох барз жимно, лепшне так...

Дзеци достали по вечери ище по єден цукрик, побавели ше зоз чуткамі и полегали спац. Бачи Якім легнул коло пеца и почал храпіц. Андя Веруна ше лапела до предзеня. На пецу уцагнута лампа руцала слабу шветлосц...

РИТАНЦІ – ПРАВИ ГАЗДОВЕ

У 1938. року Ританцы уж прави газдове. По своім богатству ровнаю ше з керестурскими газдами. Надвладали рит – победзели го! Рит постал ягнятко – упарті югас Руснак укроцел Рит и ритску жем. Стаманел шицок бурян, коровче, стренчину. Нет ніякого шміца на його польох. Але не лем на його. И на сущедних! Руснак не обрабя лем свойо поля, лем свойо тисяч голъти цо их достал як аграр од держави. Лем з роботу на своїх польох, вон би остал лем дацо сигурнейши, бо тото цо ше му зродзело, тото би гладні уста поедли. Як цо жем ритска цо

постала питомша и дареж-
лівша, так и Руснак зоз
свою роботу и ей результатами поставал задовольней-
ши и щешлівши.

Родзели поля – родзели
ше и дзеци! Вше було и
вецей дзеци, у кождим оби-
сцу було принови. Дзеци
вихованы у Риту, по женідбі
оставали у обисцах своїх
родичох. Обрабяли голъти
и голъти жеми под аренду,
мали у риту роботи, та и
вони з родичами газдовали.

Источашнє прещирйовали свою обисца, доправляли хижи лібо будовали и хижки и зоз свою фамилию звекшовали жительство у Риту.

– Нам у Риту штири-пейц роки пред конец уж було барз добре! – гварел нам Владо Надьев-Джамбасов. Мали зме шицкого полни обисца. Ми сами зоз андю обрабяли 17 голъти жеми попри нашей. Робели зме, наробели зме ше, але нам не було чежко. Знали зме же будзе хасну. Под аренду зме брали жем од Литяньох кто кельо сцел и могол обробиц. Ми мали 20 голъти, Петро Томашиков 40 голъти, сущед Бурянов 20 голъти, Сопково, оцец и двоме синове попри своей ище 40 голъти. Гварим вам, каждде мал кельо сцел. Кому було мало достал од Патрияршиї. Нас там барз шицки почитовали, дзечнє нам давали жем обрабяц. Баржей нас ценели як домашніх жительох Вайскей, Бодяну... Ми лепшне обрабяли жем, и аренду зме вецей могли заплацці як домашні. Ми ту бивали, ту у сущедстве була жем. Вше зме на час шицко сцигли поробиц, на час виламац, звесц, поорац, зашац. Трицец голъти то не вельо кед ше зна цо ше ма шац, садзиц. Ту нам барз добре було шац и жито и садзиц кукурицу. При житу не було роботи од шатви, аж по жатву. При кукурици ест вецей пре копане, але и то ше сцигнє швидко кед

жем добре обробена, чиста, спорасна. Ша ми уж теди мали и надосц статку – два-три крави, три-штири яловки, двойо-тройо целята, чупори швіньох. Ведно були и стари и шудови и прашата. Паши було вшадзи доокола. Милина була єдна. Правда и дзеци мали надосц роботи, требало ше то о шицким старац, чувац, напавац, при-
гнац дому... Але паши вшадзи було надосц, статок ше напа-
сал з рана и пред вечаром,

Наймладши легинє и дзивки 1939. року.
Газдиня Ганя Кирдова

Газдиня у Штефана Кирди 1937. року.
Брацкованс зоз гудацми

а кед було цепло, нагнати були до аклю, до хладку, бо уж и нашо хижи постали правдиви доми, правдиви обисца. Нє були уж оголени, лем муриска хижох, але крашнє доокола вирости древа, ліпи, тополі. Кажде обисце було зоз преполним гумном – брадлами слами, копами кукуричанки, хлівом, кармиками, шопами. Уж зме мали и машини як и други газдове, нє шало ше з руками, але зоз шеячками, кошело зоз вязачками, звожовало нараз на двох кочох. Брадла були велічезни у дворох, у гумнє. Шицко було у дому...

Прадки у Дальским риту 1939. року

Було дзеки за роботу, були зме млади, сцело ше нам... Работа сама ідзе од себе, кед чловек видзи хасен. А ми шицки хасен видзели. После перших бригох, вілівох, валяня хижох, нови векши хижи з цеглох принесли сигурносц. Жем од 1933. року постала наша, вецей нам ю нє могла держава назад вжац и дац другим. Жеми було доокола. Худобни Керестурци нє могли дойсц до жеми и робиц як цо ми могли. Правда приходзели даєдни и брали жем под аренду од Патриярши, але то нє исте. Ми були вще дома, а вони приходзели на даскельо днї и нє могли так обробиц жем. Ми брали жем нараз на вецей роки, а у каждим гумнє було и гною, и кед ше жем вжало на пейц роки, жем ше и гноела и цо вецка було виплацц аренду три метери зарна по голту кед ше знало зродзіц дзекеди и шейсц раз-седем раз вецей. Случавало ше даєдних рокох же урожай зоз штирох голтох виплацел аренду за трицц голти. Гварим було хасну, але зме ше зато барз нарабели... А не було нам чежко.

На Крачун млади бачикове зоз гудацми колядовали поприбериани як пастире

З таким одушевийом нам о роботах и змаганю у риту приповедал Петро Томашчик, Владо Надь-Джамбас, Янко и Маря Сопково, Михал Ковач-Цмаров, Владо и Штефан Кирда-Бурян, и вельи други...

Організовали себе и дружтвени живот. Млади после школи ходзели до газдиньох. Газдині тримали Кирдово. Недзелями младеж одходзела до карчми на танец. До карчми на танец ходзели до Раді. Прадки отримовали и старши. Сходзели ше сущеди єдни до других.

Було их пейц-шнейсц дружтва. Соботами, як и у Керестуре, и ту ше у фашенгох отримовало „брацковане” – братски вечари зоз гудацми и заєдніцку вечеру. Отprimовани и бали.

З роботу, упартосцу и витирвалосцу Руснаци надвладали Рит. Зоз запущених польох створели свой роботне царство. Збудовали доми, организовали щешліви церковни и дружтвени живот. Створели себе валалчок зоз прикметами каждого векшого валала. Збудовали церкву и школу, мали свойого бирова, свою карчму и дутян, своїх майстрох. Блізко им була и скела до Далю, дзе одходзели шыцко накупиц цо им требало за кождоднёви живот, а свойо продукты – жито и статок предавали и тарговцом, але и по околних вашарох и месаром до Далю, Вуковару, Винковцах, Нуштру, Осиеску...

Женски труд з домашнэй роботносци нашол свой купцох на околних вашарох и пияцох. На хрибце у зайдох газдині на варшары виношели покровцы, поньви, платно, цверни, порвазки... На пияци ходзели и вжиме и влеце. Предавали живину и продукты з млєка – масло, сир и шметанку.

НОЦ ПЛАЧУ И СЦЕКАНЯ

Бояжліве чувство же робиш на люцким а не на свой, длаготирваце пресельоване и пребуване у хлівох, хижох – цо су не хижи але набивани коліби, будоване домах и юх подмиване и падане, оране з єднобраздовим пругом, цо на оране не здабе, окоповане и непрерывна борба з коровчом цо як дзивина рошнє и одняти плоди: мехи жита, чардаки кукурици, брадла слами, копи кукуричанки, громади копачох – змогнута хіжа – салацік, хлів и шопка и віше дунайска вода поверх главох раба риту, а у глави присуство думкох же ши на цудзим газда – приношели нежадані страх и после дзешец, та и петнац рокох пребуваня у Дальскім риту. Але уж кед Руснак рускокерестурски и ту церкву змуровал, школу збудовал, крижи поставел и почал ше навіше рихтац ту жиц, корень почал пущац до ритскай жемі и страх поставал буц менши, надія вирастала, же и то його правдиви дом постане. Але, накадзи ше чежкосц зявела, опасносц грожела, суша запановала лёбо дижджи не преставали, страх ше знова зяйсовал и подсвидоми думки выбивали на поверхносц. То думки, котри Руснакови, у свидомосци споконвично засадзены: же робота віше ма буц чесна,

**Ховане легінія Йовгена Томашківага 1939.
року. Поховані є у Рускім Керестуре.
У першым шоре на руках дзівчы Геленку трима
Мікола Надь-Джамбас, младши**

купене – виплацене, а одняте – прекляте! Руснак у цудзини нігда, нікому ніч не однімал! Мал, цо дostaл, цо му други dали – панове лебо держава. Доставал віше найгоршe, цо домашнім не одвітовало, од чого шe сцели ментовац. Так стотки рокі, з пустей жемі з керченъм лесох лебо лем пнякох стварял поля, обрабяцу жем и кед их створел, сцекал з ніх же би и їх пан, як свою власносць не вжал за своїх. Оставали „госци“ (hospites) и надалей и махали зоз своїма кридлами, цо им находзаци пустари оможлівівали и нову дзешец-петнац рочну роботу у нового пана. Панства шe зменьовали, але Руснак жадал и далей лециц и лецел, але віше злецел там дзе других не було, дзе сцел сам остац на цудзим, а своїм и газдовац. И Рит тот терашнї, уж поставал його, власць му го пред даскельома роками и записала. Вон благодаrel власцом, благодарел Богови! И церкву збудовал и крижи поставил и храм Божи нащивовал и жил так як го його Церква учела. И паноца Буряна – Янка Будинскія мали уж як свойого. И родзели шe ту и кресцели и свадзби у Радьовей карчми отримовали, лем теметов ище свой не мали. Дзечнейше своїх умартых у Керестуре, лебо у Вайскей ховали. Ище шe цалком до свойого риту не укоренели...

Шиво-чарни хмариполне небо, жем влажна, вшадзи дзе станеш влече ше блато. Густе, ліпкаце, мочарне – ритске. Дильзові слаби, скоро их анї нет. Драги разомокнутi, недоступни. Шніг шe розпущел, а марцовских витрох ище нет. З часу на час шe зяди слунко медзі хмарами. Очекуе шe друга половка марта и април же би цеплейши витри задули и жем осхли. Накадзи витри приду вода скапе зоз жеми и спущи шe до яркох.

Шветова политика и мобілізація хлопох – тей яри 1941. року – знемирела и Рітнянцох. Неміри и война цо уж запанovala у сушедних сіверних жемох виволус застараносць. Остатня розгварка з паноцом Буряном по недзельнай службі

Сопкова фамилія у Дальским риту: син Йовшка, невеста Фебронна, нар. Фа, оец Янко и мац Юла трима унуцку Марчу

их барз збунела. Почувствовали находзачу опасносць, але остали якошник змирени же їх ту у Риту ніхто не будзе рушац. Ша вони ту нікому не завадзаю. Зоз тей пустей жеми створели родни поля, ма хасну и держава, плаца порядне порцію од кеди жем іх. Ест сигурносци, але ту и tot подсвидоми страх – дoстaтe, не плацене, одняте...

Недзельни одпочивок на Цмаровим шоре 1940. року

— Ми то ні ѿд кого не одняли! — твердзел ми своесчасово дідо Янко Сопков. Ми то достали обрабяц и чесно зме обрабяли!

— Гей, Янку — озвала ше його андя Юла — але то було Патрияршийске, церковне.

— Держава дзелела, ми жемі не мали, та зме ту достали.

— Держава дала — держава вжала! — додала андя. А віше бул, якишкі страх.

І лем зме ше трапели. Три хіжи зме правели, двараз нас вода виляла. Людзе нас ратовали. Поведзене нам було велью раз од домашніх на Лабуднячи и у Вайскей: „Ви не газдове на своїх, але на цудзіх польох. Так як сце пришли — так єдного дня и пойдзеце. До-стате не купене, одняте — прекляте!“

— Гварели, правда же гварели, бо завидзели! Ми робели, брали под аренду по дзешец, петнац, двацэт гольти. Котра фамилія як. Добре зме и аренду пла-цели колонистом, почито-вали зме ше з німа, а вони туту исту жем сцели обра-бяц, а не сцели плаціц. Прето нас и ненавидзели!

Совисно обрабял Рус-нак жем туту ритску. И ю дужел обрабял, спо-знавал ей тайни и одгадо-вал их. Остатні штири-пейц роки тата ритска жем постала по-слушна и благодарна. Роки родни, полни чардакі з кукурицу, у хлівох рогати ста-ток: крави, яловина, целята, у кармікох швіні, шудови, прашата, у дворох живина. Род на полю — полни обисца! Торжествено преславіовані церковні швета и недзелі, весели прадки, жимски бали, легіньски и дзвівоцки танци...

Але туту благодадь прервал нови пан. Тей молговітей и хмарней яри 1941. року, кед поля уж осхли, вода ше спущела до яркох и наполнела Живу, драги з вагашамі ище не цалком осхли — сцигнул зоз своїм оштрым крочайом мадярски окупаторски вояк до ритского блата. Вицаговал боканчи и чижми з нього, крачал за Живу — докрачал заблацени, затрепани, лем зоз чисту пушку и блішцамі ба-йонетом. Не требало му велью часу як завжал Бачку. Не прешло ані полни мешац и застановели ше мадярски офиціре у Радьowej карчми. Троме офиціре у карчми, а войско порозмесцане на мостох, на драгох. Забранели виход з валалу.

Приход войска нікого не обрадовал. Знало ше же то конец. Троме-штирме дакедишні австрійски вояци, а тераз дідове, одшмелели ше запитац цо з німа будзе. Пояшњовали же вони туту жем достали як худоба, радзели ше медзи собу, дагваряли цо маю ище бешедовац, цо маю повесц же би ше их не рушало. Бешедовали, приповедали, пояшњовали... Єден з официрох их осторожно слухал,

**Легінє и дзвівки у Дальским риту 1940. року.
З ліва на право: Фема Еделински, Дюра Виславски,
Мелана Рускаї, Йовген Сопка, Ірина Семан-Радьова,
Михал Джуня, Амала Бабінчак, Любо Бучко,
Натала Паплацко. Шедза: єден Словак, Ана Бучко,
други Словак и Янко Гайдук**

запитал ше слово-два. Сцел знац як ше ту у Бачкей нашли, одкеди су ту... И ніч вецей. Ніякого порозуменя, ніякей надії. Лем два хмурни и гніващи погляди и благи и розумліви погляд трецого официра и розказ най ше рихтаю. Юрте рано буду одведзени, одпроварадзени.

Швидко ше дознало же им шицко будзе вжате, же буду шицки одведзени до лагру. Тот треци официр, кед остал сам з качмаром Радьом, дал му на знане по руски же вечар од шейсцох – рано до шейсцох утаргне стражи на драгох и на Живи. Хто през ноц сцекне, не будзе одведзени до лагру.

Новосц ше швидко дознала. За рихтане, паковане, одход – селене лебо аж сцекане остало пополадне, вечар и ноц. Мокра ноц, ярня а єшеньска. Ритска, блатна. Обвита зоз хмарами, молгу по жем. З воду цо ше зоз хмарах щурйовала просто до жеми, польбох ритских. И цо чвиркала, виджамайовала ше зоз жеми кед чловек, конь лебо крава ишли по ней. По такей жеми, по такей драги тре-

бало сцекац и однесц зоз собу змогнуте богатство – малке богатство худобних.

– Цо перш? Цо однешеме? Як пойдземе, хто на кошу, хто на бицгли, хто цо годзен вжац, однесц за Живу? – злескнуте радзене и врещане. Збунетосц, сцинкане гарла, сцеране слизох... Догваряне у страху, преплащеносци, же ноц швидко прейдзе, же ше ратовац найпотребнейше не годно. Требало два раз – три раз обращиц по Живу, а по мост на Живи – дзвец километри.

Варло у кождым обисцу як у котле. Шицки погляди були упарти на мост при топольох, на виходзе з валалчику и на штреку дзе стражаре стали.

– Оцец, прагайце – озвала ше Веруна Кирдова, найстарша одата дзивка, ѿ праве нешка пришла до мацери до Риту.

– То не може так буц – чул ше зламани глас оца Штефана Кирди-Бурянового.

– Шицки то робя. Прагайце, понагляйце. Грабце ше на коц!

– Дай перше жито, хлеба мушки буц! – розказал.

– Оцец, цо вецей кладзме! Куром ноги повязац! Перини на верх! Я пойдзем з вами з бицглу, будзем шмати ношиц, крави заганяц! Іще кладзме!

– Не годно ше пойсц, блато, лезнуц ше будзе. Коні не годни цагац.

– Годни, лем ище вецей кладзме! Мамо, ви шицко рихтайце цо ше мушки вжац. Врачиме ше ище раз, може и два раз. Шмати пакуйце до зайдох, цукер, соль, масц, пульки и гуски повяжце...

После пейц годзинох пополадню нестало стражи на штреки и на Цмаровим дильове. Официр Руснак отримал слово! З обисцох виходзели наполнены кочи, опакованы бицгли, верхом накладзени фурики...

**Вигнати з Риту у Р. Керестуре 1941. року.
З ліва на право: Владо Надь, син; Ана Надь, баба;
Серафіна Надь, дзивка, Веруна Надь, мац і
Геленка Надь, дзивче**

Зной чурел зоз тварох, спод пазухох, зоз хрибтох. Не перши раз, же би хлеба було. Кладли ше на кочи мехи жита. Дрингали кочи по влажней драги. Цагали шейсц-седем метери жита и то було шицко на ёден завод. Зарезовали ше шини до драги. Коньски копита чежко ше вицаговали з блата. За кочами ше однімали крави.

И так коло дзевец километри. Ставали конї. Сходзел Штефан Кирдов-Бурянов конї водзиц кед залезли. Знімал мехи до блата, же би их по даскелью крочайох, знова кладол на коч. Рушал далей дрингом вистати и зуновани. Понагляял за Живу, звонка Дальского риту, за гац, же би там знова познімал мехи, зложел их до ракаша, прикрил з перинами, преруцел зольніцу... До жеми забил колїк, завязал гу ньюму краву и лем скричал сущедовому Янковому хлапцови „Меркуй!“. Коло його ракаша за мостом обачел веций громади, веций наскладані ствари. Ствари и ракаши велького числа руских фамилийох цо ше по тераз крекко тримали за ритску жем.

Кед ишол назад, тераз дрингом, стретал чупори кравох и швињох цо их гнали жени и дзеци. Полни кочи котрим ше ступял зоз подлей драги, а сам сходзел до поля дзе коч шедал аж по глави на колесох.

Шедлаюци конї у дрингу обишол го Йовген Балінтов и лем телью му скричал:

– Я шицко на кочу охабел за гацу. Мелана пакуе други, так озда обрацим и треци раз.

Тей ноци драга по Живу, по виход з Дальского риту дзе 1920. року керестурска худоба достала аграрней жеми була „найзважатейша“. Ходзели и скорей по ней кочи але не так густо и не з таким понагляньем. Найвеций лем у главних польділних сезонах: косидби и тлачицдби, копачки и ламачки. И то лем спочатку док Рит ище не бул правдиви дом, але лем польо. Кед ше жито и кукурицу одвозжело до Керестура, а до Риту ше ходзело лем жем обрабяц.

* * *

У Дальским риту 1921. року, кед жем урядово додзелькова, достали ю веций як сто газдовства. Ведно достали, з ёдней парцели коло пейцсто голты жеми. Найвеций ёдна фамилия могла достац дзевец голты жеми. Велі з початку зоз Керестура приходзели обрабяц жем. Приходзели роботу поробиц на три, пейц дні, на тидзень. На кочу требало путовац пол дня, на бициглох три, штири годзини. Путовало ше през Лаліть лёбо Філіпов, нешкашні Бачки Грачац, Оджац, Каравуково и так ше сцигло до Риту. Граніца хотара Дальского риту була ричка Жива и направена гац. Од Живи и гаци по керестурску жем коло дзевец километри подлей ритской драги.

Рит бул дунайске царство. Ту ше донедавна шлебодно розлівал, ширел. У остатнім чаše, побрежje Дунаю оправяло, навожовало, помоцньовало. Уровень води ше у Дунаю менял, та и у Риту и роками води не було. Даєдного дижджовного року Дунай не могол затримац воду у своім кориту. Обавало ше же свою побрежje, котре и гац була – розвалі, же потопи валали коло себе. У таких нагодох вода ше пущала до Риту, а вона ше застанововала при ритской гаци и не грожела плодним польом и населенним местом. Рит бул жертвована поверхносц, плодна жем, але не беспечна. Чловек ше мушел велью наробиц, але не бул сигурни же плод позбера, же го зачува. Тераз по Першай войни, кед жем була обещана худобним, а не було ей за каждого, бо аграрна реформа недошлідно запровадзирована – худобним додзелькова и тата ритска жем же би ше цо векше

число людзох подмирело. Так у Дальским риту попри керестурских Руснацох жем достали и Словаци, Мадяре и Серби (Литяне) колонисти–добровольцы зоз вецей местох. Найвирнейше жеми ше тримали Керестурци. Словаци и Мадяре прето же бліжей бивали жем приходзели обрабяц. Серби-колонисти ю з початку обрабяли, а по ревизії и суперревизії велі ю дзечнейше давали под аренду. За веліх Руснацох у Риту, то була права нагода же би ше зоз свою чесну работу материяльно подпомогли.

У 1928. року окончена перша ревизия у Дальским риту. Тоти людзе цо сами не обрабяли жем, жем им була вжата и подзелена тим цо уж у Риту жили и мали ю мало. Число наших фамилийох ше зменшало за половку. Але тоти цо остали уж ше баржей удомели – справели себе по треци раз салащик, нови дом. По другой ревизії лёбо супер ревизії 1933. року знова пришло до меняня аграрнай худоби у Риту. Тим цо ше не явели на ревизию жем була вжата а на їх место жем достали нови аграрцы. И попри тим же 1934. року жем и додзелена на тирваце власніцтво – людзе ю нє могли предац, могли ю лем обрабяц, зберац з ней хасен и порцию плащиц.

* * *

Скоком Штефан Кирдов наполнел и треци коч. Даскельо мехи жита, ствари зоз хижки, облечиво, штверци и други серсан, повязаней живини... Зоз хліва вигната крава и целе, випущени з кармикох швині и прашата, по цмей ноци уж по дижджу вигнати су на драгу. Змишали ше зоз сущедовима. Ведно их маю одата дзивка Веруна зоз сущеду Цмарову гнац по Живу.

Коч идзе по драги, мац шедзи при оцови и плаче, син Владо за кочом, заганя привязану яловку, а за німа ище три крави, двойо целята, стари швині, шудови, прашата... Идзе ше, але то мучна робота. Розпатрени очи у цмоти обачаю си-лути кравох, целятох и швиньох. Прашата заоставаю, розиходза ше, сцекаю. На прашата ше кричи, вдери швиня же би ше озвала и поволала прашата ту себе. И так наврацане статку, штикане псах, крохай по крохай идзе ше напредок. Одходзи ше, сцека... Ратує свой труд.

– Гайде, Путко! – чує Веруна оцов благи глас. Гайде, но... Владо, погурні даус. – Най одпочиню даус, – озива ше Владо. Знейме даскельо мехи, легчейше руша. – Руша, послухаю ме, лем най ше змирия. Покляпкал Штефан Путка и Лиску по ший, прибліжел ше гу главом, погласкал по главох, цошка лем ём приповедал... Направел два, три крохай по блаце, врацел ше гу нім и знова им сциха прегварел: „Напрез нас уж твардейше, лем тераз рушце и швидко сцигнєме.“ Погласкал

Школски дзэци зоз свою учительку 1940. року

Путка, лапел за зубадла и прегварел: „Гайде Путко, гайде Лиска“... Коні зацагли штранги. Владо и Веруна помогли и коч рушел... „Гайде, гайде“ – одшмельовал бачи Штефан своё коні. „Вше зме ше разумели, порозумиме ше и тераз“ – и помали ше виграбал на коч. Уж кед коч знова одишол гет напредок и нє чуло ше брехане псох, коч станул. Бачи Штефан дал синови Владови дэплови.

– Ти лем гонь, я дацо забул, врациц ше...

Стретнул свой и сущедов чупор статку. Шицко уж ишло змиreno. Крави напредок, коло ніх яловина и целята, вец швині, шудови и коло ніх прашата. З часу на час, шлідзели лем розкази псом, пошвидшани крохай и змирене одходзене гу Живи.

– Оцец, понагляйце ше врациц. Ми вас причекаме за гацу.

– Лем ви предлужце до Керестура, я вас здогонім.

Врацал ше Штефан Кирдов знёмирені. Ожили у нім власни памятки. Рит бул перша достата животна битка и найвекше животне поражене. Шейсц роки змаганя на своім, робота и робота од слунка по слунку, полни чардаки, хліви, кармики и шицко препаднуц мушки, други го однєю, знічтожа... Сами останю без ичого... Богати, а бидни! Преклятство! Нет страшнейше як мац шицкого, а нє мац ніч! То ше нам тераз стало. Ище зме шицкого ані нє свидоми. Ратуеме цо можліве ратовац, а то худобство у поровнаню з богатством котре нестава. Цо дожиєме у Керестуре? Подшмых завидних и радосц злобных. Тих цо нам завидзели же ше и худоба подняла, же ше одняла од газдовскай пихи, „помаганя“, безплатней роботи, на цо право полагали тоти цо дали з рису робиц.

Не знаюци ані кеди и як нашол ше Штефан Кирдов пред своим домом. Препознал Цмаров шор. Сцигнул праве на швитане. Ясносяц надвладавала цмоту. Валал опустошени. Лем даёден пес ше озвал. Чуло ше ище дешка далей якешик лупкане. Заверане обисца, волане пса.

– Я ше ище понаглям врациц, озда сцигнем, – озвала ше сущеда Балінтара
– Мой Йовген уж пошол, а я ище налапам живини на фурик.

– И я ше врацел дацо склоніц. Скриц до слами. Можебуц же зме ше о даскельо дні годни врациц. Ванічка масци ше віше зда.

На шейсц годзин рано войско уж було на Живи. Чувало мост. Тоти цо запожнели, одправадзены до валалу. Влапени були седмнац особи. Медзи німа и андя Мелана Балінтара и Штефана Кирдова. Ютредзень, зоз другима колонистамі з Риту, одогннати су до Нового Саду до лагру. Керестурцом ше удало, на вимогу валалскай власци, после трох тижњох пойсц „дому“, до Керестура.

У тей ноци плачу и сцеканя удало ше Ритянцом пре вельке блато и диждж лем двараз на кочох обращиц по Живу. За Живу, вонка з Риту, кед поставена стража були людзе, дзеци, ствари, котри ше ютредзень превезли до Керестура. Статок и швині жени и дзеци у вецей чупорох гнали до Керестура. Даёдни газдове го драгом и розпредали бо у валале нє мали жеми, покарми.

Людзе ше ратовали. Ратовали, угглавним, статок и швині. Пооставали на розполагане окупаторским власцом, односно новым колонистом, полни чардаки кукурици, гамбари жита, живина, ствари у хижох, польопривредне орудие и инше.

* * *

Под час окупациі Ритяне з найвекшай часці жили у Керестуре. Обрабяли цудзу жем і так ше претримали. До Риту ше врацели такой по войни. Под час войни у Риту, у рускіх обисцох жили колоністи з Мадярскей. Вони ше не старали о обисцох. Шыцко руйновали. Чангове тиж ёднай ноци скорей ошлебодзеня сcekли до свойого краю до Мадярскей.

Ритяне у 1945. року обрабяли свойо поля. Хіжи не оправяли, бо ше бешедовало же достаню бліжэй жемі при Керестуре.

Так і було. О ёден рок су преруцени до Кули на Брег, а о два роки до вепровацкого хотара. У Кули на Брегу остали лём три газдовства: Регаково, Бабинчаково и Бодвайово.

VI

ЗДОГАДОВАНЯ

ДР ДУШАН ДРЛЯЧА (1931–2022)

Др Душан Дрляча, етнолог и прекладател, научови сотрудник у Етнографским институту Сербской академије наукох и уметносцох (САНУ) у Београдзе и професор Универзитета у Банялукци.

Народзени је 19. јуния 1931. року у Бихачу у свештеницкай фамелији. Штредну школу закончел у Београдзе, јак и студије етнологији и докторат на Филозофским факултету, тијк у Београдзе.

По дипломовану робел пејц роки јак кустос у Жемовим музеју у Сарајеве, преувал два рока на фајловим усовершавању у Вроцлаве (Польска), а од 1960. року, по одход до пензији бул научови сотрудник у Етнографским институту САНУ у Београдзе.

Автор је циклуса роботох о етнологийних харктеристикох дјердапских насељенсьох, о народносцох и етничких групох (Поляци, Руснаци, Чехи, Словаци, Италијане, Јевреји..), Сербох у розселеню (Мадјарска, ЗАД).

Објавени му књижки: Колонизација и живот Польака у југословенским земљама, Београд 1985. и Między Bośnią, Bukowiną, Serbią i Polską, Wrocław 1997. и већеј јак 250 статиј, рецензији и огледнуца. Написи зоз прешлосци Руснацима објављивани му у Studia Ruthenici (Нови Сад), Дзвенох (Руски Керестур), Новеј думки (Вуковар) итд...

Др Душан Дрляча за своју роботу достал већеј припознанја, јак и два одликовања Польскай за заслуги на плане култури. Бул почеши член Дружтва за руски јазик, литературу и културу, Нови Сад од 2000. року (у мат. књижки Дружтва уписаны је под числом 11). Дружтво му у Едицији Одњите од забуца ч. 8 видало књижку „Руснаци у етнографских записох“ 2006. року. Др Душан Дрляча умар 11. јануара 2022. року у Београдзе дзе је и похован.

Др Душан Дрляча на Науковим сходзе у Новим Саду (2005)

Написи др Душана Дрлячи у Studia Ruthenici (2005–2008)

1. Др Душан Дрляча: Проблематика националног самоопредзеленя Лемкох у новештй польскай литератури, Studia Ruthenica 10, 2005, б. 51-62
2. Др Душан Дрляча: Мелания Маринкович: Дац цвету живот – Шид у мојим паметаню, Studia Ruthenica 10, 2005, б. 281

3. Др Душан Дрляча: Медзизависносць дружтвенай исторіі і жыята просвітнай установи, Рэцензія кніжкі Ирыны Папуга, Основна школа Бачынцы (вывод), Studia Ruthenica 13, 2008, 247-250

О др Душанові Дрлячові у Studia Ruthenici писали:

1. Mr Гелена Медеши: Етнолаг о Руснацах, др Душан Дрляча, Руснацы у етнографских записох, Studia Ruthenica 12, 2006, б. 168-171
2. Ліліяна Радуловачкі: Руснацы у етнографских записох, др Душан Дрляча, Руснацы у етнографских записох, Studia Ruthenica 12, 2006, б. 172

ЛЕОНА ГАЙДУК (1935–2022)

Леона Гайдук, дзвіночке Лабош, народзе 23. новембра 1935. року у Шидзе, дзе закончела основну школу и гімназію, а Учительскую школу у Шапцу. Педагогію дипломовала 1965. року на Філозофско-історийним факультету у Београдзе.

Першее як учителька робела у Соту (1953-1956), а потым зоз супругом учительом Бошком Урошевичом (1933-1971), були нашо учителе у Основнай школы у Бачынцах (1956-1959). Зоз преходом Урошевичох до Срімскай Мітровиці Леона робела як учителька (1959-1966), а тотым ё як педагог выбрана за просвітнага совітніка, першее у Медзіопштинским педагогійным заводу у Зеница (1966-1973), а потым у Педагогінім заводу Войводини у Новим Садзе (1973-1990).

Сотрудзівала зоз Заводом за учебніки Войводини, НІУ Руске слово, Дружтвом за рускі язык, литературу и культуру чиї член була од 1975. року (у мат. кніжкі Дружтва упісаная ё под ч. 161) итд. Була и преподавач педагогійнай групи предметох на Рускім oddзеленю Педагогійнай академії Зомбор-Руски Керестур (1981-1985). Написала осем монографій, медзі хторима: Беркасово од Деспотовца до данас Беркасов од Деспотовца по нешка (у коавторстве зоз др Владиміром Гайдуком, 2003); Русини у Шиду Руснацы у Шидзе од 1900-1959 (2010); Топлина дела, бісері речі Цеплосці ділох, перли словох (2015) итд. Обявела значане число фаховых работох зоз обласці образования и воспитаня. Писала рецензіі за кніжкі и учебнікі и була редактор веций виданьох на рускім и сербскім языку.

Добитнік ё Ордена заслугах за народ (1980), Плакеты За щешліве дзецинство Союзу дружтвох за воспитане и бригу о дзецеох (1986), Рэспубличнай награды 25. май за постцигнуги результаты у обласці воспитаня и образования (1998) итд. Леона Гайдук умара 9. януара 2022. року у Новим Садзе, а похована ё 11. януара 2022. року на Рускім теметове у Шидзе.

Написи Леона Лабош Гайдук у *Studio Ruthenica* (1992–2018), Нови Сад

1. Леона Гайдук: Запеметали го велі генерації, професор Йовген Сабол зоз Шиду, Нови Сад, *Studio Ruthenica* 3, 1992–1993, б. 353–358
2. Леона Гайдук: Буквар Мудри - Поливка зоз 1921. року и його значносць у опис-менньованню Руснацох, Нови Сад, *Studio Ruthenica* 7, 1999–2000, б. 36–45
3. Леона Гайдук: Др Яков Кишюгас „Черешнёв квиток” и „Путуєм, видзим, чусем, шніем” – виводы зоз рецензій учебніка пестстанова руского языка, Нови Сад, *Studio Ruthenica* 8, 2001–2003, б. 163–165
4. Леона Гайдук: Мария Чакан, наставніца и просвітни рботнік, Нови Сад, *Studio Ruthenica* 9, 2004, б. 250
5. Леона Гайдук, Тирваци документ о прешлим чаше у развою школи и образо-вання – рецензія кніжки Ирини Папуга, Основна школа Бачинци (вывод), Нови Сад, *Studio Ruthenica* 13, 2008, б. 251–252.
6. Леона Гайдук, Штверо діяче у культурі зоз Шиду зоз презвиском Лабош, Нови Сад, *Studio Ruthenica* 20, 2015, б. 101
7. Леона Лабош Гайдук, Жывот то бависко – треба го одбавиць як спада! Нови Сад, *Studio Ruthenica* 23, 2018, 126

ВЛАДИМИР ВЛАДО ЗАДРИПКО (1941–2022)

У Бачинцох 12. новембра 2021. року поховані Владимир Владо Задрипков (1941–2021). Владу Задрип-кового зме познали як вредного культурного творителя. Кед зме мали нагоду бешедовац зоз нім приповедал нам же го у школі учели руски учитеle: Цецилия Цила Цап и Микола М. Кошиш.

Подаровал нам и даскельо фотографий и зоз школи и зоз часох кед на прадкох грал на гармуники и так розве-

шельзовам младеж на Руским гужле. Бивал у Рускей (Русинске) уліци у Бачинцох цо нам и потвердзовал кед зме го висліковали при таблічкі.

Кед зме 90-рох обнов-йовали учене руского языка у Бачинскай школи помогал нам и потримовал нашо активносці. Прияли зме го до Дружтва за руски язык, литературу и культуру цо вон зоз дзеку прилапел. Бул под-председатель Секції Дружтва

При гробе Янка Скубана на Руским теметове у Бачинцох (2019)

(учительки Светлана Жанплонг, председатель, Златица Сивч Здравич, секретар). Зоз учителькамі Бачинскай школы часто пририхтовал програми за родичнох, а найвецей ше старал коло обновівания скорейшого будинку Рускай Просвіти хтора тераз иснуе як Етно-хижа.

На Руским теметове нам помогол найсц памятнік Янка Скубана (1849–1909), первого дописователя Будимпештаскей „Недилі“ зоз Бачинзох, хтори Дружтво праве дзекуюци йому после 100 роках - 2009. року и обновело. Бул віше присутни кед зме отримовали культурни програми и у Школи и у Парохияльней сали нашей церкви. Віше дзечне привітал госьцох и бул прави домашній.

Дзекуєме му на щирей потримовки и помоци, будземе го споминац и паметац по добрым! Най му будзе вична слава и подзековане!

НАТАЛИЯ РАМАЧ (1948–2022)

Наталія Рамач, дзівоцкі Рац (Рускі Керестур, 1948), препровадзела роботны вік у Рускай редакцыі Радио Новога Саду, дзе робела як лектар и прекладатель за рускі язік.

Наталія Натка Рамачова, була длугорочны член Дружтва за рускі язік, литературу и культуру (у мат. кніжкі упісана ё 1975. року, под числом 162). У рамікох Дружтва ше ангажавала як секретар и председатель Лінгвістичнай секції. Сотрудзowała на пририхтоўваню двотомнага Сербско-рускага словніка (1995–1997), а окреме при выдаваню Сербско-латинско-рускаго словніка медыцинскай терминологіі (2006) и Сербско-латинско-англійско-рускага словніка заштити рошлінох и животного штредку др Радмили Шовлянски (2010), хтори видало Дружтво.

Наталія Рамач, дзечне лекторавала рускі тексты и прекладала тексты зоз сербскага на рускі язік за Зборнік работах Studia Ruthenicu, Мултиязичны часопис „МОСТ“ и други выданя. З нагоды 21. фебруара Медзинароднага дня мацеринскага язіка и Дня координацыйнага одбору дружтвох за язікі, литературу и культуру Завод за культуру Войводини ей додзелел пригодніе Подзековане 2008. року.

Несподзівано умарла 24. апраля 2022. року у Новым Садзе, похована ё 27. апраля 2022. року у Рускім Керестуре.

ЗАВОД ЗА КУЛТУРУ ВОЈВОДИНЕ
Одборъ за непадежне организације
Координаторъ одбора организације за језик, наука и културу
НОВИ САД

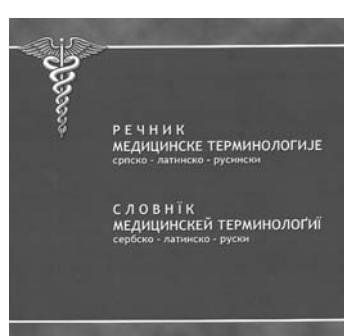
задзялывае

ЗАХВАЛНИЦУ
Наталији Рамач

новој год

Међународног дана матерњег језика
(UNESCO) и
дана Координационог одбора

Нов Сад, 21.02.2008. године

РОМКО ПАПУГА (1957–2022)

Ромко Папуга народзени 11. юлия 1957. року у Шидзе. На Правним факультету дипломовал 1981. року, а свойе знане преношэл у обласці организованія общих правных службах у прывреды и у Скупштині општні Шид. Бул рукаводзель і директор Обштого правнага сектару у Индустрії меса „Срим“ (1985–2001) и (2004–2005). Робел у Пользопривреднім подприємстве „Ердевік“ (2001–2003), а потым длукши час бул секретар Секретарыту за скупштніскі и фахово роботы Општніскай управы Шид, начальнік Општніскай управы и секретар Скупштні општні Шид

Ромко Папуга бул велька потримовка, окреме коло организованія наставі рускага языка як выбарнага предмету зоз элементамі нацыональнай культуры у школах Општні Шид: двух школах у Шидзе и у оддзеленях у Бачинцах, Бикичу и Беркасаве.

Дзечнё ше одваловал и приходзел на школскі програмі, хторы организавало Дружтво за рускі язык, литературу и культуру зоз своіма секцыямі у Шидзе, Бачинцах и Бикичу. Интересовал ше о новшых выданьех, а за дзеподні ше намагал же би Општніна Шид и финансыйно помагала, медзі хторима виходзене кніжкох: Основна школа у Бачинцах (2008), Руска „Просвіта“ у Бачинцах (2013) итд.

Брал учасці на стрэчніцах Рускіх школах у Бачинцах (2014) и Бикичу (2017). Бул учашнік означавання школскіх рочніцах и у других рускіх штредкох (Рускі Керестур), а тиж и церковных як цо то 50 рокіи од шмерци о. Міхайла Чэрняка у Бачинцах 2012. року.

Ромко бул син судій Йовгена Папуты (1920–1966), по походзеню зоз Бачинцах, хторы ёден час окончавал и должностць предсідателя Суда у Шидзе. Помагал нашым рускім дружтвом у општні Шид, дзе тиж бул активны, а бул и вирни член парохіі Преображенія Господняго у Шидзе. Ромко бул почесны член Дружтва за рускі язык, литературу и культуру од 2009. року (у мат. кніжкі упісаны є под числом 97).

Умар 25. 05. 2022. року у шпиталю у Срімскай Мітровіцы.

Похованы є 26. 05. 2022. року на Грекокатоліцкім теметове у Шидзе.

Стрэчніце рускіх школох у Бачинцах (2014)

ДР РАДМИЛА ШОВЛЯНСКИ (1930–2022)

Др Радмила Шовлянски (дзвоцке презвиско Сакач) народзена у Београдзе 23. марта 1930. року (оцец Александар и мац Соня були лікарэ). Одросла у Дюрдьове, дзе закончела основну школу, а гімназию 1948. року у Осеку. На Фармацеутском факультету у Загребе дипломавала 1953. року. Робела у апатики при Военним шпіталю у Петроварadinе, а потым у апатикох у Србобране и Тителю. Докторскую дисертацию Ступень и швидкосці деградациі даедных пестицидах при условиах интензивней хемийней защищти цукровей цвікли одбранела 1971. року на Фармацеутским факультету у Београдзе. Ведно зоз супругом др Мирославом

основали Центр за криміналистику и судску медицину зоз токсикологию Покрайнскаго секретарияту нукашніх ділох у Новим Садзе.

Року 1965. выбрана ё за асистента, 1972. за доцента, 1978. за позарядового професора, а 1984. за рядового професора на Польопривредним факультету у Новим Садзе. У Заводзе за фитофармацию Института за защищту рошлінох Польопривредного факультету у Новим Садзе окончавала функцию управительки аж по 1991. рок, кед пошла до пензій.

У рамикох научово-фаховей діяльносці др Радмила Шовлянски пририхтала 192 роботы, 2 учебнікі, 9 монографій, 2 практикумы и 4 скрипты, а участвавала и у виробку або була ношителька вигледованя у коло 20 проектах и елаборатах за поєдини привредни субекти, зоз хторых 2 иножемни. Бешедавала на 6 языках: попри сербскаго, по

немецки, английски, руски, русийски и на есперанту.

Др Радмила Шовлянски за свою длугорочную плодну творчу работу достала Плакету Польопривредного факультету (1984), Грамоту Фармацеутского дружтва Войводини (1982), Грамоту Дружтва за защищту рошлінох Югославії (1989) и два подзекованя, та Медалю чесци Нового Саду – Екологийного руху Городу Нового Саду (2018).

Була активни член Дружтва за руски язык, литературу и культуру у Новим Садзе (у мат. кніжкі упісана ё под числом 981), хторе ёй 2009. року видало штироязични Сербско-рускo-латинско-английски словнік защищти рошлінох и животнаго штредку.

Упокоюла ше 30. юлия 2022. року у Новим Садзе, а похована ё 1. августа 2022. року на Новосадским теметове.

Зоз др Радмилу Шовлянски (2019)

ЮЛИЯН ПАП (1943–2022)

Юлиян Пап (1943–2022), писатель и публициста, закончел польоприведни факултет, робел як новинар-редактор у „Руским слове“ „Добрим ютру“, як фаховец за польопривреду у Вивершнай ради АП Войводини, Покраїнскай конференцыі ССРН Войводини и Союзней конференцыі ССРН Югославій.

Написал приручнік за учене англійскага язика *Good morning / Добре рано*, два кніжкі гуморескох *Бачи Дюра з Керестура (Ей, бул то кедиш красни час и Правда иста, нікому не гутор)*, приповедки и писньочки за дзеци *Чом ішে качка з воду мачка*, приихтал кніжочку духовных писньох *Хвалім Це, Господи*, памятки на звичайных людзох *Стретнуца з прецілосци* и числени прилоги з рижних обласцох.

Юлиян Пап бул член Дружтва за руски язик, литературу и культуру од снованя 1970. року. У матичнай кніжкі Дружтва уписаны ё под числом 28.

Дружтво обявело 4 кніжкі Юлияна Папа:

1. Юлиян Пап, *Good morning! We learn English – Добре рано ! Учиме ше по англійски*, 2008,
2. Юлиян Пап, *Бачи Дюра з Керестура, Ей, бул то кедиш красни час*, 2010
3. Юлиян Пап, *Бачи Дюра з Керестура – Правда иста, нікому не гутор 2*, 2013 и
4. Юлиян Пап, *Стретнуца з прецілосци*, 2015

Юлиян Пап обявел у *Studia Ruthenici*:

1. Юлиян Пап, *Огляднуце на Словнік терминох др Радмили Шовлянски 16, 2011, 127128.*
  2. Юлиян Пап, *Жывот опрез часу – сто роки од народзеня професора Елемира Папгаргая (1912–1995) 17, 2012, 208-210*
  3. Юлиян Пап – Гелена Медеші: *Нікому (так) не гутор (сербизмы у нашым языку)* 20, 2015, 97
  4. Юлиян Пап, *Памятки, Чи то бул сон? 20, 2015, 149*
  5. Юлиян Пап, *95 роки од народзеня и 30 роки шмерци Штефана Чакана (1922–1987) 22., 2017, 176*
  6. Юлиян Пап, *Памятки з Дюрдьова, Зоз кніжкі: Катица Йованович, Незабуце – Записи 23, 2018, 160*
  7. Юлиян Пап, *Запис из Англій, Памятки на Шекспира 24, 2019, 197*
  8. Юлиян Пап, *Дюра з Керестура, Нашо норови – Нікому не гутор! 26, 2021, 19*
  9. Юлиян Пап, *Нови Сад, Вирни приятеле Старогреческа легенда 26, 2021, 83*
- И. П.

VII

ХРОНІКА

ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛІТЕРАТУРУ И
КУЛТУРУ

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
Н о в и С а д

АКТИВНОСЦИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
у 2021–2022. року

2021. рок

Окtober:

- 05. 10. – Шветови дзень учительох Медзинародни дзень просвіти (UNESCO) пошвецени школом, наставніком и виховательком
- 08. 10. – . 6. схадзка Управнаго одбору Дружтва: промоция „*Studia Ruthenici*“ 26 и придаване авторскіх прикладнікох у РКЦ
- 09. 10 –9.11 – 14. „Поетски ніткі Меланій Павлович“ – информативно зоз літературніма прилогами пре корона вирус
- 19. 10. – у Миністерстве за людски и меншински права и дружтвени диялог у Београдзе потписани контракты за средства зоз Бюджетскаго фонду. Дружтво по конкурсу за 2021. рок достало 200.000,00 дин. за проект Русинска гімназія Руска гімназія
- 22. 10. – 120 роки Янка Хромиша Бачика Горкого (Дюрдьов, 22.10.1901 – 24.06.1966), писателя, народнаго творителя
- 22. 10. – придати фин. звит зоз 17. подобовей колонії „Стретнуце у Боднарова“ у Господінцах до Национальнаго совету Руснацах
- 25. 10. – по птт. послати фин. звит зоз 17. подобовей колонії „Стретнуце у Боднарова“ у Господінцах до Општини Жабель у Жаблю
- 30. 10. – 80 роки др Александра Д. Дуличенка (Краснодарски край, 30. 10. 1941), лингвисти, наукоўца славянскіх літературных языкох – мокроязыкох, медзи хторима и наш руски – послата винчованка по интернету

Новембер:

- 05. 11. – од 11 –12 годзин у РКЦ отримана контакт годзина коло програмних активносцох, организовня годзинох штреднъого образованя у Новим Садзе, уручование прикладнікох „*Studia Rutnenica*“ и других виданьох Дружтва итд.
- 05 –13. 11. – Костельникова ешень зоз програмами у Руским Керестуре, Дюрдьове, Коцуре и Кули
- 06. 11. – придати преламані тексты „*Studia Rutnenici*“ 27 до Друкарні FB Print, Новы Сад
- 10. 11. – послати звит зоз фин. прилогами до АПВ коло штреднъого як факултативней настави у Новим Садзе у 2021. року
- 11. 11. – у Бачинцах умар Владимир Владо Задрипков (1941 –2021), подпредседатель Секціі Дружтва у Бачинцах
- 16. 11. – Медзинародни Дзень толеранції (UNESCO) – информативно літературні сходи на тему толеранції
- 30. 11. – 100 роки Любици Медешы (Руски Керестур, 30. 11. 1921 –19. 05. 1988), учителькі з Руского Керестура

Децембер:

- 03. 12. – 7. схадзка Управнаго одбору Дружтва у РКЦ зоз препатрунком активносцох и Програму Дружтва за 2022. рок

- 03 – 11. 12. – 31. манифестация „Дні Миколи М. Кошиша“ – промоция виданьох у Новим Садзе и школски програми у Савиним Селу и Вербаше зоз означаваньом рочніцох и придаваньом кнїжкох дзецом
 – 50 роках Правопису руского язика Миколи М. Кошиша (1971 –2021)
 – 50 роках Лекторату за руски язик на Филозофским факултету у Новим Садзе (1971 –2021)
 – 40 роках Студийней групи, потым Катедри за руски язик и литературу (12. 10. 1981), тераэ Одсеку за русинистику Филозофскоги факултету (1981 –2021) у Новим Садзе
04. 12. – 51. рок Дружтва за руски язик, литературу и культуруи (Нови Сад, 4.12.1970 –2021)
06. 12. – Министерство просвіти обявело Календар змаганьох школярох основних школах за 2021/2022. школски рок руски язик: школски змаганя до 1.03.2022, медзиокружне 2.04.2022. и републичне 28.05.2022. року у ОШ у Дюрдьове
07. 12 – школска програма у ОШ „Бранко Радичевич“ у Савиним Селу зоз промоцию виданьох и придаваньом кнїжкох
10. 12. – Медзинародни научови сход з нагоди 80 –рочніцы др Юлияна Рамача (1941) на Филозофским факултету у Новим Садзе
11. 12. – школска програма у Парохиялней сали нашей церкви у Старим Вербаше зоз придаваньом кнїжкох дзецом
14. 12. – звити зоз фин. прилогами коло 31. Дньох Миколи М. Кошиша за 2021. рок послати до АПВ и Нац. совиту
20. 12. – звит зоз фин. прилогами за порядну діялносц у 2021. року порихтани и однешени до Нац. совиту у Р. Керестуре
27. 12. – умарла Мелания Мученски Боянович (1956 –2021), проф. историі – почитавала роботу Секції Дружтва у Р. Керестуре

2022. рок

Януар:

06. 01. – вистава зоз 17. подобовей и 20. дзецинскай колонії „Стретнуце у Боднарова“ у Галерii у Господiнцох (з каталогом)
09. 01. – у Новим Садзе умарла Леона Лабош Гайдук (Шид, 23.11.1935 –Нови Сад, 09.01.2022), професор педагогiї, член Дружтва
11. 01. – у Београдзе умар др Душан Дрляча (Бихач, 19.06.1931 –Београд, 11.01.2022), етнолог, научовец, почесни член Дружтва
14. 01. – у Новим Садзе умар Звонимир Павлович (Р. Керестур, 21.07.1955 –Нови Сад, 14.01.2022), глумец, режисер
17. 01. – умар Янко Дудаш (Руски Керестур, 1949 –2022), длугорочни учитель керестурской школы, член Дружтва
17. 01. – 271 рок од подпісования Контракту о насельованю Руснацох до Руского Керестура (17. 01. 1751) прогами по местох
19. 01. – умар Димитриє Коларевич (Бачки Ярак, 1952 –2022), подобови уметнiк, учащniк колонії Стретнуце у Боднарова у Господiнцох
19. 01. – розписани конкурси у АПВ: Покрайнским секретарияту за обраоване, предписаня, управу и нац. меншини –нац. заеднiцы – и Покрайнским секретарияту за культуру и явне информоване – тираво по 11, односно 21. фебруар 2022. року

-
23. 01. – 15-та шветочносц з нагоди означаваня Националнаго швэта Руснацах зоз програму у СНТ у Новим Саду
24. 01. – 120 роки од народзеня др Федора Лабоша (Дюрдьов, 24.01.1902 – Загреб, 05.11. 1977), культурні діяч (Вуковар)
25. 01. – 90 роки од народзеня о. Йоакіма Холошня (Руски Керестур, 1932), пароха дюрдьовскага (Дюрдьов)
27. 01. – у контактох зоз Рахунководством Дружтва виробок Закончуюцаго рахунку за 2021. рок

Фебруар:

01. 02. – конкурси АПВ за 2022. рок – послати три фин. вимоги за: *Studia Ruthenica* 28, за означаване 50 роках Словніка (1972) М. М. Кошиша и за потримовки отримованя факультативнай наставі за школьнаго среднінаго образаваня у Новим Садзе
02. 02. – у Едиції Дружтва Одняте од забуца 25 вишла кніжка Янка Барни *Так проповедали нашо діёдове о салашох*, 2022
02. 02. – контакты зоз ОШ у Дюрдьове коло конкурсованя за фин. средства отримованя Медзиокружнаго змаганя з рускага языка и язичнай культуры од Покраінскаго секретарніяту за образаване хторе ше плануе 2. апраля 2022. року у ОШ у Дюрдьове
03. 01. – вистка од Г. Колесара зоз Канады же рускі языки, хторы хаснуеме у Войводини, Рэспубліка Сербія 20.01.2022. року дастал медзинародны языкові код ISO 639 –3 з боку Шветовай организаціі за регистроване языкох (SIL International)
07. 02. – руским школам и наставнікам послати е –допис коло отримованя школскіх змаганьох з рускага языка и язичнай культуры термін: 1.03.2022, а за доручоване пополненіх е-приявах 15.03.2022. року за Медзиокружнаго змаганя 2.04.2022. у Дюрдьове
19. 02. – 46. схадзка КОО дружтво за языки, литературу и культуру: пром. 7. и 8. ч. Новы Мост и виданьох дружтвох и здруженьгох
21. 02. – Медзинародны Дзень мацеринскага языка (UNESCO) и Дзень Координацыйнаго одбору дружтвох за языки, лит. и культуру
25. 02. – 140 роки од народзеня учителя Осіфа Фа (Руски Керестур, 25.02.1882 – Новы Сад, 14.06.1971), Новы Сад
25. 02. – 100 роки од народзен Евгена Кошиша (Кула, 1922 – Зомбор, 1972), акадэмскаго скульптора, Коцур, Новы Сад

Марец:

01. 03. – закончене школскіх змаганьох з рускага языка и язичнай культуры у основным образаванню по Календаре Мин. просвіти
- 03 – 10. 03. Саям кніжкох у Новим Садзе: промоция виданьох КОО и дружтво за языки, литературу и культуру 04.03.2022 на 13 г.
11. 03. – Агенціі за прыведні регистэр (АПР) послати рочны закончуюци рахунок – фінансаві звит Дружтва за 2021. рок
11. 03. – по Конкурсу АПВ ОШ у Дюрдьове додзелены фин. средства за отримованя Медзиокружнаго змаганя з рускага языка 2.03.2022.
14. 03. – у рамікох 90 –рочніцы Мірослава Антіча при ёго бісти у Дунайскім парку у Новим Садзе читані стихі и по рускі

-
15. 03. – результаты школьных соревнований по медиаокружению – призывают 26 из порядней и 22 избирательных участков – всего 48 школьников
15. 03. – по Конкурсу Оштины Жабель послана претензия за 18. подобову и 21. дзяц. колонии „Стретнуне у Боднарова“ у Господінцах
15. 03. – штранш роки од шмерцы Дюри Папгаргая (*Руски Керестур*, 11.11.1936 – *Новы Сад*, 15.03.2008), писателя, поэта
18. 03. – речи народления и 41 год шмерцы др Мафтея Винай (*P. Керестур*, 18.03.1898 – *Суботица*, 8.12.1981), писателя
20. 03. – Агенция за привредни регистар (АПР) подтвердила закончивающие расчеты – финансовые результаты Дружбы за 2021. год
21. 03. – Швейцарский День поэзии (UNESCO) – 27. 03 – Швейцарский День театральной деятельности – литературные встречи
25. 03. – по Конкурсу Национального совета Руснацах послана претензия за фин. средства порядней деятельности Дружбы за 2022. год
31. 03. – схадзка Организационного отбора комитета Медиаокружения соревнования по русскому языку и языковой культуре у ОШ у Дюрдьове
31. 03. – по Конкурсу Оштины Жабель доставить контракт за 18. подобову и 21. дзяц. колонии „Стретнуне у Боднарова“ у Господінцах

Апріл:

01. 04. – по Конкурсу Национального совета Руснацах послать два претензии из программской деятельности Дружбы за 2022. год
02. 04. – 12. медиаокружение соревнований по русскому языку в Основной школе „Йован Йованович Змай“ у Дюрдьове (Календар МП)
04. 04. – компетентным: Министерству просвещения, школьным управам Н. Сад и Зомбор и до АПВ послать звитие из 12 МО соревнований
06. 04. – промоция Правопису русского языка из правописным словарем на Филологическим факультете в Новом Садзе
06. 04. – секциями Дружбы послать е-допис из Программы за 2022. год и приложениями из планирования активностей у наших местах
10. 04. – 100 лет со дня рождения Штефана Чакана (*Руски Керестур*, 1922 – *Суботица*, 1987), баснописателя активностей школьников Литературной секции „Штефан Чакан“ и Секции Дружбы в Новом Орахове и Бачке Тополи
10. 04. – 90 лет со дня рождения Любки Будински Фалц (*Петровци*, 10.04.1932 – *Винковци*, 10.04. 2018), поэтессы
11. 04. – на допис Министерства по правам человека и межнациональным отношениям о защите национальных меньшинств о том, что Дружба не имеет дополнения и зауваживания
15. 04. – Национальный совет Руснацах по Конкурсу за 2022. год оплатил 30.000 дин. из порядочной деятельности Дружбы
16. 04. – день шмерцы Миколи М. Кошича (*Дюрдьов*, 1.12.1928 – *Новы Сад*, 16.04.1973), лингвиста, писателя и педагога
16. 04. – в Новом Садзе умер Дюра Варга, мл. (1955–2022), член Дружбы с 1977. года (записан в реестр под номером 260)
17. 04. – день рождения профессора Гавриила Г. Надя (*Стари Вербас*, 17. 04. 1913 – *Кочур*, 15.10.1983), лингвиста и педагога
23. 04. – Швейцарский День книжек и авторских прав (UNESCO) информации на интернете и дружественных сетях

-
24. 04. – у Новим Садзе умарла Наталия Рамач (1948–2022), лектор и прекладатель, член Дружтва од 1975. року
 25. 04. – дзень народзеня Наді Волчко (*Беркасов*, 1943 – *Београд*, 1983), подобового педагога, таписеристкіні (Шид)
 28. 04. – дзень народзеня Петра Ризничца Дяді (*Брацлав*, 28.04.1914 – *P. Керестур*, 12.03.1966), режисера, подобового творителя

Май:

04. 05. – виписоване дипломох зоз 12. медзиокружного змаганя з руского язика (36) у ОШ „Йован Йованович Змай“ у Дюрдьове
 07. 05. – програма Preprekovo proljeće (*Препрекова яр*) у амфитеатре СПЕНСУ – присуство и членох КОО дружтво за язике АПВ
 08. 05. – отримани 32. фестивал новей рускей шпіванки *Ружова заградка* у СНТ – поволанки достало и єдно число членох Дружтва
 09. 05. – до ОШ у Коцуру однёшени дипломи зоз 12. медзиокружного змаганя з руского язика (7) и винчовани Дзень школы
 11. 05. – достати контракт на 30.000 дин. по Конкурсу АПВ за унапредзене штредніого образования по рускі у Новим Садзе
 12. 05. – одобрени 50.000 дин. по Конкурсу АПВ за програму означаваня 50 рокох Терминологійного словніка М. М. Кошиша (1972)
 13. 05. – рочніца насельования Руснацох до Нового Орахова (1946–2011) зоз програму КУД „Петро Кузмяк“ у Новим Орахове (29.05.2022)
 16. 05. – Национални совет Руснацох одобrel Дружтву 50.000 дин. за два програми: 32. Дні М. М. Кошиша и 18. Колонию „Стретнуце у Боднарова“
 17. 05. – Општина Жабель уплацела 100.000 дин. за 18. подобову и 21. дзепинску колонию „Стретнуце у Боднарова“ у Господінцох
 19. 05. – Покрайнски секретарият за образоване АПВ уплацел 30.000 дин за унапредзене штредніого образования по рускі у Новим Садзе
 21. 05. – 90 роки од народзеня Владимира Мирка Гаднянского (*Руски Керестур*, 21.05.1932 – *Нови Сад*, 9.07.1976),
 24. 05. – Дзень писменосци пошвецени св. Кирилови и Методийови зоз школскими и культурно-просвітними програмами
 25. 05. – Дзень Основней и штредніей школы зоз домом школьноро „Петро Кузмяк“ у Руским Керестуре

8. схадзка Управнаго одбору Дружтва 26. 06. 2022. року у РКЦ, Нови Сад

-
25. 05. – у Шидзе умар Ромко Папуга (1957–2022), длугорочн секретар Општини Шид, член и почитователь Дружтва
 28. 05. 21. републичне змаганє з руского язика у Основнай школи „Йован Йованович Змай“ у Дюрдьове (Календар МП)
 30. 05. – виписоване дипломох зоз 21. републичног змаганя з руского язика и язичнай культуры школьнго VII и VIII класи (19)
 31. 05. – 18 роки од шмерци Славки Сабадош (*P. Керестур*, 13.06.1967 – *Нови Сад*, 31.05.2004), проф. руского язика

Юний:

01. 06. – у Министерстве просвіти у Београдзе подписані 19 дипломи школьнго VII и VIII класи зоз Републичног змаганя 2022. року
 06. 06. – умар Мирон Канюх (1943–2022), писатель и культуры творитель, член и почитователь Дружтва за рускі язик, Нови Сад
 08. 06. – подписане контрактох Покрайнскаго секретарияту за культуру у Архиве Войводини за 2022. рок: 50.000 за Рутенику 28
 08. 06. – придати дипломи зоз Републичног змаганя школьнро VII и VIII класи зоз Коцуро (5), Р. Керестуре (3) и Кули (2)
 09. 06. – стретнуще зоз Гаврийлом Колесаром зоз Канады у рамикох Секції Дружтва у Руским Керестуре и придаване 10 насловох зоз донацій
 09. 06. – у Национальному совету Руснацох у Р. Керестуре подписані 3 контракти по конкурсах за 2022. рок – ведно 80.000,00 дин.
 13. 06. – схадзка у ОШ у Дюрдьове коло фин. звиту зоз Републичног змаганя и придаване дипломи и подзекованя шк. VIII класи
 13. 06. – у Р. Керестуре умар Владимир Мученски (1933–2022), почитователь Дружтва и добитнік припознання Учитель *Осиф Фа* 2015. року
 14. 06. – 110 роки од народзеня Елемира Папгаргая (*Доне Вилево*, 14.06.1912 – *Опатія*, 23.03.1993), професора, Рускі Керестур
 14. 06. – 140 роки од народзеня и 51. рок шмерци учителя Осифа Фа (*Руски Керестур*, 25.02.1882 – *Нови Сад*, 14.06.1971)
 15. 06. – до Министерства просвіти послати прилоги за фин. звит зоз Републичног змаганя у ОШ у Дюрдьове (за 100.000 дин)
 18. 06. – Фестивал дзэцинскай творчосци – культурно-уметніцка програма „Веселинка“ у РКЦ, Нови Сад
 24. 06. – 8. схадзка Управнаго одбору Дружтва у РКЦ зоз препатрунком активносцю и промоцию виданьох (3) зоз 2022. року
 29. 06. – у КЦВ зоз пригодну программу означена 60-рочніца од снованя Дружтва за румунски язик Войводини (1962–2022)
 30. 06 – 61. Фестивал культуры „Червена ружа“, Руски Керестур – промоция Монографий зоз виставу фотографийох Будински

Юлий:

- 01 –02. 07. – 61. Фестивал культуры „Червена ружа“, Руски Керестур – зоз пупчом, змаганьш шпивачох и одгуками ровніни
 02. 07. – 90 роки од народзеня Миколи Скубана (*Коцур*, 02.07.1932 – *Руски Керестур*, 3.09.1993), новинара, писателя, глумца аматера
 06. 07. – 90 роки од народзеня Витомира Бодянца (*Руски Керестур*, 06.07.1932 – 20.06.1995,) просвітно-культурног діяча, глумца-аматера
 06. 07. – уплати од Министерства просвіти за Републичн змагане: 100.000,00 дин и од АПВ за *Studio Ruthenicu*: 50.000,00 дин.

08. 07. – реалізовані уплати за Республічне змагання з руского язика: хонорари за виробок тестох, друковані дипломох, закуска итд.
14. 07. – Национальні совети по конкурсам уплацел за 32. Дні М.М. Кошиша 30.000,00 и за Стретнуце у Боднарова 20.000,00 дин.
15. 07. – у Бібліотеки у Руским Керестуре придати припознання зоз меном Янко Олеяр и Славка Сабадош за 2022. рок
Дружтво 2021/2022. шк. року придало вкупно 70 награди (дипломи, подзекованя, припознання), од того зоз Министерством просвіти и Основну школу у Дрільове 36 дипломи школяром од V –VIII класу зоз Медзикружного змагання з руского язика и язичнай культуры,
19 дипломи школяром VII –VIII класи зоз Республічного змагання и
15 зоз Секцію Дружтва у Р. Керестуре:
    1 припознанє зоз меном Янко Олеяр,
    12 зоз меном Славка Сабадош и
    два членом Комісії за гімназию зоз 1970. року
18. 07. – уплата АПВ 50.000,00 дин. за означоване 50 роках Терминологійного словника Миколи М. Кошиша 1972 –2022 округли стол
20. 07. – уплата Земледілскай задруги зоз Господінцох 8.000,00 дин. за 18. Подобову колонию Стретнуце у Боднарова у Господінцох
21. 07. – уплата Польоворвредного газдовства Дюкіч 5.000,00 дин. за 18. Подобову колонию Стретнуце у Боднарова у Господінцох
30. 07. – стретнуце зоз Олеяровима зоз Канади у Новим Садзе и придаване Подзекованя и прикладнікох новших виданьох Дружтва мр Славомирови Олеярови за успишне сотрудніцтво: писане рефератох, рецензийох, преклади текстох на англійски итд.
- 30 –31. 07. – 18. подобова колония и 21. колония за школярох Стретнуце у Боднарова у Господінцох отримани у просторийох Основній школи, учасці вжали 13 школяре и 31 подобови творитель зоз виставу зоз 2021. року у Месней заєдніці
31. 07. – у Новим Саду умарла др Радмила Шовлянски (1930–2022), член Дружтва, автор Сербско-русько-латинско-англійского словника захисти рошлінох и животного штредку, хторе видало Дружтво 2009. року

Август:

02. 08. – Влашки промет д.о.о, Нови Сад уплацел 5.000,00 дин. за Подобову колонию Стретнуце у Боднарова у Господінцох
05. 08. – 110 роки од народзеня о. Сільвестера Саламона, (Беркасов, 1912 – Барбенк, Калифония, САД, 1988), священіка, писателя
14. 08. – 90 роки од народзеня о. др Романа Миза (Дрогобич, Україна, 14.08.1932 – Нови Сад, 13.11.2017), священіка, публіцисти
- 15 –30. 08. – ангажоване коло фінансійного звиту зоз 18. подобовей и 21. дзецинской колонії Стретнуце у Боднарова у Господінцох
22. 08. – Национальному совету у Р. Керестуре придати фин. звит зоз Подобовей колонії Стретнуце у Боднарова у Господінцох
24. 08. – порада у Бібліотеки у Коцуру коло отримованя схадзки з нагоди означования 50 роках Словника М. М. Кошиша (17.09.2022)
30. 08. – Општини Жабель послати фин. звит зоз 18. подобовей и 21. дзецинской колонії Стретнуце у Боднарова у Господінцох – фин. звиты послати и другим почитователем – донатором хтори фин. помогли отримоване Подобовей колонії 2022. року

Септембер:

02. 09. – умар Юлиян Пап (1943–2022), член Дружтва од снованя 1970. року.
Дружтво видало 4 кніжки Юлияна Папа
08. 09. – медзинародны Дзень писменосци (UNESCO) – школскі роботні, схадзкі, совітованы – *през наставу*
09. 09. – 90-рочніца „Просвіти“ у Бачинцох (1932–2022) у рамикох календара рочніцох Секцій Дружтва у Бачинцох
10. 09. – активносцы літературных секций Микола М. Коции и Бушко Урошевич у Бачинцох и Михал Ковач у Бикичу
10. 09. – округлы стол о 50 роках Словніка М. М. Коциша и Актив наставнікох рускага язіка коло звиту о змаганю 2022. року и школскіх питаньох на початку 2022/2023. шк. року у Рускім культурным цэнтру у Новім Садзе (26. стартніце рускіх школох у Вуковаре и Петровцох преложене док за тато пре епідемію буду існоўцац условия)
17. 09. – схадзка у рамикох 50 роках Словніка М. М. Коциша о виданьох Дружтва школскіх и питаньох у Бібліотекі У Концуре
25. 09. – означаване Еўропскага дня язікох и придаване *Рускай гімназіі* у Основнай и штреднай школі „Петро Кузмяк“ у Р. Керестуре

Окtober:

01. 10. – 80 роки од народзеня Владимира Кирди (Руски Керестур 1942), пісателя, Новы Сад
05. 10. – Медзинародны Дзень просвіти (UNESCO) пошвецены школом, наставніком и віхователькам
09. 10. – 90 роки од народзеня Меланіі Павлович (Руски Керестур, 9.10.1932 – Новы Сад, 9.11.2002), пісателькі
09. 10 – 9. 11 – 14. літературне стартніце „Поетски ніткі Меланіі Павлович“ – літературны програмы
15. 10. – активносцы Меморіальнага одбору проф. Гаврыла Г. Надя – літературны стартніца и конкурси
22. 10. – 100 роки од народзеня Гелени Сивч (Руски Керестур, 22.10.1922 – Новы Сад, 4.11.2016), подобовага уметніка
28. 10. – 100 роки од народзеня о. Михаила Макая (Руски Керестур, 28.10.1922 – 6.01.2000), пароха керестурскага

РЕЗИМЕ

2021. и 2022. рок прешли у цеку означаваня 50 роках *Правопису руского язика* Миколи М. Кошиша (1971) и 50 роках *Терминологійного словника* Миколи М. Кошиша. Витворени и плановани програмни активносцю (*препатрунок состойна часц звиту*): отримане 12. медziокружне (2.04.2022) и 21. републичне змагане (28.05.2022) з руского язика и язичнай культуры основных школах у Основнай школы „Йован Йованович Змай“ у Дюрдьове, а нє отримане 26. стретнуце руских школах у Вуковаре и Петровцох у Републики Горватской (исте предложене за наступни час).

Прикладніки Зборнікох дзецинских и школярских работох зоз конкурсу Микола М. Кошиш зоз 2020. року придати у Господінцох, Вербаше и Савиним Селу. Видавательна діялносц: видате 27. число „*Studia Ruthenica*“ у хторим обявена друга часц работох зоз 6. Науково-фахового сходу, хтори отримані 4. децембра 2020. року у Новим Садзе у рамикох Програми означаваня 50 роках од снованя Дружтва (4.12.1970) и 30. Дньох Миколи М. Кошиша (1990–2020) под назву „Руски язик, литература, культура, просвіта и публіцистика“, зоз надпомнущом же пре обсяжносц работох перша часц обявена у 26. чишле.

Отримана 18. подобова и 21. дзецинска колония *Стретнуце у Боднарова* у Господінцох зоз виставу зоз 17. подобовей колинії, отриманей 2021. року. Учасц вжали 13 школяре и 35 подобово творителе. Лингвистична секция лекторох и прекладательох Дружтва ше ангажovala коло нового Правопису руского язика.

Нажаль, остали зме и без вецей наших членох и почитовательох, медзи хторима: др Душан Дрляча, Леона Лабош Гайдук, Звонимир Павлович, Мелания Мученски Боянович, Янко Дудаш, Димитрие Коларевич, Дюра Варга, мл, Наталия Рамач, Ромко Папуга, Мирон Канюх, Владимир Мученски, др Радмила Шовлянски и Юлиян Пап. До Дружтва прияти 6 нови члени.

Отримана схадзка Активу наставнікох руского язика, а тиж и три схадзки Управнаго одбору у Новим Садзе, Округли стол о Терминологійним словніку М. М. Кошиша у Новим Садзе и Коцуре, з тим же пре корона вирус схадзка Скупштини Дружтва предложенна за наступни час. Програма 32. Дньох Миколи М. Кошиша ше плануе за отримоване по конец 2022. року.

НОВИ ЧЛЕНИ ДРУЖТВА (2022)

Порядни члени:

1026. Иван Лікар, Миклошевци/Нови Сад, 2022

Почесни члени:

129. Драгана Петрович, Београд, 2022

130. Любица Клепич, Дюрдьов, 2022

Помагаючи члени:

118. Весна Радошевич Пешут, Коцур, 2022

119. Гордана Живанов, Дюрдьов, 2022.

120. Александар Радич, Дюрдьов, 2022

В є д н о	1276
Порядни члени	1026
Почесни.....	130
Помагаючи	120

Видаванє „Studia Ruthenici“ 28 за 2022. рок помогли:

1. Любица Малацко, Нови Сад
2. Мария Злата Надъ, Руски Керестур
3. Др Юлиян Рамач, Коцур
4. Др Михайло Лікар, Нови Сад
5. Mr Гелена Медеши, Руменка
6. Ирина Папуга, Нови Сад
7. Агнета Буила Маслар, Нови Сад
8. Мария Канюх Йозанов, Нови Сад
9. Владимир Папуга, Нови Сад
10. Татяна Тагасович Винай, Суботица
11. Сузана Мамужич, Суботица
12. Вероника Вуячич, Нови Сад
13. Блажена Хома Цветкович, Нови Сад
14. Олгица Лендэр Радович, Нови Београд
15. Любица Голик, Нови Сад
16. Олена Папуга, Нови Сад/Руски Керестур
17. Гелена Фейди Крклюш, Господїнци
18. Владимир Салонски, Господїнци
19. Ана Винаї, Руски Керестур

**ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
НОВИ САД
(1970–2022)**

Зборнік роботох
STUDIA RUTHENICA

28
(41)

Редакция:

Др Юлиян Рамач, главни редактор

Др Александер Д. Дуличенко

Др Михайло Лікар

Др Оксана Тимко Дітко

Блажена Хома Цветкович

Др Михайло Фейса

За видавателя:

Ірина Папута

Лектор:

Мр Гелена Медеши

Преклад на английски јазик:

Мр Славомир Олеяр

Прелом и технічне ушоренс:

Вероника Вуячич

Друкарня:

FB Print, Нови Сад

**НОВИ САД
2022**

**ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ**

52 ГОДИНА РАДА ДРУШТВА 52 РОКИ РОБОТИ ДРУЖТВА
(1970–2022)

Издавање Зборника радова
STUDIA RUTHENICA 28 (41)

помогли:

Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање
и односе са верским заједницама

Покрајински секретаријат за образовање, прописе, управу
и националне мањине-националне заједнице

Национални савет русинске националне мањине Републике Србије

Напомена:

Ставови аутора изнети у књизи, не изражавају ставове органа који је
доделио средства за суфинансирање

СИР – Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.161.2(497.11)+811.161.2

STUDIA Ruthenica : зборник радова = Studia Ruthenica :
зборник роботох / за редакцию Юлиян Рамач, за видавателя Ирина Папуга.
- 1988/89 - . - Нови Сад : Дружтво за руски јазик, литературу и културу,
1989 - . - 23 cm
Годишње.

ISSN 0354-8058

063 523 979

Зборник роботох "Studia Ruthenica" 28 (41), Видаватель: Дружтво за руски јазик,
литературу и културу, 21101 Нови Сад, Тиранкова 27, пф. 55, Тираж: 250

Обсјаг: 8,75 друкарски табаки, Друкарня „FB Print“ Нови Сад, 2022

064 19 75 281 * papugai@mts.rs * 021 453 365, ramacyu@gmail.com * 021 727 342

ISSN 0354-8058